

Lapsen yksityisyyden suoja digitaalisessa mediassa

Lapsen yksityisyyden suoja digitaalisessa mediassa

Lastensuojelun Keskusliitto
2016 Helsinki

Sisältö

Esipuhe
1

Johdanto
3

Svensk
samman-
fattning
5

English
summary
7

Oikeudellinen
katsaus lapsen
yksityisyyden suojaan
verkossa
9

Suosituks
lapsen
yksityisyyden
suojaamiseksi
digitaalisessa mediassa
79

Esipuhe

Lasten asiat mediassa ovat jo pitkään olleet esillä Lastensuojelun Keskusliiton työssä, ja ne ovat kiinnostaneet erityisesti lapsen oikeuksien näkökulmasta. Viimeisten lähes kymmenen vuoden aikana muutokset mediaympäristössä ovat asteittain tuoneet esille uusia ja yhä monimutkaisempia kysymyksiä siitä, miten lapsi näkyy ja kuuluu julkisuudessa.

Vuonna 2011 Lastensuojelun Keskusliitto julkaisi yhteistyössä Journalistiliiton ja Aikakauslehtien liiton kanssa oppaan lasten kuvaajille ja haastattelijoille. Lapsi on aikuista haavoittuvampi suhteessa julkisuuteen, ja siksi nähtiin tärkeäksi nostaa esiin eettistä pohdintaa siitä, millaisia juttuja lapsista kannattaa tehdä sekä luoda ohjeita siihen, miten haastatella ja kuvata lapsia. Oppaan lähtökohtana oli, että myös lasten äänen tulee välittyä mediassa eikä aikuisten pidä suodattaa sitä pois liialla suojelulla.

Samaan aikaan kun opas lasten haastattelijoille ja kuvaajille¹ julkaistiin, lastensuojelun palvelujärjestelmä sai osakseen paljon huomiota mediassa. Toisaalta tietoa annettiin yksittäistapauksissa paljon, mutta tieto oli toisinaan varsin yksipuolista. Lastensuojelun asiantuntijat pohtivat runsaasti sitä, millaisia asioita he ammattilaisina voivat lastensuojelusta kertoa julkisuudessa ja onko kieltäytyminen haastatteluista ainoa oikea toimintatapa.

Lastensuojelun on oltava mahdollisimman avointa ja ennakoitavaa. On tärkeää pystyä kertomaan myös laadukkaasta ja vaikuttavasta lastensuojelusta. Lastensuojelu tarvitsee julkisuutta, jotta kansalaisilla ja päättäjillä on mahdollisuus saada tietoa siitä, mitä lastensuojelussa tapahtuu. Näistä syistä johtuen Lastensuojelun Keskusliitossa päädyttiin laatimaan opas lastensuojelun ammattilaisille lastensuojelun ja julkisuuden välisestä suhteesta². Vuonna 2013 laaditun julkaisun tavoitteena on ollut antaa aineksia pohdinnoille siitä, miksi ja miten lastensuojelun pitäisi näkyä mediassa.

Sosiaalisen median yleistymisen myötä on syntynyt tarve saada lisää tietoa, löytää perusteluja sekä selkeyttää ohjeistuksia, jotta lapseen liittyvien tietojen julkaisemista voitaisiin arvioida nimenomaan lapsen edun näkökulmasta. Lapsen kannalta on pulmallista, jos lapselle muodostuu oma virtuaalinen identiteetti ilman, että hänellä on mahdollisuus vaikuttaa siihen. Ikävimpiä ovat tilanteet, joissa vanhemmat päätyvät erilaisissa ristiriitatilanteissa julkaisemaan digitaalisessa mediassa lapsestaan arkaluonteisia ja salassa pidettäviä tietoja. Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti vanhemmilla on ensisijainen vastuu lastensa huolenpidosta, kasvatuksesta ja kehityksestä. Tämä

1. Opas lasten haastattelijoille ja kuvaajille, 2011. Saatavilla osoitteessa: https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Opas_lasten_haastattelijoille_ja_kuvaajille.pdf

2. Lastensuojelu ja julkisuus, 2013. Saatavilla osoitteessa: <https://www.lskl.fi/verkkokauppa/lastensuojelu-ja-julkisuus/>

merkitsee sitä, että kasvattajana vanhempi tarkastelee asioita lapsen hyvinvoinnin ja tulevaisuuden näkökulmasta ja ohjaa lapsen kasvua niin, että paras mahdollinen tulevaisuus on saavutettavissa. Tähän liittyy myös lapsen yksityisyyden suojaaminen ja kunnioittaminen. Voi kuitenkin olla tilanteita, joissa lapsen huoltaja joutuu punnitsemaan lapsen parasta monien toisilleen vastakkaisten näkökulmien ristiaallokossa. Mihin ratkaisuun päädytäänkin, lapsen edun periaatteen tulee olla läsnä punninnassa ja sen pitää ohjata ratkaisun tekoa.

Useat Lastensuojelun Keskusliiton yhteistyötahot ovat esittäneet toiveensa siitä, että keskusliitto kokoaisi keskustelujen pohjaksi oikeudellista tietoa lasten yksityisyyden suojasta ja sen turvaamisesta internetissä. Samalla on toivottu, että asiassa nostettaisiin esiin lapsen oikeuksien toteutumisen kannalta keskeisiä näkökulmia ja suosituksia. Erityisesti eri toimijatahoja ovat kiinnostaneet lasten ja nuorten omat näkemykset, ja niiden tuomista esille on pidetty tärkeänä.

Lastensuojelun Keskusliiton toteuttama selvitys lapsen yksityisyyden suojasta digitaalisessa mediassa on nyt valmistunut. Julkaisua on edeltänyt kaksi laajaa asiantuntijatapaamista sekä lukuisa joukko keskusteluja alan eri ammattilaisten kanssa. Tämän yhteisen pohdinnan perusteella on kartoitettu tiedon tarpeita sekä suunnattu ja täydennetty selvitystyötä. Keskusliitto toteutti osana tätä selvitystä myös lapsille ja nuorille suunnatun kyselyn yksityisyyden suojasta sosiaalisessa mediassa. Kyselyn tuloksista on julkaistu oma raporttinsa, mutta lasten ja nuorten näkemykset ovat olleet tärkeää tietoa myös tätä julkaisua laadittaessa.

Lastensuojelun Keskusliitto kiittää lämpimästi kaikkia tähän selvitystyöhön asiantuntemustaan antaneita yhteistyötahoja ja toivoo, että tämä selvitys omalta osaltaan suuntaa katsetta lapsen oikeuksiin sekä samalla edistää ja vahvistaa lapsen yksityisyyden suojan toteutumista verkossa.

Hanna Heinonen
toiminnanjohtaja
Lastensuojelun Keskusliitto

Johdanto

Digitaalinen media eri muodoissaan on kiinteästi läsnä arjessa ja erottamaton osa useiden aikuisten ja lasten elämää. Tutkimusten mukaan lapsiperheiden kodit ovat muuttuneet yhä tietoteknisemmiksi: lapset ja nuoret elävät arkeaan medialaitteiden ympäröimänä, ja niiden hyödyntäminen on luonteva osa heidän elämäänsä. Puhutaankin uudesta ”digitaalisen median” sukupolvesta, joka käyttää medialaitteita yhä monipuolisemmin ja laajemmin.

Erityisesti sosiaalinen media, mutta myös muut internetmaailman tiedonvälitysvälineet, ovat olennaisia keinoja lapsille ja nuorille pitää yhteyttä, laajentaa sosiaalista kanssakäymistä ja etsiä tietoa. Verkkomaailma toimii myös tärkeänä ajanviettovälineenä.

Lasten vanhemmille ilmiö asettaa omat haasteensa, sillä uusia sosiaalisen median palveluja ja sovelluksia on tarjolla jatkuvasti. Vanhemmat joutuvatkin arvioimaan, miten omaksua uutta ja päivittyvää tietoa, jotta he kykenisivät ymmärtämään lasten verkkomaailmaa ja tarjoamaan tukea mediakokemusten jäsentämisessä. Tärkeä kysymys on myös se, miten vanhemmat onnistuvat suojaamaan riittävästi lapsensa yksityisyyttä omassa jokapäiväistyneessä sosiaalisen median käytössä.

Lapsen yksityisyyden suoja ja sen turvaaminen digitaalisessa mediassa onkin viime aikoina ollut vilkkaan keskustelun kohteena. Yksityisyyden ja julkisuuden raja on hämärtynyt sosiaalisen median käytön arkipäiväistymisen myötä. Kuvien ja tietojen laittaminen verkkoon on entistä helpompaa, ja riskinä on, että tällöin itsestä tai lähimmäisistä paljastetaan hyvin henkilökohtaisia tietoja.

Lapsen yksityisyyden suojan kannalta on keskeistä miettiä sitä, osaako lapsi suojella itseään verkkomaailmassa toimiessaan ja ymmärtääkö hän tekojensa seuraukset. Yhtä tärkeää on kuitenkin pohtia, osaavatko muut verkkomaailmassa toimivat kunnioittaa riittävästi lapsen yksityisyyden suojaa – ovatpa nämä toimijat sitten lapsen ikätovereita, omia vanhempia tai lapsen arkeen kuuluvia muita aikuisia.

Yksityisyyden suoja on säädösten turvattu kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa sekä kansallisessa lainsäädännössämme. Toisaalta jokaisella on oikeus myös sananvapauteen, johon kuuluu oikeus levittää ja vastaanottaa tietoja sekä kommunikoida toisten kanssa. Yksityisyyden suojassa digitaalisessa mediassa on kyse näiden oikeuksien yhteensovittamisesta.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen velvoitteet luovat keskeiset lähtökohdat lapsen yksityisyyden suojan punnintaan. Sopimus turvaa lapsen oikeuden hänen hyvinvoinnilleen välttämättömään suojeluun ja huolenpitoon, ja se myös velvoittaa siihen, että lasta koskevia päätöksiä tehtäessä on aina ensimmäiseksi otettava huomioon lapsen etu. Sopimuksen mukaan lapsen yksityisyyteen ei saa puuttua mielivaltaisesti tai

laittomasti, eikä hänen kunniaansa tai mainettaan saa laittomasti halventaa. Lapsella on myös oikeus ilmaista mielipiteensä, ja se on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.

Tämän julkaisun ensimmäisessä osiossa tarkastellaan lapsen yksityisyyden suojan laajuutta digitaalisessa mediassa oikeudellisesta näkökulmasta ja hahmotellaan rajoja, joiden puitteissa voidaan toteuttaa sananvapautta ilman, että se loukkaa lapsen oikeutta yksityisyyteen. Tarkastelunäkökulma on rajattu koskemaan lapsen kuvien ja muiden tietojen julkaisua internetissä. Artikkelin on kirjoittanut OTM Talvikki Virkkala.

Osiossa tuodaan esille niitä säännöksiä, jotka koskevat yksityiselämän suojan alueeseen liittyvien arkaluonteisten tietojen käsittelyä, julkisuutta ja salassapitoa sekä toisaalta sananvapauden käyttöä ja sananvapauden rajoja sekä journalismin itsesääntelyä. Artikkelissa käsitellään myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja korkeimman oikeuden oikeuskäytäntöä sekä luodaan katsaus Ruotsin ja Norjan tätä aihetta koskevaan sääntelyyn.

Julkaisun toinen osio on OTK, YTM Jaana Tervon käsialaa. Hän arvioi artikkelissaan, miten edellisessä osiossa mainitut haasteet voitaisiin käytännön toiminnassa ottaa huomioon. Jaana Tervo käsittelee osiossaan erityisesti lapsen yksityisyyden suojan merkitystä suhteessa arkaluonteisiin tietoihin. Artikkelissa esitetään myös suosituksia eri toimijatahoille lasten yksityisyyden suojan varmentamiseksi verkossa.

Lasten digitaalisen median käytöstä puhuttaessa mielipiteitään esittävät usein vanhemmat, lasten kanssa työskentelevät ammattilaiset, tutkijat ja toimittajat. Harmittavan usein lasten oma ääni ja heidän kokemuksensa jäävät huomiotta. Lastensuojelun Keskusliitto toteutti vuoden 2015 lopussa 13–17-vuotiaille lapsille ja nuorille Webropol-kyselyn heidän yksityisyyden suojastaan sosiaalisessa mediassa. Kyselyyn vastasi kaiken kaikkiaan 871 lasta ja nuorta. Kyselyssä kartoitettiin nuorten omaa toimintaa sosiaalisessa mediassa sekä heidän näkemyksiään kuvien ja tietojen jakamisesta verkkoympäristössä. Lasten ja nuorten vastaukset ovat toimineet tämän julkaisun toisen, Jaana Tervon kirjoittaman osion yhtenä näkökulmana. Ne ovat vaikuttaneet julkaisun osiossa esitettyihin suosituksiin.

HTM, YTM Paula Hurttia laati kyselyn tuloksista erillisen raportin ”Lasten ja nuorten yksityisyyden suoja sosiaalisessa mediassa”, joka on julkaistu Lastensuojelun Keskusliiton [www-sivuilla](http://www.sivuilla).

Barns integritetsskydd i digitala medier

Digitala medier i sina olika former ingår i vardagen och utgör en oskiljaktig del av de flesta vuxnas och barns liv. Barns integritetsskydd och tryggheten av detta i digitala medier har diskuterats livligt under den senaste tiden. Gränsen mellan det privata och det offentliga har suddats ut i och med att användningen av sociala medier har blivit vanligare. Det har blivit allt lättare att lägga ut bilder och information på webben och det finns alltid en risk att man i samband med detta avslöjar ytterst personliga uppgifter om sig själv eller en närstående.

I fråga om barns integritetsskydd är det viktigt att fundera på om barnet förmår skydda sig självt när det agerar i nätvärlden och om det förstår konsekvenserna av sina handlingar. Lika viktigt är det att begrunda om andra i nätvärlden kan respektera barnets integritetsskydd i tillräcklig grad – oavsett om dessa aktörer är barnets jämnåriga kompisar, föräldrar eller andra vuxna som hör till barnets vardag.

FN:s konvention om barnets rättigheter innehåller skyldigheter som skapar centrala utgångspunkter för barnets integritetsskydd. Konventionen tryggar barnets rätt till sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd och den förpliktar också till att sätta barnets bästa i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn. Enligt konventionen får barn inte utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privatliv och inte heller för olagliga angrepp på sin heder eller sitt anseende. Barn har också rätt att uttrycka sin åsikt, och åsikterna ska beaktas i förhållande till barnets ålder och mognad.

I det första avsnittet av denna publikation granskas omfattningen av barnets integritetsskydd i digitala medier ur ett rättsligt perspektiv. I avsnittet redogörs också för de gränser inom vilka det är möjligt att utöva yttrandefrihet utan att kränka barnets rätt till integritet. Granskningen har begränsats till att gälla publikationen av bilder och annan information om barn på webben. Artikeln har skrivits av juris magister Talvikki Virkkala.

Författaren lyfter fram de bestämmelser som gäller behandlingen, offentligheten och hemlighållandet av känsliga uppgifter i anslutning till skyddet av privatlivet och behandlar också yttrandefriheten och dess gränser samt journalismens självreglering. I artikeln behandlas också Europadomstolens och högsta domstolens rättspraxis, och en översikt ges av den svenska och norska regleringen av ämnet i fråga.

Publikationens andra avsnitt har skrivits av juris kandidat, magister i samhällsvetenskaper Jaana Tervo. Hon bedömer i sin artikel hur de utmaningar som nämns i det första avsnittet kan beaktas i praktiken. Jaana Tervo behandlar i sitt avsnitt särskilt

betydelsen av barns integritetsskydd i förhållande till känsliga uppgifter. I artikeln ges också rekommendationer till olika aktörer om hur barns integritetsskydd kan tryggas på webben.

I debatten om barns användning av digitala medier är det ofta föräldrar, yrkesutbildade personer som arbetar med barn, forskare och journalister som kommer till tals. Beklagligt nog blir barnens egen röst och deras egna erfarenheter ofta obeaktade. I slutet av år 2015 genomförde Centralförbundet för Barnskydd en Webropol-enkät för barn och unga i åldern 13–17 år gällande deras integritetsskydd i sociala medier. Enkäten besvarades av närmare 900 barn och unga. I enkäten kartlades ungas egen aktivitet på sociala medier och deras åsikter om delning av bilder och information på webben. Dessa barns och ungas svar har använts som ett perspektiv i det andra avsnittet av denna publikation och de har påverkat de rekommendationer som framförts i publikationen.

Magister i administrativa vetenskaper, magister i samhällsvetenskaper Paula Hurttia har sammanställt enkätresultaten till en separat rapport, ”Barns och ungas integritetsskydd i sociala medier”, som har publicerats på Centralförbundet för Barnskydds webbsidor.

Digital media and children's right to privacy

Different kinds of digital media are a natural part of everyday life for many adults and children. Therefore children's privacy rights and how to protect them online have recently become a topic of public discussion. Everyday use of social media has blurred the line between public and private. Sharing pictures and information online is easier than ever before, and with this comes the risk of revealing too much about ourselves or our loved ones.

When it comes to children's privacy rights the important questions are whether the child knows how to protect their privacy online, and whether the child understands the consequences of their actions. It is however equally important to think about whether other people respect the child's right to privacy. This includes the child's peers, parents, or other adults present in the child's everyday life.

The United Nations Convention on the Rights of the Child lays down the foundations for approaching children's privacy rights. The convention gives a child a right to the care and protection that is vital to their wellbeing, and furthermore it demands that all decisions that affect a child's life must be made in the best interests of the child. The convention decrees that a child's privacy cannot be meddled with arbitrarily or illegally, nor can their good name or reputation be degraded. Children also have the right to voice their opinions, and this must be taken into account as appropriate to the child's age and maturity level.

The first part of this publication discusses the scope of children's privacy rights in digital media from a legal point of view. It aims to define the boundaries within which freedom of speech can be exercised without violating children's rights to privacy. The focus is on publishing pictures and information about children online. The article has been written by Talvikki Virkkala, LL.M.

This part of the publication introduces the regulations that concern the handling of sensitive personal information which falls under the protection of privacy rights. On the other hand, it also discusses publicity and privacy, exercising freedom of speech and the boundaries of freedom of speech, as well as self-regulating journalism. Furthermore, the article discusses the legal practices of the European Court of Human Rights and the Supreme Court of Finland, with comparisons between the regulations of Finland, Sweden and Norway.

The second part of the publication comes from Jaana Tervo, LL.B, MA (Social sciences). In her article she examines how the challenges outlined in the first part of

this publication can be dealt with in practice. Jaana Tervo focuses especially on the importance of children's privacy rights in relation to the handling sensitive information. The article also gives recommendations for how each person can protect children's privacy online.

When discussing children and digital media we often hear opinions from parents, child care professionals, researchers, and journalists. Sadly, the experiences of the children themselves go often unheard. In 2015 The Central Union for Child Welfare opened up a Webropol survey for 13-17-year-olds about protecting their privacy in social media. Nearly 900 children and teenagers took the survey. The survey asked about the way young people use social media as well as what they think about sharing pictures and information about themselves in an online environment. Their answers are presented as one of the view points in the second half this publication, and they have had an effect on the recommendations this publication gives.

In addition, Paula Hurttia, MPA, MA (Social sciences), has written a report on the results of the survey. The report is called "The privacy rights of children and young people on social media" and has been published on the Central Union for Child Welfare website.

Oikeudellinen katsaus lapsen yksityisyyden suojaan verkossa

TALVIKKI VIRKKALA

Sisältö

1	Taustaksi.....	11
2	Huomioitavat ihmis- ja perusoikeudet.....	13
2.1	Yksityiselämän suoja ihmis- ja perusoikeutena.....	13
2.2	Lapsen ja hänen vanhempansa suhde ihmis- ja perusoikeuksien näkökulmasta.....	16
2.3	Sananvapaus ihmis- ja perusoikeutena.....	20
2.4	Yksityiselämän suojan ja sananvapauden yhteensovittaminen.....	24
3	Henkilötietojen suoja ja käsittely	26
3.1	Henkilötietolaki yleislakina	26
3.2	Henkilötieto ja arkaluonteinen henkilötieto	27
3.3	Henkilötietojen käsittely verkkoympäristössä.....	27
3.4	Suostumuksen merkitys henkilötietojen käsittelyssä	29
3.5	”Oikeus tulla unohdetuksi” ja uusi tietosuojia-asetus.....	31
4	Viranomaisen asiakirjojen julkisuus ja salassapito	33
4.1	Julkisuuslaki yleislakina	33
4.2	Oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuus ja salassapito	35
4.3	Sosiaalihuollon asiakirjojen salassapito.....	36
4.4	Vastuu salassapidon rikkomisesta.....	39
5	Sananvapauden käyttämisen sääntely	41
5.1	Sananvapauslaki	41
5.2	Journalismin itsesääntely.....	44
5.2.1	Julkisen sanan neuvosto ja Journalistin ohjeet.....	44
5.2.2	Yksityisyys Journalistin ohjeissa ja alaikäiset mediassa.....	45
5.2.3	Alaikäisen yksityisyyden suoja JSN:n ratkaisukäytännössä	46
5.3	Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen rikoksena.....	51
5.3.1	Rikoslain uudistus	51
5.3.2	Rikoksen perustekomuoto	52
5.3.3	Rikoksen törkeä tekomuoto.....	55
5.3.4	Rikosten syyteoikeus.....	56
5.4	Lapsen yksityisyyden suojaa koskeva oikeuskäytäntö.....	57
5.4.1	Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytäntö	57
5.4.2	Korkeimman oikeuden käytäntö.....	61
6	Lyhyt katsaus Ruotsin ja Norjan lainsäädäntöön.....	64
6.1	Ruotsi.....	64
6.2	Norja	65
7	Yhteenvetoa ja pohdintaa	68
	Lähteet	73

1 Taustaksi

Sosiaalinen media ja muut verkkomaaailman tiedonvälitysvälineet ovat muuttaneet olennaisesti ihmisten tapaa jakaa tietoa ja kommunikoida. Uudet mediat ovat entistä vahvemmin läsnä myös lasten ja vanhempien arjessa, ja vanhemmat myös jakavat lapsistaan tietoja sosiaalisen median palveluja hyödyntäen. Voidaankin sanoa, että sosiaalisen median käytön arkipäiväistymisen myötä yksityisyyden ja julkisuuden raja on hämärtynyt. Tämän kehityksen varjopuoli on, että näitä uusia tiedonlevittämisvälineitä eivät sido perinteisten tiedotusvälineiden käytännössä kehittyneet eettiset normit, tavat tai ohjeistukset, ja siksi myös toisen yksityisyyden kunnioittamiseen liittyvät ylilyönnit voivat toteutua helposti. Verkossa julkaistun aineiston leviämistä on myös vaikea kontrolloida, ja kerran julkaistujen tietojen poistaminen voi olla mahdotonta. Uusien medioiden lisäksi perinteisten mediatahojen verkkojulkaisut tavoittavat entistä laajemman yleisön.

Tässä selvityksessä tarkastellaan lapsen yksityisyyden suojan laajuutta digitaalisessa mediassa oikeudellisesta näkökulmasta. Tavoitteena on luoda ajankohtainen kokonaiskuva oikeudellisesta arvioinnista huomioon otettavasta sääntelystä ja muista seikoista, jotka määrittelevät lapsen yksityisyyden suojan rajoja ja toisaalta muiden ihmisten oikeutta julkaista ja levittää tietoja. Tarkastelunäkökulma on rajattu lapsen yksityisyyden suojaan suhteessa julkaistuun viestiin. Tällä tarkoitetaan lapsen kuvien ja muiden tietojen julkaisemista internetissä. Yksityisyyden suojaan verkossa vahvasti liittyvää sähköisen viestinnän luottamuksellisuutta tai muita verkkomaaailman alaikäisen turvallisuuteen kuuluvia ulottuvuuksia ei siten käsitellä. Lapsella kirjoituksessa tarkoitetaan kaikkia alle 18-vuotiaita henkilöitä.

Jokaisella on oikeus yksityisyyteen. Tämä on myös lapsen oikeus. Lainsäädännössä ei ole mitään tarkkaa määritelmää tälle yksityisyyden käsitteelle, ja käytännössä sellaista on mahdotonta antaa. Sen voidaan kuitenkin katsoa pitävän sisällään ainakin itseään koskevan tiedon kontrolloinnin, arvokkuuden tunteen säilyttämisen, fyysisen ja psyykkisen koskemattomuuden ja mahdollisuudet torjua sivullisten tunkeutumiset omaan elämään.¹ Toisaalta jokaisella on oikeus sananvapauteen. Sananvapauden kuuluu oikeus levittää ja vastaanottaa tietoja, ilmaista itseään sekä kommunikoida toisten kanssa. Yksityiselämän suoja ja sananvapaus ovat kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa turvattuja ihmisoikeuksia sekä Suomen perustuslaissa turvattuja perusoikeuksia. Lapsen yksityisyyden suojassa digitaalisessa mediassa onkin kyse lapsen yksityiselämän suojan ja toisaalta muiden ihmisten sananvapauden toteutumisesta sekä näiden oikeuksien yhteensovittamisesta. Yksityisyyden laajuuden arvioinnissa vaikuttavat myös ne lainsäädännökset, jotka koskevat yksityisyyden alueelle kuuluvien tietojen käsittelyä, näitä tietoja sisältävien asiakirjojen julkisuutta ja salassapitoa sekä sananvapauden käyttämistä ja sen rajoja. Tämän kirjoituksen tavoitteena on hahmotella niitä rajoja, joiden puitteissa sananvapaus toteutuu lapsen yksityisyyttä loukkaamatta.

1. Mahkonen 1997, s. 15–16.

Kirjoituksen aluksi käsitellään kaiken taustalla vaikuttavia ja aiheen kannalta huomioon otettavia ihmis- ja perusoikeuksia. Yksityiselämän suojan ja sananvapauden lisäksi lapsen yksityisyyden suojaan vaikuttaa myös se ihmis- ja perusoikeuksien kokonaisuus, joka määrittelee lapsen ja tämän vanhemman suhdetta näiden oikeuksien tasolta. Seuraavaksi tarkastellaan niitä lakeja ja muita säädöksiä, jotka koskevat yksityisyyden alaan kuuluvien tietojen käsittelyä ja julkaisemista. Tähän kuuluu henkilötietojen käsittelyä koskeva henkilötietolaki ja sen soveltuminen verkkoympäristöön, jota käsitellään luvussa 3. Tämän jälkeen käydään läpi viranomaisten asiakirjojen julkisuutta ja salassapitoa koskevia säännöksiä. Viranomaisten asiakirjoihin tallentuu usein arkaluonteisia ja salassa pidettäviä lasta koskevia tietoja, joiden julkaiseminen verkossa saattaa loukata lapsen yksityisyyttä. Seuraavaksi luvussa 5 käsitellään sananvapauden käyttämisen ja siihen sisältyvän vastuun kokonaisuutta sekä sitä, millä tavalla lapsen yksityisyyden suoja ja sen loukkauksia on arvioitu oikeuskäytännössä. Tarkasteluun kuuluu myös journalismin itsesääntely lapsen yksityisyyttä sivuavissa asioissa eli se, miten alaikäisen yksityisyyttä on arvioitu hyvän journalistisen tavan ja toimittajien ammattietiikan näkökulmasta. Verkossa tapahtuvassa yksityisyyden loukkaamisessa pohdittavaksi voi tulla myös esimerkiksi keskustelupalstan ylläpitäjän tai sosiaalisen median palveluntarjoajan vastuu ylläpitämässään palvelussa tapahtuvista loukkauksista. Tietoyhteiskunnan palveluntarjoajien vastuun tai vastuuvapauden tarkastelussa on huomioitava muun muassa kotimainen tietoyhteiskuntakaari sekä EU:n viestintämarkkinoita sääntelevät oikeusohjeet. Tässä kirjoituksessa ei käsitellä näitä palveluntarjoajien vastuukysymyksiä. Lähtökohtana on, että sosiaalisen median ja muiden verkossa tapahtuvien julkaisujen kirjoittaja tai julkaisija on niistä vastuussa. Luvussa 6 luodaan lyhyt katsaus Ruotsin ja Norjan lainsäädäntöön sekä näissä maissa käytyyn aiheesta koskevaan keskusteluun. Kirjoituksen lopuksi kootaan yhteen tarkastelusta tehtävät päätelmät ja esiin nousevat tulkintakysymykset sekä pohditaan, toteutuuko lapsen yksityisyyden suoja riittävästi voimassa olevan oikeuden perusteella.

2 Huomioitavat ihmis- ja perusoikeudet

2.1 Yksityiselämän suoja ihmis- ja perusoikeutena

Yksityiselämän tai yksityisyyden suoja on useissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa ja Suomen perustuslaissa turvattu oikeus. Lainsäädännössä ja osin kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissakin operoidaan sekä käsitteellä *yksityisyys* että käsitteellä *yksityiselämä* eikä näiden käsitteiden välinen suhde ei ole täysin selkeä tai vakiintunut. Toisinaan niitä käytetään synonyymeinä, ja toisinaan yksityisyyden suoja on nähty yksityiselämää laajempänä kokonaisuutena, joka koostuu eri ihmis- ja perusoikeuksista. Käsitteiden erolla ei kuitenkaan ihmis- tai perusoikeuksien toteuttamisen näkökulmasta ole laajempaa merkitystä.²

Euroopan ihmisoikeussopimuksessa (EIS) turvataan jokaisen oikeutta yksityis- ja perhe-elämän suojaan:

EIS

8 artikla

Oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta

1. Jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta.
2. Viranomaiset eivät saa puuttua tämän oikeuden käyttämiseen, paitsi kun laki sen sallii ja se on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi, tai epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalien suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.

Sopimusta valvova Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) on 8 artiklaa koskevassa ratkaisukäytännössään korostanut yksityiselämän piirin laajaa tulkintaa. EIT:n mukaan artiklassa tarkoitettu yksityiselämän määrittely ei ole mahdollista eikä tarpeellista.³ Tuomioistuimen ratkaisukäytännössä yksityiselämän suojan alaan on katsottu kuuluvan ainakin ruumiillinen ja psyykinen koskemattomuus, identiteetti, nimi, maine, henkilökohtainen kehitys, sukupuolinen suuntautuminen, päätökset lapsen saannin suhteen ja tulemiseksi geneettiseksi vanhemmaksi, tiedon kerääminen ja käyttäminen sekä sosiaalinen elämä.⁴

Myös YK:n Kansalaisyhteiskunnan ja poliittisten oikeuksien yleissopimuksessa (KP-sopimus) on yksityis- ja perhe-elämän suoja koskeva artikla:

2. Viljanen 2011, s. 392; Mahkonen 1997, s. 49.

3. Viljanen 2011, s. 393.

4. Pellonpää ym. 2012, s. 658; Groothuis 2014, s. 145.

KP-sopimus

17 artikla

1. Kenenkään yksityiselämään, perheeseen, kotiin tai kirjeenvaihtoon ei saa mielivaltaisesti tai laittomasti puuttua eikä suorittaa hänen kunniaansa ja mainettaan loukkaavia hyökkäyksiä.
2. Jokaisella on oikeus lain suojaan tällaista puuttumista tai tällaisia hyökkäyksiä vastaan.

KP-sopimusta valvova YK:n ihmisoikeuskomitea on artiklaa koskevassa yleisohjeessa korostanut valtioiden velvollisuutta taata yksityiselämän suoja paitsi viranomaisten myös yksityisten henkilöiden mielivaltaiselta puuttumiselta. Yksityiselämään voidaan puuttua vain laissa säädetyllä tavalla, ja tämän puuttumisen on oltava sopimuksen määräysten ja tavoitteiden mukaista sekä myös kohtuullista käsillä olevissa olosuhteissa. Yleisohjeessa kuitenkin korostetaan, että koska yksilöt elävät yhteiskunnassa, on yksityisyyden suoja väistämättä suhteellista. Sopimuksen sallimat mahdollisuudet puuttua yksityiselämään on kuitenkin säädettävä laissa tarkasti ja riittävän yksityiskohtaisesti.⁵

Yksityis- ja perhe-elämän sekä henkilötietojen suoja on turvattu myös Euroopan unionin perusoikeuskirjassa. EU:n perusoikeuskirjan määräykset koskevat unionin toimielimiä ja jäsenvaltioita perusoikeuskirjan 51 artiklan mukaisesti silloin, kun nämä soveltavat unionin oikeutta.

EU:n perusoikeuskirja

7 artikla

Yksityis- ja perhe-elämän kunnioittaminen

Jokaisella on oikeus siihen, että hänen yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotia sekä viestejä kunnioitetaan.

8 artikla

Henkilötietojen suoja

1. Jokaisella on oikeus henkilötietojensa suojaan.
2. Tällaisten tietojen käsittely on oltava asianmukaista ja sen on tapahduttava tiettyä tarkoitusta varten ja asianomaisen henkilön suostumuksella tai muun laissa säädetyllä oikeuttavalla perusteella. Jokaisella on oikeus tutustua niihin tietoihin, joita hänestä on kerätty, saada ne oikaistuksi.
3. Riippumaton viranomainen valvoo näiden sääntöjen noudattamista.

5. General Comment No. 16: Article 17 (The right to respect of privacy, family, home and correspondence and protection of honour and reputation) 8.4.1988. YK:n asiakirja HRI/GEN/1/Rev.9, kohdat 1, 3, 4 ja 8.

Tärkeimpänä nimenomaan lapsen yksityisyyttä koskevana sopimusartiklana voidaan pitää YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (LOS) 16 artiklaa:

LOS

16 artikla

1. Lapsen yksityisyyteen, perheeseen, kotiin tai kirjeenvaihtoon ei saa puuttua mielivaltaisesti tai laittomasti eikä hänen kunniaansa tai mainettansa saa laittomasti halventaa.
2. Lapsella on oikeus lain suojaan tällaiselta puuttumiselta ja halventamiselta.

Artikla koskee jokaisen lapsen oikeutta saada suojaa yksityisyyteensä kohdistuvaa mielivaltaista tai laitonta puuttumista vastaan. Lapsen yksityisyyttä tulee suojella kaikissa tilanteissa, myös perheen piirissä. Lapsen oikeus yksityisyyteen perheen piirissä väistämättä kuitenkin vaihtelee muun muassa perherakenteen, elinolojen ja muiden lapsen yksityisyyden tilaa määrittelevien tekijöiden mukaan. 16 artiklan on katsottu nostavan esille niitä asioita, jotka liittyvät lapsen yksityisyyteen, eli lapsen fyysisen ympäristön ja hänen suhteidensa sekä kanssakäymisensä yksityisyyden. Tähän kuuluu myös oikeus lapsesta kerättyjen tietojen valvontaan. Lapsia koskevien asiakirjojen osalta lapsen oikeus yksityisyyteen myös velvoittaa lainsäädäntöä takaamaan, että lapsi tietää hänestä kerätyn ja säilytettävän tiedon olemassaolon sekä sen, miksi tietoa säilytetään ja kuka sitä hallitsee. Lisäksi edellytetään, että lapsi pääsee käsiksi näihin asiakirjoihin ja voi vastustaa sekä tarvittaessa korjata niiden sisältöä. Lainsäädännössä tulisi myös rajoittaa muiden pääsyä säilytettyyn tietoon.⁶

Yksityiselämän suojasta perusoikeutena säännellään perustuslain (PL) 10 §:ssä:

PL

10 § Yksityiselämän suoja

Jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla.

...

Vuonna 1995 toteutuneen perusoikeusuudistuksen esitöiden mukaan yksityiselämän suojan lähtökohtana on, että yksilöllä on oikeus elää omaa elämäänsä ilman viranomaisen tai muiden ulkopuolisten tahojen mielivaltaista tai aiheetonta puuttumista hänen yksityiselämäänsä. Yksityiselämän piirin tarkka määrittäminen on vaikeaa, mutta siihen kuuluu muun muassa yksilön oikeus vapaasti solmia ja ylläpitää suhteita muihin ihmisiin ja ympäristöön sekä oikeus määrätä itsestään ja ruumiistaan. Käsite ”yksityiselämä” voidaan ymmärtää henkilön yksityistä piiriä koskevaksi yleiskäsitteeksi.⁷ Se ei ole siten aina selvästi erotettavissa henkilökohtaisesta koskemattomuudesta tai

6. Lapsen oikeuksien sopimuksen käsikirja 2011, s. 159, 161.

7. HE 309/1993 vp, s. 52–53.

kunnian tai kotirauhan suojasta. Käytännön tilanteissa oikeudet saattavat ilmetä toisiinsa nähden päällekkäisinä. Puuttuminen koskemattomuuteen voi merkitä yksityiselämään puuttumista, ja puuttuminen kotirauhan piiriin merkitsee yleensä myös puuttumista henkilön yksityiselämään.⁸

Perusoikeusuudistuksen esitöissä todettiin myös, että yksityiselämän suojan takaamiseksi valtiolta edellytetään paitsi sitä, että se itse pidättäytyy loukkaamasta kansalaisten yksityiselämää, myös aktiivisia toimenpiteitä yksityiselämän suojaamiseksi toisten yksilöiden loukkauksia vastaan. Rikoslainsäädäntö on perinteinen keino, jolla oikeusjärjestys konkreettisemmin on suojannut yksityiselämää. PL 10 §:n yksityiselämän suojaamäärä edellyttää yhdessä julkisen vallan yleisen perusoikeuksien turvaamisvelvollisuuden (PL 22 §) kanssa, että lainsäätävä ylläpitää tehokasta säännöksen turvaamien oikeushyvien suojaa.⁹ Usein henkilön oikeutta yksityiselämään ei uhkaa niinkään julkisyhteisö, vaan pikemminkin toinen yksityinen henkilö tai muu toimija. Juuri siksi yksityiselämän kohdalla perusoikeuksien vaikutuksella on erityistä merkitystä. yksityishenkilöiden keskinäisiin suhteisiin. Käytännön soveltamistilanteessa yksityiselämän suoja voi helposti joutua ristiriitaan esimerkiksi sananvapauden kanssa, jolloin joudutaan punnitsemaan näiden perusoikeuksien painoarvoa suhteessa toisiinsa. Myös säännöksessä mainittu kunnian suojan merkitys realisoituu lähinnä kunnianloukkausrikoksia tarkoittavina kriminalisointeina.¹⁰

PL 10 §:n 1 momentin jälkimmäisen virkkeen mukaan henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Henkilötietojen suoja kuuluu lähtökohtaisesti yksityiselämän suojan piiriin. Henkilötietoja koskeva sääntelyvaraus edellyttää kuitenkin tarkempia laintasoisia säännöksiä nimenomaan henkilötietojen suojasta.¹¹ Esitöiden mukaan säännös viittaa tarpeeseen lainsäädännöllisesti turvata yksilön oikeusturva ja yksityisyyden suoja henkilötietojen käsittelyssä, rekisteröinnissä ja käyttämisessä. Säännös myös edellyttää lainsäädännöllisiä järjestelyjä henkilötietojen suojasta.¹² Keskeisin säännöksen sisältämää toimeksiantoa täyttävä laki on henkilötietolaki.

2.2 Lapsen ja hänen vanhempansa suhde ihmis- ja perusoikeuksien näkökulmasta

Vaikka ihmisoikeudet ovat lähtökohtaisesti ikäneutraaleja, ja lapsia suojaavat kaikki ne ihmisoikeudet, jotka sisältyvät yleisiin ihmisoikeussopimuksiin, voidaan lapsen ihmisoikeuksien sanoa olevan laajempia kuin aikuisten ihmisoikeudet siinä mielessä, että lapsella on erityinen tarve suojeluun. Siksi lapsen oikeuksia täsmentävää YK:n lapsen oikeuksien yleissopimusta voidaan pitää lasten ihmisoikeuksien perusnormistona. Sopimukseen on pyritty normittamaan lapsen aseman kannalta merkitykselliset osat alueet. Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on vahvistanut, että sopimuksessa on täsmennetty ne perustavanlaatuiset lapsen ihmisoikeudet ja normit, joihin tulee pyrkiä

8. Viljanen 2011, s. 391.

9. HE 309/1993 vp, s. 53.

10. Viljanen 2011, s. 394–395, 399, 410.

11. Viljanen 2011, s. 396.

12. HE 309/1993 vp, s. 53.

toteuttaessa lapsen oikeuksia ja joita on noudatettava pantaessa sopimusta täytäntöön.¹³ Lapsen yksityisyyttä suojaavan 16 artiklan lisäksi huomioitavia sopimuksen turvaamia oikeuksia ja lapsen oikeuksia määritteleviä standardeja ovat ainakin lapsen edun ensisijaisuus, velvollisuus ottaa huomioon lapsen mielipide sekä vanhempien tai muiden lapsen huoltajien ensisijainen vastuu lapsen kehityksestä ja kasvatuksesta:

LOS

3 artikla

1. Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

2. Sopimusvaltiot sitoutuvat takaamaan lapselle hänen hyvinvoinnilleen välttämättömän suojelun ja huolenpidon ottaen huomioon hänen vanhempiensa, laillisten huoltajiensa tai muiden hänestä oikeudellisessa vastuussa olevien henkilöiden oikeudet ja velvollisuudet. Tähän pyrkiessään sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarpeellisiin lainsäädäntö- ja hallintotoimiin.

...

12 artikla

1. Sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.

18 artikla

1. Sopimusvaltiot pyrkivät parhaansa mukaan takaamaan sen periaatteen tunnustamisen, että vanhemmat vastaavat yhteisesti lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä. Vanhemmilla tai tapauksesta riippuen laillisilla huoltajilla ja holhoojilla on ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä. Lapsen edun on määrättävä heidän toimintansa.

2. Tässä yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien takaamiseksi ja edistämiseksi sopimusvaltiot antavat vanhemmille ja muille laillisille huoltajille asianmukaista apua heidän hoitaessaan lastenkasvatustehtävänsä sekä huolehtivat lastensuojelulaitosten ja -palvelujen kehittämisestä.

...

Pääsäännön mukaan myöskään Suomen perustuslain perusoikeuksien subjektius ei ole riippuvainen iästä. Ainoa ikään sidottu perusoikeussäännös on täysi-ikäisyyttä

13. Sahin v. Saksa (2003), tuomion kohdat 39–40.

edellyttävä ääni- ja äänestysoikeutta koskeva PL 14 §. Perusoikeudet kuuluvat lapsille samalla tapaa kuin muillekin henkilöille.

Yhdenvertaisuutta koskevan PL 6 §:n 3 momentin mukaan:

Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

Perusoikeussäännös korostaa lasten yhdenvertaista kohtelua keskenään, mutta myös aikuisväestöön nähden. Lisäksi se osoittaa, että lasta on kohdeltava yksilönä eikä passiivisena toiminnan kohteena. Toisaalta vajaavaltaisena ja aikuisväestöön verrattuna heikompana ryhmänä lapset tarvitsevat erityistä suojelua ja huolenpitoa, joten säännös tarjoaa myös perustan lasten positiiviselle erityiskohtelulle. Vajaavaltaisuuden johdosta lapsen oikeuksien käyttäminen eräissä tilanteissa kuuluu lapsen huoltajalle. Lapsen perusoikeuksien toteutumisessa onkin keskeistä, kuka käyttää perusoikeutta koskevaa puhevaltaa.¹⁴ Lainsäädäntöön voi sisältyä perusoikeuksien osalta erilaisia järjestysluonteisia, lasta koskevia sääntelyitä. Tällaiset lasta koskevat rajoitukset on kuitenkin voitava perustella perusoikeussuojan kannalta hyväksyttävällä tavalla.¹⁵

Lapsen oikeuksia sivutaan myös sosiaaliturvaa koskevassa PL 19 §:ssä. Säännöksen 3 momentin mukaan julkisen vallan on tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Esitöiden perusteella lapsen hyvinvointi on ymmärrettävä laajasti sekä aineellisena että henkisenä hyvinvointina. PL 19 §:n 3 momentin yhteydessä käsitellään myös perheen ensisijaista kasvatusoikeutta. Säännös julkisen vallan velvoitteesta tukea lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi korostaa perheen merkitystä lapsen luonnollisena elin- ja kasvuympäristönä sekä perheen, erityisesti vanhempien tai muiden lapsen huolenpidosta vastaavien, päävastuuta lapsen kehityksestä ja kasvatuksesta. Julkisen vallan puuttuminen perheen sisäiseen elämään on aina poikkeuksellista ja viimeisijainen keino turvata lapsen oikeuksien toteutuminen.¹⁶

Perheen ensisijainen vastuu lasten hyvinvoinnista on kirjattu lastensuojelulain (417/2007) 2 §:ään sekä lakiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983, jäljempänä lapsenhuoltolaki). Lapsenhuoltolain 4 §:n mukaan lapsen huoltajan on turvattava lapsen kehitys ja hyvinvointi. Tässä tarkoituksessa huoltajalla on oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta ja muista henkilökohtaisista asioista. Ennen kuin huoltaja tekee päätöksen lapsen henkilökohtaisessa asiassa, hänen tulee keskustella asiasta lapsen kanssa, jos se lapsen ikään ja kehitystasoon sekä asian laatuun nähden on mahdollista. Päätöstä tehdessään huoltajan on kiinnitettävä huomiota lapsen mielipiteeseen ja toivomuksiin. Huoltaja myös edustaa lasta tämän henkilöä koskevissa asioissa, jollei laissa ole toisin säädetty.

Lapsen ja tämän huoltajan oikeudet kiinnittyvät olennaisesti myös perhe-elämän suojaan. Vaikka yksityiselämän suojaa koskevassa PL 10 §:ssä ei ole erityistä mainintaa perhe-

14. HE 309/1993 vp, s. 24, 45.

15. PeVL 9/2004 vp – HE 125/2003 vp, s. 8–9.

16. HE 309/1993 vp, s. 71.

elämästä, se kuuluu esitöiden mukaan säännöksen suojan piiriin.¹⁷ Tästä huolimatta on pidetty varsin todennäköisenä, että perhe-elämää koskevissa kysymyksissä nimenomaan EIS 8 artikla tulee säilyttämään suomalaisessa ratkaisukäytännössä itsenäisen merkityksen suhteessa PL 10 §:ään.¹⁸ Vaikkei EIS:ssa ole nimenomaista säännöstä lasten oikeuksista, EIT on kehittänyt sopimukseen lapsen edun käsitteen ja lapsen oikeuksien ulottuvuuden erityisesti EIS 8 artiklan perhe-elämän suojaa koskevalla ratkaisukäytännöllään.

Sekä kansallinen perusoikeussuoja että kansainvälisten ihmisoikeussopimusten perhe- ja yksityiselämää koskeva suoja turvaavat yhtäältä yksilöä, siis lasta, ja toisaalta perhettä ja perhe-elämää. Perhe-elämän perus- ja ihmisoikeussuojan sekä vanhempien ensisijaisen kasvatustuon perusteella lapsen huoltajalla on lähtökohtaisesti oikeus päättää lapsensa asioista. EIT on kuitenkin tulkintakäytännössään katsonut, etteivät huoltajan oikeudet voi olla rajoittamattomia ja että julkisella vallalla on velvollisuus suojata lasta huoltajan aseman väärinkäytöltä.¹⁹ Jos tuomioistuimen päätökset koskevat vanhemman ja lapsen EIS 8 artiklan mukaisia oikeuksia, on lapsen oikeudet otettava ensisijaisesti huomioon. Mikäli näiden etujen vertailu on välttämätöntä, on lapsen etu asetettava etusijalle.²⁰ Lapsen ja hänen huoltajansa oikeuksien ristiriitaisissa tilanteissa lapsen etu siis syrjäyttää huoltajan intressit, eikä huoltajalla voi olla oikeutta EIS 8 artiklan nojalla toimenpiteisiin, jotka voivat olla vahingollisia lapsen terveydelle tai kehitykselle.²¹

Myös Suomen korkein oikeus (KKO) on ratkaisukäytännössään pitänyt olennaisena lähtökohtana lapsen ja lapsen huoltajien oikeuksien yhteensovittamisessa sitä, että huoltajille kuuluva oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta ja henkilökohtaisista asioista perustuu tarkoitukseen huolehtia lapsen edusta ja turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi. Käyttäessään oikeuksiaan lapsen huollossa ja kasvatuksessa huoltajien tulee ottaa huomioon lapsen perusoikeuksista mahdollisesti johtuvat rajoitukset, ja mahdollisissa ristiriitaisissa tilanteissa tulee pyrkiä nimenomaan lapsen omaa kokonaisuutta parhaalla mahdollisella tavalla toteuttaviin ratkaisuihin.²²

Lapsen oikeuksien yleissopimus, PL 6 §:n 3 momentti ja lapsenhuoltolaki edellyttävät lapsen näkemysten huomioon ottamista lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Lapsella on tietyissä tilanteissa oikeus myös itsenäisesti päättää omista asioistaan. Oikeuskirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä on vakiintuneesti katsottu, että jotta lapsen ilmaisema tahto voi saada oikeudellista merkitystä, täytyy tahdonmuodostuksen täyttää riittävät edellytykset. Oikeudellisesti merkityksellisen lapsen tahdonmuodostuksen tulee täyttää ainakin seuraavat kriteerit:

- 1) lapsi on asian laatuun nähden riittävän päätöskykyinen
- 2) lapsi on saanut riittävästi tietoa asiasta tavalla, jota hän ymmärtää
- 3) lapsi on harkinnut asiaa huolellisesti ja
- 4) lapsi on ilmaissut tahtonsa ilman pakkoa, taivuttelua ja manipulointia.²³

17. HE 309/1993 vp, s. 53.

18. Viljanen 2011, s. 394.

19. Nielsen v. Tanska (1988), tuomion kohta 72.

20. Yousef v. Alankomaat (2002), tuomion kohta 73.

21. Johansen v. Norja (1996), tuomion kohta 78; Scozzari ja Giunta v. Italia (2000), tuomion kohta 169; Sahin v.

Saksa 2003, tuomion kohta 66.

22. KKO 2008:93, tuomion kohta 22.

23. Aaltonen 2009, s. 244.

Kriteerit muodostavat niin sanotun *informed consent:in* eli tietoon perustuvan suostumuksen periaatteen. Sen perusteella lapsella täytyy olla kyky ymmärtää antaa suostumus, ymmärtää mihin on suostumassa ja ymmärtää suostumuksensa seuraukset. Periaatetta on käytetty erityisesti potilasoikeudessa ja lääketieteen etiikassa. Sitä voidaan kuitenkin käyttää ainakin suuntaa antavana kriteeristönä arvioitaessa lapsen antaman suostumuksen merkitystä muissakin yhteyksissä.²⁴

2.3 Sananvapaus ihmis- ja perusoikeutena

Sananvapaus ihmis- ja perusoikeutena turvaa yleisesti viestinnän vapautta. Se antaa suojaa jokaisen ihmisen oikeudelle ilmaista itseään ja kommunikoida toisten kanssa. Sananvapauden ydinajatuksena voidaan kuitenkin nähdä poliittinen oikeus, jonka ensisijaisena tarkoituksena on turvata kansanvaltaisen yhteiskunnan perusteisiin kuuluva vapaa tiedonvälitys ja kaikille avoin, vapaa ja julkinen kansalaiskeskustelu. Sananvapaus ei kuitenkaan rajoitu vain poliittisiin ilmaisuihin, vaan sen piiriin luetaan muunkin tyyppiset ilmaisut niiden sisällöstä riippumatta. Sananvapaus turvaa siis jokaisen oikeutta mielipiteenvapaudelle ja laajaa ilmaisuvapautta, joka koskee niin tiedonvälitystä kuin erilaisten mielipiteiden esittämistä ja vallankäytön kritiikkiä.²⁵

Sananvapaus on turvattu useassa kansainvälisessä ihmisoikeussopimuksessa:

EIS

10 artikla

Sananvapaus

1. Jokaisella on sananvapaus. Tämä oikeus sisältää vapauden pitää mielipiteitä sekä vastaanottaa ja levittää tietoja ja ajatuksia alueellisista rajoista riippumatta ja viranomaisten siihen puuttumatta. Tämä artikla ei estä valtioita tekemästä radio-, televisio- ja elokuvayhtiöitä luvanvaraisiksi.

2. Koska näiden vapauksien käyttöön liittyy velvollisuuksia ja vastuuta, se voidaan asettaa sellaisten muodollisuuksien, ehtojen, rajoitusten ja rangaistusten alaiseksi, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen turvallisuuden, alueellisen koskemattomuuden tai yleisen turvallisuuden vuoksi, epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalin suojaamiseksi, muiden henkilöiden maineen tai oikeuksien turvaamiseksi, luottamuksellisten tietojen paljastumisen estämiseksi, tai tuomioistuinten arvovallan ja puolueettomuuden varmistamiseksi.

Sopimusta valvova EIT on antanut 10 artiklan soveltamisesta useita päätöksiä. Yleisenä piirteenä EIT:n sananvapaustulkinnosta voidaan sanoa, että tuomioistuin on ratkaisukäytännössään painottanut erityisesti oikeutta mielipiteen ilmaisuun ja sananvapauden poliittista ulottuvuutta. Siten esimerkiksi kaupallisen sananvapauden

24. Aaltonen 2009, s. 244–245; Pajulampi 2013, s. 105–106.

25. HE 309/1993 vp, s. 56; Manninen 2011, s. 460–461.

käytön on katsottu olevan kapeamman suojan piirissä. Ratkaisukäytännön perusteella tuomioistuimen sananvapauskäsitettä voidaan pitää hyvin laajana, ja tuomioistuin on tulkinnut suppeasti tarvetta rajoittaa oikeutta. Sananvapauden rajoittamisen kannalta tärkein EIT:n käyttämä arviointiperuste on rajoittamisen ”välttämättömyys demokraattisessa yhteiskunnassa”.²⁶

KP-sopimus

19 artikla

1. Jokaisella on oikeus mielipiteen vapautteen ilman ulkopuolista puuttumista.
2. Jokaisella on sananvapaus; tämä oikeus sisältää vapauden hankkia, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia riippumatta alueellisista rajoista joko suullisesti, kirjallisesti tai painettuna taiteellisessa muodossa tahi muulla hänen valitsemallaan tavalla.
3. Edellisessä kohdassa tarkoitettujen vapauksien käyttö merkitsee erityisiä velvollisuuksia ja erityistä vastuuta. Se voidaan sen tähden saattaa tiettyjen rajoitusten alaiseksi, mutta näiden tulee olla laissa säädettyjä ja sellaisia, jotka ovat välttämättömiä 1) toisten henkilöiden oikeuksien tai maineen kunnioittamiseksi, 2) valtion turvallisuuden tai yleisen järjestyksen (”ordre public”), terveydenhoidon tai moraalien suojelemiseksi.

YK:n ihmisoikeuskomitea on artiklaa koskevassa yleisohjeessa korostanut mielipiteen- ja sananvapauden välttämättömyyttä yksilön täydelle kehitykselle ja kaikille yhteiskunnille. Sopimusartiklassa taattujen oikeuksien kunnioittaminen koskee kaikkia julkisen vallan tasoja ja velvoittaa valtioita takaamaan, että sananvapautta suojataan myös yksityisten loukkauksilta. Oikeus koskee kaikenlaisia ja kaikenmuotoisia 19 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuja sananvapauden ilmenemismuotoja. Tähän kuuluu painetun ja puhutun sanan lisäksi muun muassa kuva, audiovisuaalinen, elektroninen ja internetissä tapahtuva ilmaisu. Yleisohjeessa painotetaan myös huomioimaan tiedonvälityksen tapojen kehittyminen. Valtioiden on ryhdyttävä kaikkiin mahdollisiin toimiin edistääkseen näiden uusien medioiden itsenäisyyttä ja taatakseen yksilöille pääsyn niihin.²⁷

19 artiklan 3 kohdan mukaan sananvapauden käyttö merkitsee kuitenkin ”erityisiä velvollisuuksia ja erityistä vastuuta”, ja siksi sitä saatetaan joutua rajoittamaan. Tämä rajoittaminen on tehtävä lailla ja ainoastaan tilanteissa, joissa se on välttämätöntä artiklassa mainittujen syiden vuoksi. Ihmisoikeuskomitea on korostanut, ettei näillä rajoituksilla saa vaarantaa itse artiklassa turvattua oikeutta. Rajoitusten on oltava perustellusti välttämättömiä juuri kyseessä olevaan uhkaan, eli tämän uhkan ja ilmaisun välillä on oltava suora yhteys. Rajoitusedellytykset koskevat myös verkossa tapahtuvaa viestintää ja siellä esitettyjä ilmaisia. Kaikkia internetsivujen, blogien ja muiden vastaavien tiedonvälitysjärjestelmien kautta välitettyä tietoa, viestintää ja yhteydenpitoa voidaan

26. Neuvonen 2012, s. 68–69, 73.

27. General Comment No. 34: Article 19: Freedoms of opinion and expression. Replaces general comment No. 10. 21.7.2011. YK:n asiakirja CCPR/C/GC/34, kohdat 2, 7, 12 ja 15.

rajoittaa vain 19 artiklan 3 kohdassa mainituilla perusteilla. Lisäksi hyväksyttävillä rajoituksilla tulee olla yhteys kyseessä olevan verkkosivun sisältöön.²⁸

EU:n perusoikeuskirja

11 artikla

1. Jokaisella on oikeus sananvapauteen. Tämä oikeus sisältää mielipiteenvapauden sekä vapauden vastaanottaa ja levittää tietoja ja ajatuksia viranomaisen siihen puuttumatta ja alueellisista rajoista riippumatta.
2. Tiedotusvälineiden vapautta ja moniarvoisuutta kunnioitetaan.

EU:n perusoikeuskirjan sananvapausartiklan on tarkoitettu yleisesti ottaen olevan sopusoinnussa EIS 10 artiklan kanssa. EU-oikeus vaikuttaa suomalaiseen sananvapausoppiin perusoikeuskirjan lisäksi myös muiden EU-säädösten kautta.²⁹

Sananvapaus ja asiakirjojen julkisuus on turvattu perusoikeutena PL 12 §:ssä:

PL

12 § Sananvapaus ja julkisuus

Jokaisella on sananvapaus. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla. Lailla voidaan säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia. Viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta.

Perusoikeusuudistuksen esitöissä korostettiin, että sananvapaus on perusoikeussäännöksessä, kuten kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissakin, käsitetty alaltaan huomattavan laajaksi, eikä sen ulottuvuuksia tule ylipäänsä tulkita liian kapeaksi. Säännöksessä tarkoitettu julkistaminen koskee kaikenlaista viestien julkaisemista, levittämistä ja välittämistä. Viestien ilmaisemisen ja julkistamisen lisäksi siihen sisältyy oikeus vastaanottaa viestejä kenenkään estämättä.³⁰

Sananvapautta kuvaa *välineneutraalisuus*, eli sen käyttämistä ei ole sidottu mihinkään erityiseen viestinnän muotoon. Sananvapaus on turvattu riippumatta viestin ilmaisemiseen tai julkistamiseen kulloinkin käytettävistä menetelmistä. Säännöstä siis sovelletaan kaikenlaisiin käytössä oleviin ja tulevaisuudessa käyttöön otettaviin viestintätekniisiin menetelmiin, ja se koskee yhtälailla tekstiä, kuvaa kuin ääntäkin.³¹

28. General Comment No. 34: Article 19: Freedoms of opinion and expression. Replaces general comment No. 10. 21.7.2011. YK:n asiakirja CCPR/C/GC/34, kohdat 20, 35 ja 43.

29. Neuvonen 2012, s. 65, 67.

30. HE 309/1993 vp, s. 57.

31. HE 309/1993 vp, s. 56; Manninen 2011, s. 462.

Lisäksi sananvapautta luonnehtii *sisältöneutraalisuus*, eli sen piiriin kuuluvat kaikenlaiset tiedot, mielipiteet ja viestit niiden sisällöstä ja ilmaisutarkoituksesta riippumatta. Soveltamisalan laajuus ei kuitenkaan merkitse kaikkien viestien yhtä vahvaa suojaa. Viestinnän sisältöä voidaan rajoittaa lailla, ja sisällöltään lainvastaiseen viestintään voidaan jälkikäteen puuttua. Mitään viestiä ei kuitenkaan ole lähtökohtaisesti suljettu säännöksen ulkopuolelle.³²

PL 12 §:n 2 momentissa vahvistetaan viranomaisten asiakirjojen julkisuus pääsääntöksi ja edellytetään viranomaisten hallussa olevien asiakirjojen ja muiden tallenteiden julkisuuden turvaamista yleisöjulkisuutena eli jokaisen oikeutena saada tieto julkisesta asiakirjasta tai tallenteesta. Viranomaisen asiakirjat ovat siis lähtökohtaisesti julkisia. Tämä niin sanottu tallennejulkisuus on pääsääntö. Toisaalta on selvää, että siitä joudutaan poikkeamaan erilaisten tärkeiden intressien, kuten yksityisyyden suojan vuoksi.³³ Julkisuusperiaatteen merkitystä pääsääntönä kuitenkin korostaa se, että sitä voidaan rajoittaa pelkästään lain nojalla ja välttämättömistä syistä.³⁴

Sananvapaus on jokaisen, myös lapsen oikeus. Lapsen sananvapaus on turvattu erikseen LOS 13 artiklassa:

LOS

13 artikla

1. Lapsella on oikeus ilmaista vapaasti mielipiteensä. Tämä oikeus sisältää vapauden hakea, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia yli rajojen suullisessa, kirjallisessa, painetussa, taiteen tai missä tahansa muussa lapsen valitsemassa muodossa.

2. Tämän oikeuden käytölle voidaan asettaa tiettyjä rajoituksia, mutta vain sellaisia, joista säädetään laissa ja jotka ovat välttämättömiä:

- a) muiden oikeuksien tai maineen kunnioittamiseksi; tai
- b) kansallisen turvallisuuden, yleisen järjestyksen (*ordre public*), tai väestön terveyden tai moraalien suojelemiseksi.

13 artiklan mukainen lapsen oikeus sananvapauteen on selvästi yhteydessä sopimuksen 12 artiklaan eli lapsen oikeuteen ilmaista näkemyksensä. Lapsen oikeuksien komitea on painottanut, että lapsen oikeus sananvapauteen tulisi taata selvästi lainsäädännössä, ja kiinnittänyt huomiota sellaisiin perinteisiin asenteisiin, jotka estävät lasta nauttimasta sananvapausoikeudesta.³⁵

Toisaalta LOS turvaa lasten oikeutta turvalliseen kehitykseen, ja tätä on käytetty perusteena rajoittaa lasten sananvapautta. Lapsen sananvapauden rajoittaminen ei koske niinkään lapsen ilmaisujen rajoittamista vaan hänen vastaanotto-oikeuttaan kuvaohjelmien ja tiettyjen mainosten osalta.³⁶ PL 10 §:n 1 momentin mukaan lasten

32. HE 309/1993 vp, s. 56; Manninen 2011, s. 462–463.

33. HE 309/1993 vp, s. 58.

34. PeVM 25/1994 vp – HE 309/1993 vp, s. 9.

35. Lapsen oikeuksien sopimuksen käsikirja 2011, s. 139–140.

36. Neuvonen 2012, s. 174.

sananvapauteen kuuluvaa oikeutta vastaanottaa tietoja voidaan rajoittaa nimenomaisen rajoituslausekkeen mukaan säätämällä lasten suojaksi välttämättömiä kuvaohjelmia koskevia rajoituksia. Sekä LOS että PL:n säännös edellyttävät lasten sananvapauden kaventamisen välttämättömyyttä. PL:n säännöksen rajoitusvaltuus on kapea, sillä vain lasten erityissuojeluun perustuvat rajoitukset ovat sen mukaan hyväksyttäviä.³⁷

2.4 Yksityiselämän suojan ja sananvapauden yhteensovittaminen

Suomen perusoikeusjärjestelmän lähtökohtana on hierarkkinen samantasoisuus. Yksityisten perusoikeuksien välillä ei siis vallitse mitään lakiin kirjattua säännöstä etusija- tai tärkeysjärjestyksestä. Myös kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa turvatut ihmisoikeudet perustuvat samaan lähtökohtaan. Lapsen yksityisyyden suojan perus- ja ihmisoikeudellisessa arvioinnissa on kyse toisaalta lapsen yksityiselämän suojasta ja toisaalta muiden ihmisten sananvapauden yhteensovittamisesta.

Perusoikeudet eivät ole sillä tavalla ehdottomia, etteikö niitä voitaisi missään olosuhteissa rajoittaa.³⁸ Myös kansainväliset ihmisoikeussopimukset mahdollistavat niissä turvattujen oikeuksien rajoittamisen sopimusten ja sopimusten valvontaelinten käytännössä kehittyneiden rajoitusedellytysten mukaisesti. Yksilön perus- ja ihmisoikeuksien käyttämisestä voivat ensinnäkin rajoittaa toisten ihmisten perus- ja ihmisoikeudet ja toiseksi muut painavat yhteiskunnalliset intressit. Sananvapauden käyttöön liittyy velvollisuutta ja vastuuta, joten sille voidaan asettaa rajoituksia, jotka ovat välttämättömiä hyväksyttävien päämäärien saavuttamiseksi. Yksityiselämän suojakaan ei ole absoluuttinen.

Perusoikeuksien rajoittaminen ratkaistaan punninnalla ja yleisiä rajoitusedellytyksiä käyttäen. Kahden tai useamman perusoikeuden kollisionratkaisutilanteessa tulisi pyrkiä lopputulokseen, joka turvaa kaikkien kilpailevien perusoikeuksien toteutumisen mahdollisimman hyvin. Myös rajoitettavilla perusoikeuksilla on loukkaamaton ydinalue, jonka sisällä rajoitukset eivät ole sallittuja. Jonkin perusoikeuden ulottuvuuden kuuluminen tälle ydinalueelle sulkee jo lähtökohtaisesti pois mahdollisuuden, että olisi olemassa painava yhteiskunnallinen intressi, joka oikeuttaisi sen rajoittamisen.³⁹

Perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset voidaan esittää tiivistettynä seuraavasti:

1. Lailla säätämisen vaatimus: rajoitusten tulee perustua eduskuntalakiin.
2. Täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimus: rajoitusten on oltava tarkkarajaisia ja riittävän täsmällisesti määriteltyjä.
3. Rajoitusperusteen hyväksyttävyysovaatimus: rajoitusperusteiden tulee olla perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttäviä, painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimia.
4. Ydinalueen koskemattomuuden vaatimus: tavallisella lailla ei voida säätää perusoikeuden ytimeen ulottuvaa rajoitusta.

37. Manninen 2011, s. 469.

38. HE 309/1993 vp, s. 126.

39. Viljanen 2001, s. 12–13, 231.

5. Suhteellisuusvaatimus: rajoitusten tulee olla välttämättömiä tavoitteen saavuttamiseksi sekä laajuudeltaan oikeassa suhteessa perusoikeuksien suojaamaan oikeushyvään ja rajoituksen taustalla olevan yhteiskunnallisen intressin painoarvoon.

6. Oikeusturvavaatimus: perusoikeutta rajoitettaessa on huolehdittava riittävästä oikeusturvajärjestelyistä.

7. Ihmisoikeusvelvoitteiden noudattamisen vaatimus: rajoitukset eivät saa olla ristiriidassa Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa.⁴⁰

Suomen korkein oikeus on ratkaisukäytännössään korostanut, että yksityiselämän suojan ja sananvapauden yhteensovittamisen ja rinnakkaisen toteutumisen punninta on tapauskohtaista. Punninnassa on otettava huomioon se, kuinka keskeisesti julkaistut tiedot koskettavat asianomaisen yksityiselämän ydinaluetta ja kuinka välttämättömänä sananvapauden puuttumista on tästä syystä pidettävä.⁴¹

Myös EIT on ratkaisukäytännössään EIS 8 artiklan yksityiselämän suojan ja 10 artiklan sananvapauden suojan yhteentörmäyksessä korostanut oikeudenmukaisen tasapainon löytämistä kyseisten oikeuksien kesken. EIT on oikeuksia vastakkain punnitessaan ja tiedon julkaisemisen oikeutusta arvioidessaan kiinnittänyt huomiota muun muassa seuraaviin kriteereihin ja periaatteisiin:

Oliko julkaistu tieto yleisen mielenkiinnon kohteena ja edistikö se sitä?

Miten tunnettu julkaistavaan tietoon liittyvä henkilö oli?

Minkälainen oli henkilön aikaisempi käyttäytyminen mediassa?

Mikä oli julkaisun aihe, sisältö ja muoto sekä julkaisemisen seuraukset?

Miten tiedot oli saatu ja miten totuudenmukaisia ne olivat?

Millaisissa olosuhteissa valokuvat otettiin?⁴²

Kyseiset tulkintaperiaatteet koskevat erityisesti perinteistä mediaa ja sen julkaisutoimintaa. On kuitenkin esitetty, että niitä voitaisiin soveltaa myös arvioitaessa esimerkiksi internetin keskustelupalstoilla ja sosiaalisessa mediassa julkaistavien tietojen oikeutusta sananvapausnäkökulmasta.⁴³

40. PeVM 25/1994 – HE 309/1993 vp, s. 5; Viljanen 2001; s. 37–38.

41. KKO 2010:39, tuomion kohta 10.

42. Pellonpää ym. 2012, s. 756–757; Pesonen 2013, s. 51.

43. Pesonen 2013, s. 51.

3 Henkilötietojen suoja ja käsittely

3.1 Henkilötietolaki yleislakina

Henkilötietojen suoja kuuluu ihmisen yksityiselämän suojan piiriin ja rajoittaa henkilöön liittyvien tietojen keräämistä ja käsittelyä. Näiden tietojen keräämiseen täytyy olla toiminnasta johtuva tarve.

Henkilötietolaki (523/1999) on henkilötietojen käsittelyn yleislaki, jota sovelletaan kaikkeen henkilötietojen käsittelyyn, jollei muissa laissa ole vastaavia erityissäännöksiä. Lailla on pantu täytäntöön EU:n henkilötietodirektiivi (95/46/ EY) eli saatettu kansallinen laki vastaamaan direktiivin sisältöä. Henkilötietolain tarkoituksena on muun muassa toteuttaa yksityiselämän suojaa ja muita yksityisyyden suojaa turvaavia perusoikeuksia henkilötietoja käsiteltäessä. Sitä sovelletaan automaattiseen henkilötietojen käsittelyyn sekä muuhun henkilötietojen käsittelyyn silloin, kun henkilötiedot muodostavat tai niiden on tarkoitus muodostaa henkilörekisteri tai sen osa. *Henkilörekisterinä* pidetään muun muassa henkilötietoja sisältäviä tietojoukkoja, joita käsitellään automaattisen tietojenkäsittelyn avulla. *Henkilötietojen käsittelyllä* puolestaan tarkoitetaan henkilötietojen keräämistä, tallentamista, järjestämistä, käyttöä, siirtämistä, luovuttamista, säilyttämistä, muuttamista, yhdistämistä, suojaamista, poistamista, tuhoamista sekä muita henkilötietoihin kohdistuvia toimenpiteitä. Henkilöä, jota henkilötieto koskee, kutsutaan laissa rekisteröidyksi.

Lakia ei sovelleta sellaiseen henkilötietojen käsittelyyn, jota luonnollinen eli yksityinen henkilö suorittaa yksinomaan henkilökohtaisiin tai niihin verrattaviin tavanomaisiin yksityisiin tarkoituksiin. Toimituksellisia, taiteellisia ja kirjallisia tarkoituksia varten koottuihin tietoihin lakia sovelletaan vain rajoitetuin osin.

Henkilötietolain mukaan henkilötietojen käsittelyssä on noudatettava huolellisuutta, niiden käsittely on suunniteltava ja käyttötarkoitus määriteltävä. Laissa säädetään henkilötietojen käsittelyn yleisistä edellytyksistä ja tietojen laatua koskevista periaatteista, kuten tietojen tarpeellisuus- ja virheettömyysvaatimuksesta. Rekisteröidyllä on oikeus saada tieto henkilötietojen käsittelyn tarkoituksesta sekä siitä, mihin tietoja luovutetaan. Lisäksi rekisteröidyllä on oikeus tietojen tarkastukseen ja virheellisen, tarpeettoman tai vanhentuneen tiedon korjaamiseen, ja hänellä oikeus kieltää henkilötietojensa käsittely suoramarkkinointia, markkinointi- ja mielipidetutkimusta, henkilömatrikkelia ja sukututkimusta varten.

Henkilötietolain noudattamista ohjaa ja valvoo tietosuojavaltuutettu. Tietosuojalautakunta käsittelee lain soveltamisen kannalta periaatteellisesti tärkeitä kysymyksiä.

3.2 Henkilötieto ja arkaluonteinen henkilötieto

Henkilötietolain 3 §:n mukaan henkilötiedolla tarkoitetaan kaikenlaisia luonnollista henkilöä taikka hänen ominaisuuksiaan tai elinolosuhteitaan kuvaavia merkintöjä, jotka voidaan tunnistaa häntä, hänen perhettään tai hänen kanssaan yhteisessä taloudessa eläviä koskeviksi. Henkilötiedon käsite tulee ymmärtää mahdollisimman laajasti. Kun arvioidaan, onko kyseessä sellainen henkilötieto, johon laki soveltuu, keskeinen tekijä on se, onko henkilö tunnistettavissa tämän tiedon perusteella. Yksinkertaisimmillaan henkilötieto on esimerkiksi henkilötunnus tai sormenjälki, mutta sellaiseksi voidaan katsoa myös tietokoneen IP-osoite, auton rekisteritunnus, internet-selailuhistoria, valokuva, paikanustieto, sähköpostiosoite, kaupan bonushistoria tai tietyissä tapauksissa jopa katuosoite, edellyttäen, että tieto voidaan tunnistaa tiettyä luonnollista henkilöä koskevaksi.⁴⁴

Henkilötietolain 11 §:ssä säädetään arkaluonteisten henkilötietojen käsittelykiellosta.

Säännöksen mukaan arkaluonteisina tietoina pidetään henkilötietoja, jotka kuvaavat tai jotka on tarkoitettu kuvaamaan:

- 1) rotua tai etnistä alkuperää;
- 2) henkilön yhteiskunnallista, poliittista tai uskonnollista vakaumusta tai ammattiliittoon kuulumista;
- 3) rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta;
- 4) henkilön terveydentilaa, sairautta tai vammaisuutta taikka häneen kohdistettuja hoitotoimenpiteitä tai niihin verrattavia toimia;
- 5) henkilön seksuaalista suuntautumista tai käyttäytymistä; taikka
- 6) henkilön sosiaalihuollon tarvetta tai hänen saamiaan sosiaalihuollon palveluja, tukitoimia ja muita sosiaalihuollon etuuksia.

Arkaluonteisten henkilötietojen käsittely on pääsääntöisesti kielletty. Näitä tietoja ei siis saa käsitellä ilman rekisteröidyn nimenomaista suostumusta tai laissa erityisesti säädettyä oikeutusta.

3.3 Henkilötietojen käsittely verkkoympäristössä

Henkilötietojoukkoa, jota käsitellään automaattisen tietojenkäsittelyn avulla, pidetään aina henkilötietolaissa tarkoitettuna henkilörekisterinä. Kuten sanottu, henkilötietolaki ei kuitenkaan sovellu sellaiseen tietojen käsittelyyn, jonka *yksityinen henkilö* suorittaa *henkilökohtaisiin* tai *tavanomaisiin yksityisiin* tarkoituksiin. Tällaisia tietoja ovat lain esitöiden mukaan esimerkiksi henkilökohtaiseen kirjeenvaihtoon liittyvät tiedot sekä henkilökohtaiseen käyttöön tarkoitettut nimi-, puhelin- ja osoitetiedot ja tiedot tuttavien merkkipäivistä.⁴⁵ Yksityiseen kirjeenvaihtoon voitaneen katsoa kuuluvan myös henkilökohtaiset sähköpostiviestit.⁴⁶

Euroopan unionin (silloinen Euroopan yhteisöjen) tuomioistuin on ratkaisussaan *Bodil Lindqvist* (C-101/01, 6.11.2003) tulkinut EU:n henkilötietodirektiivin soveltumista yksityisen henkilön kotisivuilla julkaistuihin henkilötietoihin. Tuomion mukaan

44. Vanto 2011, s. 22–23.

45. HE 96/1998 vp, s. 32.

46. Vanto 2011, s. 20.

kotisivuilla julkaistuja henkilöiden nimiä ja puhelinnumeroita sekä tietoja työsuhteista ja harrastuksista on pidettävä direktiivin tarkoittamana automatisoituna henkilötietojen käsittelynä. Näiden tietojen julkaiseminen internetissä ei siten ole ainoastaan yksityisessä tarkoituksessa tehtävää tietojen käsittelyä.

Ratkaisun perusteella esimerkiksi valokuvien ja muiden tunnistettavia henkilöitä koskevien tietojen tallentaminen kaikille avoimelle internetsivustolle on henkilötietolain soveltamisalaan kuuluvaa henkilötietojen käsittelyä. Tietyvästi valokuvien julkaisemiseen esimerkiksi sosiaalisen median kaikille avoimissa tai laajan joukon tavoitavissa palveluissa ei kuitenkaan ole käytännössä puututtu henkilötietolain nojalla. Onkin katsottu, että koska maailma on muuttunut merkittävästi vuonna 2003 ratkaistun *Bodil Lindqvist* -tapauksen jälkeen ja kuvien jakaminen sosiaalisessa mediassa on nykyisin niin tavallista, tuomioistuin saattaisi tänä päivänä päätyä erilaiseen lopputulokseen. Siten sosiaaliset normit ja esimerkiksi sosiaalisen median omat käyttöehdot toimisivat tällaisissa tilanteissa paremmin. Toisaalta, vaikkei henkilötietolaki tulisi sovellettavaksi kaikkiiin sosiaalisessa mediassa jaettavaan tietoihin, ovat törkeät yksityisyyden loukkaukset edelleen lainvastaisia rikoslain perusteella.⁴⁷

Suomen tietosuojavaltuutetun toimiston valokuvaa ja yksityisyyden suojaa käsittelevässä oppaassaan on kuitenkin viitattu *Bodil Lindqvist* -tapaukseen. Oppaan mukaan tapaus täsmänsi olennaisella tavalla henkilötietolain soveltamisalaa, sillä ratkaisun mukaan henkilötietojen vieminen internetiin ei täytä luonnollisen henkilön suorittamia yksinomaisia henkilökohtaisia tarkoituksia koskevaa poikkeusta. Oppaan mukaan valokuvien siirtämistä internetiin on oikeudellisesti useimmiten arvioitava henkilötietolain kannalta. Siten valokuvien viemistä suunnittelevan on huolehdittava toiminnassaan yksityisyyden suojan riittävästä toteutumisesta. Kuvia käsittelevä joutuu itse arvioimaan kussakin erityistilanteessa henkilötietolain soveltamiskysymyksen, kuvien käytön asiallisen perusteltavuuden vaatimuksen täyttymisen, kuvan kohteiden tunnistettavuuden ehdon täyttymisen ja niiden perusteella henkilötietolain edellyttämän suostumuksen pyytämisen tarpeellisuuden. Valokuvien internetiin siirtoa koskevana yleisenä suosituksena oppaassa todetaan, että henkilötietolain kantavana periaatteena olevaa itsemääräämisoikeutta mukailien suostumuksen pyytämiseen olisi aina pyrittävä kaikissa niissä tilanteissa, joissa yksityisyyden suojan voidaan edes epäillä vaarantuvan.⁴⁸

Vaikkei sosiaalisessa mediassa jaettavaan tietoihin ja valokuviin sovellettaisi kaikkia henkilötietolain säännöksiä, sen käyttö perustuu kuitenkin henkilötietojen käsittelyyn. Yhteisöpalvelun tarjoajat vastaanottavat ja tallentavat käyttäjistään suorasti ja epäsuorasti saamansa informaation. Nämä asiakastiedot muodostavat henkilörekistereitä, jotka kuvaavat käyttäjiensä elämänoloja. Niihin kerätään yleensä ainakin käyttäjien nimet, sähköpostiosoitteet ja usein myös paljon muuta tietoa käyttäjästä. Käyttäjän profiilitiedot ja muut käyttäjää kuvaavat tiedot, kuten tiedot harrastuksista, elinoloista ja muista mieltymyksistä, ovat tietoja, joita käsittelee yleensä ainakin se yhteisöpalvelun tarjoaja, johon käyttäjä on sopimussuhteessa.⁴⁹

47. Pitkänen ym. 2014, s. 32–33.

48. Tietosuojavaltuutetun toimiston opas 27.7.2010: Valokuva ja yksityisyyden suoja henkilötietolain kannalta.

49. Pesonen 2013, s. 91.

Myös yksityisen henkilön blogissa kerättyihin tietoihin voidaan soveltaa henkilötietolakia. Tietosuojavaltuutetun toimiston blogia käsittelevän oppaan mukaan henkilötietolakia sovelletaan blogissa kerättyihin henkilötietoihin tai siellä kommentoijista jääviin tunnistettaviin jälkiin. Blogin pitäjällä on laillinen velvollisuus huolehtia siitä, ettei hän itse tai muutkaan esitä blogissa asiattomia tietoja. Jos blogissa on esitetty arkaluonteisia tai salassa pidettäviä tietoja, niiden leviämisen estäminen on mahdotonta. Oppaan mukaan pitäjä voi kuitenkin edellyttää, etteivät muut talleta kyseisiä tietoja rekistereihinsä. Jos joku on rekisteröinyt tietoja, blogin pitäjällä on oikeus saada ne poistetuksi rekisteristä. Oppaassa suositellaan ennen blogin aloittamista selvittämään palveluntarjoajan henkilötietojen käsittelyä koskevat periaatteet ja käytännöt sekä tiedot siitä, miten blogi lopetetaan ja miten sitä koskevat tiedot hävitetään. Mikäli blogin ylläpidon yhteydessä kertyy henkilötietoja, blogin pitäjän on syytä kertoa, mitä ja miten tietoja kertyy, miten niitä käsitellään ja säilytetään sekä kenelle niitä luovutetaan.⁵⁰

3.4 Suostumuksen merkitys henkilötietojen käsittelyssä

Yksi henkilötietojen käsittelyn edellytys on asianomaisen henkilön antama suostumus häntä koskevien tietojen käsittelyyn. Suostumuksen perusteella voidaan käsitellä myös lain tarkoittamia arkaluonteisia tietoja. Henkilötietolain 3 §:n mukaan suostumuksella tarkoitetaan kaikenlaista vapaaehtoista, yksilöityä ja tietoista tahdonilmaisua, jolla rekisteröity hyväksyy henkilötietojensa käsittelyn. Lain esitöiden mukaan suostumuksen ei välttämättä tarvitse olla kirjallinen ollakseen määritelmässä tarkoitettu suostumus. Henkilötietolain 12 §:n mukaan arkaluonteisten tietojen käsittelyyn annettavan suostumuksen tulee kuitenkin olla nimenomainen. Tällä korostetaan sitä, että rekisteröidyn suostumuksen tulee olla tarkasti ilmaistu. Yleensä nimenomainen suostumus edellyttää kirjallista suostumusta, josta ilmenee, minkälaiseen henkilötietojen käsittelyyn lupa on annettu.⁵¹

Myös sähköisessä ympäristössä henkilön tulee itse aktiivisesti toimia suostumuksen antamiseksi. Kun henkilötietoja kerätään internetin välityksellä, tulee näiden käsittelyssä annettavan informaation olla tarjolla verkkopalvelun yhteydessä.⁵² Suostumus sosiaalisen median palvelun keräämiin käyttäjiensä henkilötietoihin annetaan yleensä palvelun käyttöehtojen hyväksymisen yhteydessä. Esimerkiksi suurin yhteisöpalvelun tarjoaja Facebook ilmoittaa, että rekisteröitymällä palveluun hyväksyy palveluehdot ja ilmaisee lukeneensa yrityksen tietokäytännön. Käyttöehdoissa on määritelty, mihin yritys käyttää tietoja rekisteröinnin yhteydessä saamallaan käyttäjän suostumuksella. Sopimusehdot hyväksyessään käyttäjä antaa suostumuksensa siihen, että kaikki palveluun annettu häntä itseään koskeva tieto on rekisterinpitäjän eli palveluntarjoajan tallennettavissa ja siten ikuisesti sen saatavilla. Käyttäjän palveluun lisäämät tiedot ja sisältö ovat käyttäjän omaisuutta, johon palveluntarjoaja saa ei-yksinomaisen, siirrettävän, maksuttoman ja maailmanlaajuisen käyttöoikeuden sekä tekijänoikeusluvan.⁵³

50. Tietosuojavaltuutetun toimiston opas 27.7.2010: Blogi, mikä se on?

51. HE 96/1998 vp, s. 36–37.

52. Tietosuojavaltuutetun toimiston opas 27.7.2010: Henkilötietojen käsittely suostumuksen perusteella.

53. <https://www.facebook.com/legal/terms>; Pesonen 2013, s. 244.

Henkilötietolaissa, sen esitöissä tai EU:n henkilötietodirektiivissä ei oteta kantaa siihen, kuka voi antaa vapaaehtoisen ja tietoisesti suostumuksen henkilötietojensa käsittelyyn. Tietosuojavaltuutettu on ratkaisussaan dnro 403/45/2001 todennut, ettei henkilötietolaissa ole määritelty alaikäisen itsemääräämisoikeuden alaikärajaa henkilötietojen käsittelyssä. Ratkaisu koski alaikäisen oikeutta tarkastaa itseään koskevat rekisteritiedot. Tietosuojavaltuutetun mukaan alaikäisen oikeus henkilötietoihinsa määräytyy yleisten ja erityisten alaikäisen lapsen itsemääräämisoikeutta määrittelevien säännösten perusteella. LOS:n, PL:n ja henkilötietolain säännösten perusteella alaikäisellä on oikeus itsenäisesti käyttää oikeuksiaan henkilöään koskevissa asioissa, kuten henkilötietojen käsittelyyn liittyvissä oikeuksissa. Lapsella on ainakin oikeus tarkistaa itseään koskevat rekisteritiedot, jos hän täyttää tietyt kriteerit eli ikäänsä, kehitystasoonsa ja asian laatuun nähden ymmärtää asian merkityksen. Näissä tilanteissa alaikäisen itsemääräämisoikeuden arviointi ja kriteerien täytyminen on ensi kädessä rekisterinpitäjän arvioon perustuva asia.

Alaikäisellä on siis itsemääräämisoikeutensa perusteella oikeus tarkistaa itseään koskevat henkilötiedot. Jos rekisterinpitäjä kuten yhteisöpalvelun tarjoaja näin arvioi, alaikäisellä on oikeus myös luovuttaa omia henkilötietojaan rekisterinpitäjälle ja sitä kautta muille palvelun käyttäjille.⁵⁴ Miten tulee arvioida alaikäisen henkilötietojen julkaisemista muiden toimesta?

Tietosuojavaltuutetun ratkaisussa dnro 259/452/2013 tarkasteltiin alaikäisen antaman suostumuksen merkitystä henkilötietojensa julkaisemiseen internetissä. Tapaus koski lasten urheilukilpailussa otettujen videoiden laittamista yleisesti esille internet-palvelujen kautta. Vaikka oli epäselvää, soveltuiko henkilötietolaki kyseessä olevaan toimintaan, eli oliko kyse enemmänkin toimituksellisessa tarkoituksessa käsitellyistä henkilöiedoista, otti tietosuojavaltuutettu yleisesti kantaa suostumuksen hankkimiseen. Avoimeen verkkoon laitettavien henkilötietojen katsotaan olevan näiden tietojen luovuttamista määräämättömälle joukolle. Tietosuojavaltuutettu suosittelee selkeän suostumuksen hankkimista ennen tällaisten henkilötietojen julkaisemista – tässä tapauksessa kuvan tai videon, josta henkilö on tunnistettavissa. Suostumuksen on oltava vapaaehtoinen, yksilöity ja tietoinen tahdonilmaisu. Kysymys onkin, voidaanko lapsen itsensä suostumusta pitää sillä tavalla vapaaehtoisena, yksilöitynä ja tietoisena tahdonilmaisuna, että hän voisi hyväksyä henkilötietonsa käsittelyn. Tietosuojavaltuutetun mukaan alaikäisen lapsen suostumus ei täytä näitä kriteereitä, vaan kuvien ja videoiden julkaisuun tarvitaan lapsen huoltajan vapaaehtoinen, yksilöity ja tietoinen suostumus.

Ratkaisu koski alaikäisen henkilötietojen mahdollista julkaisemista internetissä perheen ulkopuolisen toimesta. Miten arvioidaan lapsen huoltajan oikeutta julkaista lapsen henkilötietoja ja tähän liittyvää suostumusta? Jos alaikäinen ei voi antaa suostumustaan tietojensa julkaisuun, onko lapsen huoltajalla yksinomaisen oikeus päättää julkaisusta? Onko vanhemmalla tällainen oikeus, jos lapsi vastustaa julkaisemista? Henkilötietolaista ei löydy vastauksia näihin kysymyksiin. Toisaalta on kuitenkin korostettu, että tietyt kriteerit täyttävällä lapsella on itsemääräämisoikeus henkilötietojensa käsittelyyn, ja tämä sisältää vähintäänkin oikeuden tarkistaa itseään koskevat tiedot. Itsemääräämisoikeus

54. Esimerkiksi Facebookin ikäraja on 13 vuotta.

ja toisaalta huoltajien velvollisuus ottaa huomioon lapsen mielipiteet ja toivomukset lapsen henkilökohtaisesta asiasta päätettäessä vaikuttanevat myös tietojen julkaisujen kokonaisarvioon.

3.5 ”Oikeus tulla unohdetuksi” ja uusi tietosuoja-asetus

EU:n tasolla on viime aikoina vahvistettu henkilötietojen keräämiseen ja käsittelyyn liittyvää oikeutta tulla unohdetuksi. Tämä oikeus ilmenee esimerkiksi EU:n tuomioistuimen hakukone Googlea koskevassa ratkaisussa sekä valmisteilla olevassa EU:n tietosuojauudistuksessa. Se sisältää ajatuksen, että henkilöllä on oikeus siihen, ettei tiettyjä tietoja liitetä hänen nimeensä muun muassa silloin, jos kyseiset tiedot ovat vanhentuneita. Oikeus vaikuttaa erityisesti lapsen henkilötietojen käsittelyyn, sillä lapsena annetut tai lasta koskevat tiedot voivat helposti olla myöhemmin vanhentuneita.

EU:n tuomioistuimen toukokuussa 2014 antamassa ratkaisussa *Google Spain SL* (C-131/12, 6.5.2014) Googlea pidettiin EU:n henkilötietodirektiivin tarkoittamana ”rekisterinpitäjänä”. Hakukoneen toimintaa, joka käsittää sivullisen internetissä julkaisemien tietojen löytämisen ja tietojen asettamisen internetin käyttäjien saataville tietyssä etusijajärjestyksessä, pidettiin ”henkilötietojen käsittelynä”. Tuomion mukaan hakukoneen ylläpitäjä on velvollinen poistamaan henkilön nimellä suoritetun haun johdosta näkyvästä hakutulosten luettelosta linkit tietyille sivullisten julkaisemille internetsivuille. Tämä velvollisuus koskee linkkejä sellaisille sivustoille, joissa on kyseistä henkilöä koskevia seuraavanlaisia tietoja: virheellisiä tai vanhentuneita tietoja, tietoja jotka eivät ole asianmukaisia tai olennaisia, tai tietoja, jotka ovat liian laajoja niihin tarkoituksiin, joissa hakukoneen ylläpitäjä niitä käsittelee. Myös paikkansapitävien tietojen alun perin laillinen käsittely voi ajan myötä muuttua henkilötietodirektiivin kanssa ristiriitaiseksi, jos tapauksen muiden seikkojen perusteella tiedot eivät ole enää asianmukaisia tai olennaisia, jos tiedot ovat liian laajoja taikka niitä on säilytetty liian pitkään. Kyse on siis rekisteröidyn oikeudesta siihen, ettei tiettyjä häntä koskevia tietoja liitetä enää arviointiajankohtana hänen nimeensä. Linkkien poistamisvelvollisuus ei kuitenkaan koske sellaisia linkkejä, joille on olemassa henkilön julkisuudessa olevan aseman kaltaisia erityisiä syitä, jotka perustelevat suuren yleisön intressiä saada tiedot haun perusteella.

Tuomio on herättänyt paljon kansainvälistä keskustelua, arvostelua ja pohdintaa sen vaikutuksista. EU:n tietosuojaviranomaiset ovat korostaneet tuomion osoittavan, että oikeus tietojen eli linkkien poistoon on harkittava tapauskohtaisesti riippuen tiedon luonteesta ja siitä, mikä on tiedon merkitys ja toisaalta yleisön oikeus saada tiedot huomioiden henkilön asema julkisessa elämässä.⁵⁵ Lisäksi oikeus linkkien poistamiseen vaikuttaa vain henkilön nimen perusteella tehtyyn hakuun eikä vaadi, että linkkiä poistetaan hakukoneesta kokonaan. Lähtökohtaisesti alkuperäinen tieto on edelleen saatavilla suoraan lähteestä tai eri hakutermejä käyttäen.⁵⁶

55. EU:n tietosuojaviranomaisten muodostaman työryhmän lehdistötiedote 23.5.2014.

56. EU:n tietosuojaviranomaisten muodostaman työryhmän lehdistötiedote 26.11.2014.

Toisaalta oikeus tulla unohdetuksi ei edellytä, että kyseessä olevien tietojen säilyttäminen hakutulosten luettelossa aiheuttaa vahinkoa. Tietojen hyväksyttävyyttä edellyttää tapauskohtaista harkintaa siitä, ovatko tiedot vanhentuneita, puutteellisia tai liian laajoja henkilön tämän hetken tilanteeseen nähden. Henkilön itsensä laittamien tietojen poistamisen pitää olla mahdollista. Muiden laittamien tietojen osalta on punnittava, ovatko tiedot sellaisia, joiden luonne tai arkaluontoisuus suojaavat yksityiselämää enemmän kuin tietojen laittajan sananvapaus esittää kyseisiä tietoja ja mielipiteitä henkilöstä. Helpoiten voidaan poistaa virheelliset tiedot, jos henkilö pystyy näyttämään tiedon virheelliseksi. Esimerkiksi sosiaalisessa mediassa levitetyt virheelliset ja puutteelliset tiedot on helpompi hyväksyä poistettavaksi, sillä niiden osalta korjaaminen voi muuten olla vaikeaa. Vanhentuneiden, epäolennaisten tai puutteellisten tietojen osalta poistovaatimukset ratkaistaan tapauskohtaisesti.⁵⁷

Suomessa hakutulosten poistamista koskeva vaatimus osoitetaan ensin Googlelle. Jollei se hyväksy pyyntöä, voidaan vaatimus saattaa tietosuojavaltuutetun käsiteltäväksi. Hän voi ratkaista poistovaatimuksen ja antaa määräyksen tiedon korjaamiseksi. Kielteisestä päätöksestä on valitusoikeus hallinto-oikeuteen.⁵⁸

Oikeutta tulla unohdetuksi vahvistetaan EU:n tietosuojauudistukseen kuuluvalla tietosuojaja-asetuksella. Tietosuojaja-asetuksella nykyaikaistetaan sääntelyä vastaamaan teknologian kehitystä ja parannetaan kansalaisten mahdollisuuksia hallita henkilötietojaan. Asetus korvaa vuonna 1995 voimaan tulleen EU:n henkilötietodirektiivin. Uudistuksesta päästiin sopuun joulukuussa 2015, ja uusia säädöksiä aletaan soveltaa kahden vuoden kuluttua niiden lopullisesta hyväksymisestä.⁵⁹

Tietosuojaja-asetuksessa korostetaan entistä selkeämmin rekisteröidyn oikeutta saada henkilötietonsa poistetuksi. Asetuksen mukaan oikeus tietojen poistamiseen on tärkeää, etenkin silloin, kun kyseessä olevat henkilötiedot on asetettu saataville lapsena ja ne halutaan myöhemmin poistaa. Siinä painotetaan yleisesti, että lapsen henkilötietoja on pyrittävä suojaamaan erityisesti, koska lapset eivät välttämättä ole kovin hyvin perillä henkilötietojen käsittelyyn liittyvistä riskeistä, seurauksista tai omista oikeuksistaan. Lisäksi asetusta rajoittaa lapsen henkilötietojen käsittelyä ilman vanhempien suostumusta. Sen mukaan alle 16-vuotiaat eivät voi käyttää henkilötietoja kerääviä palveluja, esimerkiksi sosiaalisen median palveluja, ilman vanhempien lupaa. Asetus antaa jäsenvaltiolle kuitenkin mahdollisuuden päättää myös alemmasta ikärajusta. Alimmillaan ikäraja voi olla 13 vuotta.⁶⁰

57. Ollila 2014, s. 819, 823.

58. Ollila 2014, s. 822–823. Verkkolomake, jolla hakukoneelta voi pyytää tietojensa poistamista, löytyy osoitteesta <https://www.google.fi/policies/faq/>.

59. Euroopan komission lehdistötiedote 15.12.2015: EU:n tietosuojauudistuksen hyväksyminen vauhdittaa digitaalisten sisämarkkinoiden toteuttamista; Oikeusministeriön tiedote 18.12.2015: EU:n tietosuojauudistuksesta päästiin sopuun.

60 Euroopan komission lehdistötiedote 15.12.2015: EU:n tietosuojauudistuksen hyväksyminen vauhdittaa digitaalisten sisämarkkinoiden toteuttamista; Oikeusministeriön tiedote 18.12.2015: EU:n tietosuojauudistuksesta päästiin sopuun.

4 Viranomaisen asiakirjojen julkisuus ja salassapito

4.1 Julkisuuslaki yleislakina

Viranomaisten toimintaa ohjaa julkisuusperiaate, jonka mukaan jokaisella on oikeus saada tietoa viranomaisen toiminnasta niissäkin asioissa, jotka eivät koske välttämättä häntä itseään. Hallinnon julkisuus toteutuu pääasiassa asiakirjojen julkisuutena, eli jokaisella on oikeus saada tieto sellaisesta viranomaisen asiakirjasta, joka on julkinen. Tämä julkisuusperiaatteen mukainen tiedonsaantioikeus on PL 12 §:n 2 momentissa turvattu perusoikeus, jota voidaan rajoittaa vain välttämättömistä syistä erikseen lailla.⁶¹ Tällainen välttämättömän syy on esimerkiksi yksityisyyden suojaaminen.

Julkisuusperiaate ei kuitenkaan tarkoita, että kaikki julkinen tieto olisi julkaistavissa olevaa tietoa. Julkiseen tietoon tutustuminen saattaa vaatia omaa aktiivisuutta ja tiedon hankkimista, jolloin tiedon saa sitä etsivä ja tarvitseva. Julkaistu tieto puolestaan on kaikkien saatavilla ja käytännössä pysyvästi esillä.⁶² Julkisenkin tiedon julkaiseminen voi tulla arvioitavaksi esimerkiksi yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä.

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999, jäljempänä julkisuuslaki) on yleislaki, jota sovelletaan viranomaistoiminnan julkisuuteen, jollei erityislaista muuta johdu. *Asiakirjalla* laissa tarkoitetaan paitsi kirjallista ja kuvallista esitystä myös kohdetta tai asiaa koskevaa viestiä, joka on saatavissa selville automaattisen tietojenkäsittelyn tai muiden apuvälineiden avulla. *Viranomaisen asiakirjalla* puolestaan tarkoitetaan viranomaisen hallussa olevaa asiakirjaa, jonka viranomainen tai sen palveluksessa oleva on laatinut tai joka on toimitettu viranomaiselle asian käsittelyä varten tai muuten sen tehtäviin kuuluvassa asiassa.

Julkisesta asiakirjasta jokaisella on oikeus saada tieto. Salassa pidettävästä asiakirjasta saa tiedon vain, jos niin erikseen laissa säädetään. *Asianosaisella* eli sillä, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee, on lähtökohtaisesti oikeus saada tieto muustakin kuin julkisen asiakirjan sisällöstä, joka voi tai on voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn. Lisäksi jokaisella on lähtökohtaisesti oikeus saada itseään koskevaan asiakirjaan sisältyvä tieto. Laissa säädetään kuitenkin eräitä poikkeuksia näihin oikeuksiin. Asianosaisella, hänen edustajallaan tai avustajallaan ei ole oikeutta saada tietoa muun muassa sellaisesta asiakirjasta, josta tiedon antaminen olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä etua, lapsen etua tai muuta tärkeää yksityistä etua (julkisuuslain 11 §:n 2 momentin 1 kohta). Tällä perusteella voidaan rajoittaa myös oikeutta saada tieto itseään koskevasta asiakirjasta (julkisuuslain 12 §).

61. HE 30/1998 vp, s. 9.

62. Neuvonen 2014, s. 162.

Asiakirjajulkisuutta voidaan rajoittaa vain lailla. Salassapito tarkoittaa, että asiakirjan julkisuutta on rajoitettu tai se on kokonaan estetty. Julkisuuslain 24 §:n listassa säädetään salassa pidettävistä asiakirjoista. Tämän kirjoituksen kannalta olennaisia ovat:

”Salassa pidettäviä viranomaisen asiakirjoja ovat, jollei erikseen toisin säädetä:

3) poliisille ja muille esitutkintaviranomaisille ja syyttäjälle sekä tarkastus- ja valvontaviranomaisille tehdyt ilmoitukset rikoksesta, esitutkintaa ja syyteharkintaa varten saadut ja laaditut asiakirjat sekä haastehakemus, haaste ja siihen annettu vastaus rikosasiassa, kunnes asia on ollut esillä tuomioistuimen istunnossa taikka kun syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai kun asia on jätetty sikseen, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen niistä ei vaaranna rikoksen selvittämistä tai tutkinnan tarkoituksen toteutumista tai ilman painavaa syytä aiheuta asiaan osalliselle vahinkoa tai kärsimystä tai estä tuomioistuinta käyttämästä oikeuttaan määrätä asiakirjojen salassapidosta oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain mukaan;

25) asiakirjat, jotka sisältävät tietoja sosiaalihuollon asiakkaasta... taikka sosiaalihuollon palvelusta... taikka tietoja henkilön terveydentilasta tai vammaisuudesta taikka hänen saamastaan terveydenhuollon ja kuntoutuksen palvelusta...

26) asiakirjat, jotka sisältävät tietoja rikoksesta epäillyn, asianomistajan tai muun rikosasiaan liittyvän henkilön yksityiselämään liittyvistä arkaluonteisista seikoista samoin kuin sellaiset asiakirjat, jotka sisältävät tietoja rikoksen uhrista, jos tiedon antaminen loukkaisi rikoksen uhrin oikeuksia tai hänen muistoaan tai läheisiään, jollei tiedon antaminen ole tarpeen viranomaisen tehtävän suorittamiseksi;

27) asiakirjat, jotka sisältävät tietoja... nuoresta rikoksentekijästä laaditusta henkilötutkinnasta, nuorisorangeistuksen toimeenpanosuunnitelmasta...

30) oppilashuoltoa ja oppilaan opetuksesta vapauttamista koskevat asiakirjat, oppilaan ja kokelaan koesuoritukset sekä sellaiset oppilaitoksen antamat todistukset ja muut asiakirjat, jotka sisältävät oppilaan henkilökohtaisten ominaisuuksien sanallista arviointia koskevia tietoja...

32) asiakirjat, jotka sisältävät tietoja... henkilön elintavoista, osallistumisesta yhdistystoimintaan tai vapaa-ajan harrastuksista, perhe-elämästä tai muista niihin verrattavista henkilökohtaisista oloista...”

Salassa pidettäviä asiakirjoja koskee vaitiolovelvollisuus ja hyväksikäyttökielto. Vaitiolovelvollisuus merkitsee, ettei viranomaisen palveluksessa oleva saa paljastaa asiakirjan salassa pidettävää sisältöä tai tietoa, joka asiakirjaan merkittynä olisi salassa pidettävä. Hän ei saa myöskään paljastaa muutakaan viranomaisessa toimiessaan tietoonsa saamaa seikkaa, josta on lailla säädetty vaitiolovelvollisuus. Myöskään asianosainen, hänen edustajansa tai avustajansa ei saa ilmaista sivullisille asianosaisasemansa perusteella saatuja salassa pidettäviä tietoja, jotka koskevat muita kuin asianosaista itseään. Hyväksikäyttökiellolla tarkoitetaan sitä, ettei salassa pidettäviä tietoja saa käyttää omaksi taikka toisen hyödyksi tai toisen vahingoksi. Asianosainen saa kuitenkin käyttää muita kuin itseään koskevia tietoja silloin, kun kysymys on sen oikeuden, edun tai

velvollisuuden hoitamista koskevasta asiasta, johon tiedonsaantioikeus on perustunut (julkisuuslaki 23 §).

Sellaiseen viranomaisen asiakirjaan, joka annetaan asianosaiselle ja joka on salassa pidettävä toisen tai yleisen edun vuoksi, on tehtävä merkintä sen salassa pitämisestä. Lisäksi asianosaiselle on annettava tieto hänen salassapitovelvollisuudestaan silloin, kun salassa pidettäviä tietoja annetaan suullisesti (julkisuuslaki 25 §).

4.2 Oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuus ja salassapito

Myös oikeudenkäyntiasiakirjat ovat julkisia, jollei toisin säädetä. Yleisissä tuomioistuimissa julkisuuden toteuttamista sääntelee laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa (370/2007, jäljempänä YTjulkisuuslaki), ja hallintotuomioistuimissa sekä muissa hallintolainkäyttölakia soveltavissa toimielimissä laki oikeudenkäynnin julkisuudesta hallintotuomioistuimissa (381/2007). Hallintotuomioistuimissa oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuus ja salassapito perustuvat yleensä julkisuuslakiin. Yleisissä tuomioistuimissa asiakirjojen salassapidosta päätetään YTjulkisuuslain nojalla.

Oikeudenkäyntiasiakirjat yleisissä tuomioistuimissa voivat olla salassa pidettäviä joko suoraan lain nojalla tai tuomioistuimen erillisen määräyksen perusteella. Salassa pidettäviä oikeudenkäyntiasiakirjoja suoraan lain nojalla ovat YTjulkisuuslain 9 §:n mukaan sellaiset asiakirjat, jotka sisältävät muun muassa arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista tai tietoja rikoksen uhrista, jos tiedon antaminen loukkaisi rikoksen uhrin oikeuksia. Lapsiasioissa salassa pidettäviä tietoja sisältävät usein ainakin seuraavat asiakirjat:

- terveydentilaa koskevat asiakirjat kuten lääkärintodistukset, mielenterveys-, päihde- ja kuntoutuspalveluiden käyttämiseen liittyvät todistukset;
- psykologin ja psykiatrin lausunnot;
- sosiaalihuollon muita kuin taloudellisia tukitoimia koskevat asiakirjat;
- isyystutkimukset ja muut isyyden selvittämiseen liittyvät asiakirjat;
- seksuaalisuuteen ja seksuaalirikoksen selvittelyyn liittyvät asiakirjat ja sosiaaliviraston olosuhdeselvitykset, sosiaaliviraston muistiinpanot, perheneuvolan lausunnot sekä täytäntöönpanosovittelijan kertomukset.⁶³

YTjulkisuuslain 10 §:n mukaan tuomioistuin voi myös asianosaisen pyynnöstä tai erityisestä syystä muutoinkin määrätä salassa pidettäväksi sellaisen asiakirjan, joka ei ole suoraan lain nojalla salassa pidettävä. Salassapito voi koskea sellaisia asiakirjoja, joihin sisältyy jossain muussa laissa salassa pidettäväksi säädettyjä tietoja, joiden julkiseksi tuleminen todennäköisesti aiheuttaisi merkittävää haittaa tai vahinkoa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty. Lapsiasioissa tällaisia tietoja voi sisältyä esimerkiksi elatussopimukseen, osituskirjaan ja erilaisiin taloudellisista etuuksista, kuten toimeentulotuesta tai asumistuesta, kertoviin asiakirjoihin.⁶⁴

63. Aaltonen 2009, s. 277–278.

64. Aaltonen 2009, s. 279.

YTjulkisuuslain 24 §:n mukaan tuomioistuin voi määrätä näitä edellä mainittuja tietoja sisältävän tuomioistuimen ratkaisun tarpeellisin osin salassa pidettäväksi. Ratkaisun lopputulos ja sovelletut lainkohdat ovat kuitenkin aina julkisia.

Salassapitovelvollisuus koskee myös suljetussa käsittelyssä esille tulleita salassa pidettäviä tietoja. Lähtökohtaisesti asian suullinen käsittely on julkista. Tuomioistuin voi kuitenkin päättää, että suullinen käsittely toimitetaan kokonaan tai tarpeellisin osin yleisön läsnä olematta, muun muassa jos asiassa esitetään arkaluonteisia tietoja tai kun asiassa kuullaan alle 15-vuotiasta. YTjulkisuuslain 18 §:n mukaan tällaisessa suljetussa käsittelyssä esiin tulleita salassa pidettäviä tietoja koskee vaitiovelvollisuus ja hyväksikäyttökielto. Nämä kiellot koskevat kaikkia suljetussa käsittelyssä läsnä olevia.

4.3 Sosiaalihuollon asiakirjojen salassapito

Yleislakina julkisuuslaki koskee myös sosiaalitoimen asiakirjojen julkisuutta ja salassapitoa. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000, jäljempänä sosiaalihuollon asiakaslaki) on kuitenkin erityislaki suhteessa julkisuuslakiin, jota sovelletaan sosiaalihuollon, kuten lastensuojelun ja muiden sosiaalipalvelujen asiakirjojen salassapitoon.

Sosiaalihuollon asiakaslain 14 §:n mukaan kaikki sosiaalihuollon asiakirjat, jotka sisältävät tietoja sosiaalihuollon asiakkaasta tai muusta yksityisestä henkilöstä, ovat salassa pidettäviä. Tällaista asiakirjaa tai sen kopiota ei saa näyttää eikä luovuttaa sivulliselle. Koska jo tieto siitä, että henkilö on sosiaalihuollon asiakas, saattaa paljastaa arkaluonteisen seikan, ulottuu salassapito kaikkiin asiakasta koskeviin tietoihin.⁶⁵ Tähän salassapitovelvollisuuteen ei vaikuta esimerkiksi se, että tieto sosiaalihuollon asiakkuudesta on tullut julkisuuteen muuta kautta. Sosiaalihuollon tiedot säilyvät salassa pidettävänä, vaikka asiakas kertoisi asiakkuudestaan itse esimerkiksi tiedotusvälineissä.⁶⁶

Sosiaalihuollon asiakaslain 15 §:ssä säädetään sosiaalihuollossa toimivien henkilöiden vaitiovelvollisuudesta ja tähän liittyvästä hyväksikäyttökiellosta. Sosiaalityöntekijä ei saa suoraan eikä välillisesti paljastaa sosiaalihuoltoon liittyvää tietoa, jonka on saanut sosiaalihuollon tehtävissä toimiessaan ja joka voidaan yhdistää asiakkaaseen.⁶⁷ Vaitiovelvollisuus koskee sekä asiakirjoista että suullisesti saatua tietoa.⁶⁸ Tietoja ei saa käyttää myöskään omaksi taikka toisen hyödyksi tai toisen vahingoksi. Vaitiovelvollisuus ja hyväksikäyttökielto koskevat sosiaalihuollon järjestäjää ja tuottajaa sekä niiden palveluksessa olevaa, sosiaalihuollon luottamustehtävää hoitavaa sekä harjoittelijoita ja muita järjestäjän toimeksiannosta toimivia henkilöitä. Vaitiovelvollisuus jatkuu senkin jälkeen, kun toiminta järjestäjän tai tuottajan palveluksessa loppuu.

Tietoja salassa pidettävästä asiakirjasta voidaan vaitiovelvollisuuden estämättä kuitenkin antaa asiakkaan nimenomaisella suostumuksella tai laissa erikseen säädetyllä perusteella (sosiaalihuollon asiakaslaki 16 §). Ilman asiakkaan tai tämän edustajan

65. HE 137/1999 vp, s. 30.

66. Aer 2012, s. 211.

67. Aer 2012, s. 212–213.

68. HE 137/1999 vp, s. 30–31.

suostumusta voidaan antaa muun muassa tietoja, jotka ovat välttämättömiä asiakkaan hoidon, huollon tai koulutuksen tarpeen selvittämiseksi tai niiden turvaamiseksi (sosiaalihuollon asiakaslaki 17 §). Tietoja voidaan antaa myös muun muassa jos tietojen antaminen on välttämätöntä lapsen edun taikka erittäin tärkeän muun yleisen tai yksityisen edun vuoksi (sosiaalihuollon asiakaslaki 18 §).

Sosiaalihuollon asiakaslain perusteella lapsen vanhempi ei lapsen laillisena edustajana ole vaitiolovelvollinen lasta koskevien tietojen osalta, koska myöskään lapsi ei ole vaitiolovelvollinen itseään koskevassa asiassa. Siten vanhempi voi lapsen laillisena edustajana päättää lasta koskevien tietojen ilmaisemisesta sivullisille. Rajoitetusti vaitiolovelvollisuus koskee kuitenkin myös sosiaalihuoltolain asiakasta ja siten tämän edustajaa. Sosiaalihuollon asiakaslain 15 §:n mukaan asiakas, edustaja tai avustaja ei saa ilmaista sivullisille asiakkuuden perusteella saatuja salassa pidettäviä tietoja, jotka koskevat muita kuin asiakasta itseään. Kysymys on sellaisista tiedoista, jotka tulevat asiakkaan tietoon sen perusteella, että sosiaalihuollon järjestäjä on ne hänelle ilmaissut.⁶⁹

Alaikäisen ja hänen huoltajansa mahdollisiin ristiriitatilanteisiin sosiaalihuollon asiakaslaisissa on varauduttu säätämällä sosiaalihuollon toimielimelle velvollisuus saattaa vireille edunvalvojan määrääminen holhoustoimesta annetun lain (442/1999) mukaisesti. Tämä koskee tilanteita, joissa alaikäisen henkilöä koskevassa yksittäisessä asiassa on perusteltu syy olettaa, ettei huoltaja voi puolueettomasti valvoa lapsen etua, ja joissa edunvalvojan määrääminen on tärkeää alaikäisen edun turvaamiseksi (sosiaalihuollon asiakaslain 10 §:n 3 momentti).⁷⁰ Lain esitöissä eräänä esimerkkinä lapsen ja hänen huoltajansa ristiriitatilanteesta viitattiin huoltajan mahdollisiin lapsen yksityisyyttä loukkaaviin toimiin. Hallituksen esityksen mukaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevien riitojen sekä lastensuojelutoimenpiteiden yhteydessä sosiaaliviranomaisten asiakirjoihin kertyy usein lasta koskevia arkaluonteisia tietoja. Jos vanhemmat luovuttavat tällaisia tietoja ulkopuolisille tai tiedotusvälineille, se loukkaa lapsen yksityisyyden suojaa ja vahingoittaa häntä. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen mietinnön mukaan eturistiriitatilanne ja ilmeisen puolueettomuuden vaarantumisen mahdollisuus voisi ilmetä sellaisissa huoltajuus- ja tapaamiskiistoissa ja lastensuojelutilanteissa, joissa vanhemmat käyttävät tiedotusvälineitä omien oikeuksiensa puolustamiseen tavalla, joka loukkaa lapsen kunniaa ja yksityisyyden suojaa.⁷¹ Säännöksen esitöissä pidettiin siis mahdollisena, että alaikäiselle voitaisiin määrätä edunvalvoja, jos lapsen yksityisyyden suoja vaarantuu edellä mainitulla tavalla.⁷² Edunvalvojan määräämisellä ei voida ohittaa huoltajan asianosaisuutta. Erona on, että huoltajaa koskevat samat salassapitovelvoitteet kuin muitakin asianosaisia eikä hänellä ole oikeutta päättää lapsen tietojen luovuttamisesta ulkopuolisille.⁷³ Huoltajan salassapitovelvollisuus määräytyy siis julkisuuslain 23 §:n 2 momentin mukaan.⁷⁴

69. Aer 2012, s. 213.

70. Edunvalvojan määräämisestä lastensuojeluasiassa säädetään lastensuojelulain 22 §:ssä. Edellytykset vastaavat asiallisesti sosiaalihuollon asiakaslain 10 §:n 3 momentissa määritellyjä edellytyksiä edunvalvojan määräämiselle.

71. HE 137/1999 vp, s. 26; StVM 18/2000 vp – HE 137/1999 vp, s. 8; Tuori & Kotkas 2008, s. 440–441.

72. Vrt. Aer, jonka mukaan vanhempien mahdollisuus kertoa lastensuojeluasioista ulkopuolisille ei ole laissa tarkoitettu peruste hakea muun edunvalvojan määräämistä lapselle, jotta vanhemmat eivät olisi yhteydessä tiedotusvälineisiin. Aer 2012, s. 213.

73. StVM 18/2000 vp – HE 137/1999 vp, s. 8.

74. Tuori & Kotkas 2008, s. 441.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on ratkaisussaan dnro 2276/4/13 käsitellyt sosiaalihuollon asiakkaan sananvapautta ja tähän sisältyvää oikeutta tallentaa viranomaisessa käymänsä keskustelu. Kantelija oli halunnut videoida sosiaalihuollon kanssa käydyt häntä itseään ja hänen huollossaan olevaa alaikäistä lasta koskevan asiakassuunnitelman neuvottelun. Viranhaltijat kielsivät tilaisuuden kuvaamisen muun muassa sillä perusteella, että perheen vanhemmat olivat aiemmin ladanneet salassa pidettävää materiaalia internetiin ja käyttäytyneet halventavasti työntekijöitä kohtaan. Tämän vuoksi he katsoivat, että heillä oli perusteltu syy suojella perheen lapsen yksityisyyttä. Lisäksi kuvauskielto oli tarpeellinen myös työntekijöiden oman yksityisyyden ja kunnian suojaamiseksi.

Apulaisoikeusasiamiehen mukaan kysymys oli kahden perusoikeuden välisestä jännitteestä. Vastakkain olivat kantelijan sananvapaus ja kyseessä olevan lapsen ja viranhaltijoiden yksityiselämän suoja. Kyse oli myös sosiaalihuollon asiakkaan oikeudesta saada tietoja viranomaisen toiminnasta sekä osallistua oman ja alaikäisen lapsensa sosiaalihuollon suunnitteluun. Apulaisoikeusasiamies totesi ratkaisussaan olevansa hänelle esitetyn selvityksen kanssa samaa mieltä siitä, että alaikäisen lapsen etu saattaa vaarantua, jos häntä koskevia arkaluonteisia ja salassa pidettäviä tietoja levitetään internetissä ulkopuolisten saataville. Toisaalta hän piti välttämättömänä sitä, että viranomaisen toiminnasta voidaan keskustella julkisesti myös kriittisellä tavalla.

Ratkaisun mukaan lähtökohtana on, että sosiaalihuollon asiakkaalla on oikeus tallentaa viranomaisessa käymänsä keskustelu ja että tallentaminen voidaan tehdä esimerkiksi videoimalla tai äänittämällä. Viranomaisella ei ole oikeutta kieltää tallentamista. Kiellon perusteeksi ei riitä pelkkä epäily siitä, että tiedot luovutettaisiin ulkopuolisille. Joissain tilanteissa keskusteluissa voi tulla esille sellaisia salassa pidettäviä tietoja, joiden luovuttamista ulkopuoliselle voidaan rajoittaa. Tällaisessa tilanteessa viranomaisen on harkittava tiedon luovuttamisen edellytykset julkisuuslain ja sosiaalihuollon asiakaslain perusteella. Viranomaisen ei voi kuitenkaan ilman lakiin perustuvaa oikeutta kieltää asiakasta tallentamasta viranomaisessa käymänsä neuvottelua.

Apulaisoikeusasiamies korosti kuitenkin, että oikeus kuvata ja tallentaa viranomaisessa käyty asiakasneuvottelu sekä tallentamisen mahdollinen julkaisu esimerkiksi internetissä ovat oikeudellisesti toisistaan erillisiä asioita. Kanteluratkaisussa ei otettu kantaa tallenteen julkaisijan mahdolliseen rikosoikeudelliseen vastuuseen. Siinä kuitenkin todettiin, että videon tai muun tallenteen julkaiseminen esimerkiksi internetin keskustelupalstoilla saattaa loukata lapsen yksityisyyttä siten, että tallenteen julkaiseminen on rangaistavaa. Etukäteen kuvaamista ei voida siis kieltää, vaan mahdollinen julkaiseminen arvioidaan jälkikäteen.

4.4 Vastuu salassapidon rikkomisesta

Salassapito- ja vaitiolovelvollisuuden rikkominen on säädetty rangaistavaksi rikoslain (39/1889, RL) 38 luvussa:

RL 38 luku 1 §:

Salassapitorikos

Joka laissa tai asetuksessa säädetyn taikka viranomaisen lain nojalla erikseen määräämän salassapitovelvollisuuden vastaisesti

- 1) paljastaa salassa pidettävän seikan, josta hän on asemassaan, toimeensa tai tehtävää suorittaessaan saanut tiedon, taikka
- 2) käyttää tällaista salaisuutta omaksi tai toisen hyödyksi, on tuomittava, jollei teko ole rangaistava 40 luvun 5 §:n mukaan, *salassapitorikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

RL 38 luku 2 §:

Salassapitorikkomus

Jos salassapitorikos, huomioon ottaen teon merkitys yksityisyyden tai luottamuksellisuuden suojan kannalta taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksentehtäjä on tuomittava *salassapitorikkomuksesta* sakkoon. Salassapitorikkomuksesta tuomitaan myös se, joka on syyllistynyt sellaiseen 1 §:ssä tarkoitettuun salassapitovelvollisuuden rikkomiseen, joka on erikseen säädetty salassapitorikkomuksena rangaistavaksi.

Salassapitorikoksessa ja -rikkomuksessa kyse on sellaisesta tiedosta, josta tietyssä asemassa, toimessa tai tehtävässä oleva henkilö on saanut tietää. Tekotapana on joko salassa pidettävän seikan paljastaminen tai sen käyttäminen omaksi tai toisen hyödyksi. Lievempää salassapitorikkomusta koskevaa säännöstä sovelletaan, jos tieto on ollut yksityisyyden suojan kannalta vähäinen. Mikäli salassapito- ja vaitiolovelvollisuutta rikkova on virkamies, julkisyhteisön työntekijä, julkista luottamustehtävää hoitava tai julkista valtaa käyttävä henkilö, sovellettavaksi tulee RL 40 luvun 5 §:n mukainen virkasalaisuuden rikkominen.

Salassapitorikoksen ja -rikkomuksen tekijänä voi olla vain sellainen henkilö, jolla on salassapitovelvollisuus tiettyyn seikkaan. Jollei henkilöllä ole lakiin, asetukseen tai viranomaisen määräykseen perustuvaa salassapitovelvollisuutta, hän ei voi myöskään syyllistyä salassapitorikokseen. Yksityinen henkilö voi syyllistyä rikokseen paljastaessaan sellaisen salassa pidettävän tiedon, jonka on saanut esimerkiksi asianosaisena tai viranomaisen luvalla. Asianosaisen ja tämän edustajan salassapitovelvollisuus on kuitenkin aiemmin esitetyllä tavalla rajoitettua.

Rikoslain 38 luvun 1 §:n salassapitorikoksen täyttymistä on arvioitu KKO:n ratkaisussa 2009:3. Tapauksessa A oli tuomittu rangaistukseen seksuaalirikosasiassa, johon liittyvä oikeudenkäyntiaineisto oli lainkohtia ja tuomiolauselmaa lukuun ottamatta

määrätty salassa pidettäväksi. Myöhemmin A oli ollut haastateltavana huoltoriitoihin liittyviä inestiväitteitä ja niiden tutkimista käsittelevässä television ajankohtaisohjelmassa, jolloin kyseiseen rikosasiaan liittyviä seikkoja oli tullut esiin.

A:n saamassa seksuaalirikoksia koskevassa tuomiossa oikeudenkäyntiaineisto oli määrätty salassa pidettäväksi 20 vuoden ajaksi. Lisäksi oikeudenkäyntiaineistoon kuuluneet asiakirjat, jotka sisältävät tietoja rikosasian asianomistajan yksityiselämään liittyvistä arkaluonteisista seikoista, ovat julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 26 kohdan mukaan salassa pidettäviä ilman tuomioistuimen antamaa salassapitomääräystäkin.

KKO:n mukaan A oli lain ja tuomioistuimen antaman salassapitomääräyksen perusteella velvollinen pitämään salassa oikeudenkäyntiaineistoon sisältyvät, muualta kuin tuomiolauselmasta ilmenevät tiedot, jotka koskivat muuta kuin häntä itseään. Ohjelmassa esitettiin osin A:n ja osin toimittajan kertomana useita seksuaalirikosasian oikeuskäsittelyyn perustuvia ja tuomion perusteluista ilmeneviä salassa pidettäviä tietoja. Nämä tiedot seksuaalirikoksen teko-olosuhteista, rikoksen uhreina olleista lapsista ja heihin kohdistuneista hoito- ja tutkintatoimista olivat ainakin osittain sellaisia, joista A oli saanut tiedon rikosasian vastaajana. Tuomioistuimen määräys oli kieltänyt A:ta ilmaisemasta näitä salassa pidettäviä tietoja sivulliselle riippumatta siitä, onko hän mahdollisesti tiennyt niistä jo ennen oikeudenkäyntiä. KKO katsoi, että A oli omassa haastattelulausumisissaan paljastanut muita kuin itseään koskevia salassa pidettäviä tietoja. Myös ohjelman toimittajan menettelyn katsottiin täyttävän salassapitorikoksen yllytyksen tunnusmerkistön, ja vastaavan toimittajan menettelyn katsottiin täyttävän mainitun rikoksen avunannon tunnusmerkistön. Menettely katsottiin kuitenkin rikosoikeudellisesti riittävästi arvioituksi pelkästään seuraamukseltaan ankaramman yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä koskevan rangaistussäännöksen perusteella. Vastaajia ei siis erikseen tuomittu rangaistukseen salassapitorikoksesta tai osallisuudesta siihen.⁷⁵

75. Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen osalta KKO:n ratkaisua käsitellään tarkemmin luvussa 5.4.2.

5 Sananvapauden käyttämisen sääntely

5.1 Sananvapauslaki

Laissa sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (460/2003, jäljempänä sananvapauslaki) annetaan tarkempia säännöksiä perusoikeutena turvautun sananvapauden käyttämisestä. Sananvapauslain tarkoituksena on helpottaa julkaistun viestin sisältöön perustuvan vastuun toteutumista. Siinä säännellään vastuuta ja oikeutta pakkokeinoihin, jos viestintään joudutaan puuttumaan jälkikäteen. Lain lähtökohtana on, ettei viestintään saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä, ottaen huomioon sananvapauden merkitys kansanvaltaisessa oikeusvaltiossa.

Lakia sovelletaan Suomessa harjoitettavaan julkaisu- ja ohjelmatoimintaan. Lain säännökset koskevat kaikkia joukkoviestinnän muotoja viestin tallennus-, julkaisu- ja jakelutekniikasta riippumatta. Yksityishenkilöiden ylläpitämiä sähköisen viestintäverkon kotisivuja laki koskee kuitenkin vain osittain, sillä näihin sovelletaan vain sellaisia säännöksiä, joilla turvataan rikos- ja vahingonkorvausoikeudellisen vastuun toteuttamista ja joilla voidaan estää sisällöltään selvästi lainvastaisen aineiston levittäminen edelleen.⁷⁶ Rajoitettu soveltaminen ei siis tarkoita, että kotisivujen ylläpitäjä olisi vapaa esimerkiksi yksittäisten verkkoviestien sisältöön liittyvästä vastuusta, sillä sivuilla esitettyihin viesteihin ja tietoihin sovelletaan rikoslakia ja vahingonkorvauslakia sananvapauslain mukaisesti.⁷⁷

On huomattava, että sananvapauslaki tuli voimaan vuoden 2004 alussa, joten tänä päivänä internetissä on sellaisia palveluja ja sisältöjä, joita ei ollut olemassa lain voimaantulon aikaan. Sosiaalisen median palvelut ja sisällöt ovatkin muuttaneet tiedon välittämistä, jakamista ja vastaanottamista olennaisella tavalla. Sananvapauslain määritelmät kirjoitettiin aikana, jolloin monia palveluja käytettiin portaalien kautta ja yksityiset henkilöt julkaisivat kirjoituksia pääasiallisesti kotisivuillaan. Lain määritelmiä on kuitenkin pidetty käyttökelpoisina myös nykypäivänä.⁷⁸

Internetissä julkaistut, yleisölle suunnatut verkkoviestit ja verkkojulkaisut sekä niiden tekijät ovat siis sananvapauslain soveltamisen piirissä. *Yleisöllä* tarkoitetaan vapaasti valikoituvaa viestin vastaanottajien joukkoa. Vapaasti valikoituvaa yleisö on, jos periaatteessa kuka tahansa voisi asettua viestin vastaanottajan asemaan.⁷⁹ Esimerkiksi Twitterin twiitit ja kaikille avoimet blogit on suunnattu vapaasti valikoituville joukoille, koska vastaanottajajoukko ei ole ennalta määrätty tai suljettu.⁸⁰ Yhteisöpalveluissa viestintä puolestaan voi olla avointa tai henkilökohtaista. Jos viestintä merkitään julkiseksi, sen vastaanottajajoukko voi periaatteessa olla koko palvelun käyttäjäjoukko.

76. HE 54/2002 vp, s. 1.

77. Niiranen ym. 2013, s. 27.

78. Niiranen ym. 2013, s. 16.

79. HE 54/2002 vp, s. 43.

80. Niiranen ym. 2013, s. 17.

Silloin viestintä on yleisölle suunnattua ja sananvapauslain soveltamisen piirissä. Jos viesti puolestaan on suunnattu vain kavereille tai osalle heistä, vastaanottajat eivät muodosta yleisöä, mikäli heitä on vain muutama. Toisaalta jos kaveripiiri on laaja, esimerkiksi satoja kavereita, kavereista koostuva joukko muodostaa yleisön ja sille suunnattu viestintä on sananvapauslain soveltamisen piirissä.⁸¹

Verkkoviestillä sananvapauslaissa tarkoitetaan radioaaltojen, sähköisen viestintä-verkon tai muun vastaavan teknisen järjestelyn avulla yleisön saataville toimitettua tietoa, mielipidettä tai muuta viestiä. Verkkoviestejä ovat kaikki sähköisen tietoverkon palvelinten yleisölle avoimet sivut tai tiedostot sekä avoimissa keskustelu- ja uutisryhmissä esitetyt puheenvuorot, muut viestit ja tiedostot, jotka esitetään tekstin, äänen, kuvan taikka näiden yhdistelmien muodossa.⁸² Siten sosiaalisessa mediassa tai muualla verkossa esitetyt, yleisölle näkyvät yksittäiset puheenvuorot, mielipiteet, kuvat ja videot ovat verkkoviestejä. Sähköposti tai sen kaltainen viesti ei ole verkkoviesti, sillä sitä ei ole toimitettu yleisön saataville.⁸³

Verkkojulkaisulla tarkoitetaan sananvapauslaissa julkaisijan tuottamasta tai käsittelemästä aineistosta aikakautisen julkaisun tapaan yhtenäiseksi laadittua verkkoviestien kokonaisuutta, jota on tarkoitus julkaista säännöllisesti. Verkkojulkaisulle on nimettävä vastaava toimittaja eli päätoimittaja, jonka tehtävänä on johtaa ja valvoa toimitustyötä sekä päättää julkaisun sisällöstä. Tyypillisin verkkojulkaisu on verkkolehti.⁸⁴ Verkkojulkaisuun liittyy siis suurempi ammatillinen vastuu ja valvonta kuin yksityisten henkilöiden verkkoviesteihin. Jollei mitään toimituksellista käsittelyä tapahdu, verkkosivustot eivät ole verkkojulkaisuja vaan verkkoviestejä. Verkkojulkaisun edellytetään olevan laadittu julkaisijan tuottamasta tai käsittelemästä aineistosta, joten esimerkiksi keskustelupalstat eivät ole verkkojulkaisun osia, ellei verkkojulkaisija käsittele niissä julkaitavaa aineistoa toimituksellisesti. Verkossa pysyvästi olevan sivuston päivittäminen ei sellaisenaan myöskään tee sivustosta verkkojulkaisua.⁸⁵ Sosiaalisen median palvelussa tehtävä profiilisivun ylläpito ei merkitse verkkojulkaisutoimintaa. Sama koskee yritysten tai yhteisöjen sosiaaliseen mediaan lataamia sivustoja siitä huolimatta, että niitä pidetään yllä säännöllisesti. Toisaalta yhteisöpalveluissa on myös sellaisia sivustoja, jotka ovat osa julkaisijan harjoittamaa toimintaa ja siten toimituksellisen vastuun piirissä.⁸⁶

Verkkojulkaisuun liittyy vastine- ja oikaisuoikeus (sananvapauslain 3 luku). Jos yksityisellä henkilöllä on perusteltu syy katsoa, että julkaisussa esitetty viesti loukkaa häntä, hänellä on oikeus saada vastine julkaistuksi samassa julkaisussa. Oikaisuoikeudella tarkoitetaan henkilön oikeutta saada itseään tai toimintaansa koskeva virheellinen tieto oikaistuksi. Oikaisun edellytyksenä on, ettei tiedon oikaiseminen virheen vähäisyyden vuoksi ole ilmeisen tarpeetonta. Vastine- ja oikaisuvaatimus on esitettävä julkaisun vastaavalle toimittajalle. Jollei vastine- tai oikaisuvaatimusta hyväksytä, vaatimuksen esittäjällä on oikeus saattaa kysymys tuomioistuimen käsiteltäväksi. Tuomioistuin-

81. Pesonen 2013, s. 119.

82. HE 54/2002 vp, s. 43–44.

83. Niiranen ym. 2013, s. 17.

84. HE 54/2002 vp, s. 46–47.

85. PeVM 14/2002 vp – HE 54/2002 vp, s. 4–5.

86. Pesonen 2013, s. 117.

käsittelyä voidaan kuitenkin pitää poikkeuksellisenä menettelynä, johon turvaudutaan harvoin, sillä vastine- ja oikaisuoikeuden toteutumista turvaavat myös Journalistin ohjeet ja mahdollisuus kannella Julkisen sanan neuvostolle. Sananvapauslain esitöissä tätä menettelyä pidettiin ensisijaisena. Esitöissä kuitenkin korostettiin, ettei Julkisen sanan neuvosto kanteluja käsitellessään sovelle lakia vaan Journalistin ohjeita.⁸⁷

Sananvapauslain 12 §:ssä säädetään rikoksen tekijän vastuusta. Säännöksen mukaan yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustavasta rikoksesta vastaa se, jota rikoslain mukaan pidetään rikoksen tekijänä. Siten ollen, jos julkaistussa verkkoviestissä on lainvastaista sisältöä, rikosoikeudellisesti siitä vastaa se, jota rikoslain mukaan pidetään rikoksen tekijänä tai muuna osallisena, kuten rikoskumppanina, yllyttäjänä tai avunantajana. Tavallisimpia viestin sisältöön perustuvia rikoksia ovat yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen ja kunnianloukkaus.⁸⁸ Julkaistun viestin sisältöön perustuvan rikoksen tekijänä on se, joka tahallaan tekee rikoslaisa rangaistavaksi säädetyn teon. Julkaisutoiminnassa, kuten verkkojulkaisussa, tekijänä on yleensä se, joka viime kädessä päättää paitsi viestin sisällöstä myös siitä, että viesti toimitetaan yleisön saataville.⁸⁹ Poikkeus tälle yleissäännölle on sananvapauslain mukainen päätoimittajarikkomus, joka on vastaavaa toimittajaa koskeva erikoisrikos. Se tulee sovellettavaksi toissijaisesti eli vain, jos päätoimittajaa ei pidetä rikoksen tekijänä tai osallisena viestin sisältöön perustuvan rikoksen toteutumiseen ja hän tahallaan tai huolimattomuudesta olennaisesti laiminlyö toimitustyön johtamis- ja valvontavelvollisuutta.

Rikosvastuun lisäksi julkaistun viestin sisällöstä voi joutua vahingonkorvausvastuuseen. Sananvapauslaissa viitataan vahingonkorvauslakiin (412/1974). Vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:n mukainen oikeus korvaukseen loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä on muun muassa sillä, jonka kunniaa tai yksityiselämää on rangaistavaksi säädetyllä teolla loukattu. Yleensä julkaistuun viestiin perustuvassa vahingossa on kyse henkisen kärsimyksen kuten pelon, nöyryytyksen, häpeän tai mielipahan tunteesta. Korvausvastuu edellyttää rangaistavaksi säädettyä tekoa eli esimerkiksi yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä, mutta ei sitä, että sen tekijä olisi tuomittu kyseisestä rikoksesta.⁹⁰

Lainvastaista sisältöä sisältäviin verkkoviesteihin voidaan kohdistaa myös erityisiä pakkokeinoja. Sananvapauslain mukaisia pakkokeinoja ovat verkkoviestin tunnistamistietojen luovuttaminen ja verkkoviestin jakelun keskeyttämismääräys (sananvapauslaki 17 § ja 18 §). Tuomioistuin voi ensinnäkin määrätä laitteen ylläpitäjän luovuttamaan verkkoviestin lähettäjän selvittämiseksi tarpeelliset tunnistamistiedot, jos on todennäköisiä syitä epäillä viestin olevan sisällöltään sellainen, että sen toimittaminen yleisön saataville on säädetty rangaistavaksi. Lisäksi tuomioistuin voi määrätä verkkoviestin jakelun keskeytettäväksi, jos sen sisällön perusteella on ilmeistä, että verkkoviestin pitäminen yleisön saatavilla on säädetty rangaistavaksi. Tunnistamistietojen luovuttamisen ja keskeyttämismääräyksen lisäksi lainvastaiseksi sisällöltään todettu verkkoviesti voidaan määrätä poistettavaksi yleisön saatavilta ja hävitettäväksi (sananvapauslaki 22 §).

87. HE 54/2002 vp, s. 68.

88. Niiranen ym. 2013, s. 74.

89. HE 54/2002 vp, s. 69.

90. Niiranen ym. 2013, s. 111–112.

Yksityisen henkilön yleisölle suuntaamat verkkoviestit, kuten keskustelupalstoilla, blogeissa ja muualla sosiaalisessa mediassa julkaistut tiedot, kuvat ja videot ovat siis sananvapauslain mukaisesti rikos- ja vahingonkorvausoikeudellisen sääntelyn soveltamisen piirissä. Näihin verkkoviesteihin voidaan soveltaa myös sananvapauslain mukaisia pakkokeinoja. Myös ammattimaisesti toimitettuun verkkojulkaisuun sovelletaan rikos- ja vahingonkorvauslain säännöksiä. Lisäksi verkkojulkaisuun liittyy vastine- ja oikaisuoikeus. Journalismin itsesääntelyn kautta verkkojulkaisun kuten muunkin tiedotusvälineissä julkaistun aineiston sisältöön vaikuttavat myös Journalistin ohjeet ja hyvä journalistinen tapa.

5.2 Journalismin itsesääntely

5.2.1 Julkisen sanan neuvosto ja Journalistin ohjeet

Julkisen sanan neuvosto (JSN) on vuonna 1968 perustettu eri medioiden ja toimittajien itsesääntelyelin. Neuvosto on määritellyt perussopimuksessaan itselleen kaksi pääasiallista tehtävää: hyvän journalistisen tavan tulkinta sekä sananvapauden ja julkaisemisvapauden puolustaminen. Perussopimuksen mukaan JSN:n tehtävänä on myös vaalia julkisen sanan vastuullista vapautta ja tukea hyvää journalistista tapaa.⁹¹ Eri medioiden harjoittajat ja journalistit, käytännössä suuret kustantajat ja heidän palveluksessaan olevat toimittajat, ovat sitoutuneet siihen, että JSN valvoo heidän toimintaansa alan eettisten periaatteiden ja neuvoston perussopimuksen mukaisesti. Tämä ammatillinen eettinen ohjeistus on vahvistettu JSN:n kannatusyhdistyksen valmistelemissa ja hyväksymissä Journalistin ohjeissa. JSN voi laatia myös yleisluontoisia lausumia.

Myös verkossa julkaistu aineisto kuuluu JSN:n valvontaan, jos aineisto katsotaan julkaistuksi tiedotusvälineissä. Journalistin ohjeita on täydennetty liitteellä, joka käsittelee yleisön tuottamaa aineistoa tiedotusvälineiden verkkosivuilla. Liite koskee sellaista yleisön tuottamaa aineistoa, jota ei pidetä toimituksellisena aineistona. Liitteen mukaan toimituksen tulisi muun muassa seurata verkkosivujaan, pyrkiä estämään yksityisyyden suojaa ja ihmisarvoa loukkaavien sisältöjen julkaiseminen sekä poistaa tietoonsa tulleet loukkaukset viipymättä. Lapsille ja nuorille suunnattuja verkkopalstoja on valvottava erityisen huolellisesti.⁹²

Neuvosto käsittelee asioita sille tehtyjen kanteluiden perusteella, mutta voi ottaa periaatteellisesti tärkeän asian tutkittavakseen myös omasta aloitteestaan. Jokainen voi saattaa hyvää journalistista tapaa koskevan asian JSN:n käsiteltäväksi kanteluna. Asian käsittely edellyttää kuitenkin asianomistajan – esimerkiksi yksityisyyden suojan loukkauksen kohteen – suostumuksen. Mikäli hyvää journalistista tapaa katsotaan rikottun, joukkoviestin tai tietotoimisto saa JSN:lta huomautuksen eli langettavan päätöksen. Langettavat päätökset on julkaistava viipymättä. Perussopimuksen mukaan myös vapauttavan päätöksen uutisointi on suositeltavaa.⁹³

91. Julkisen sanan neuvoston perussopimus.

92. Journalistin ohjeiden liite.

93. Julkisen sanan neuvoston perussopimus; Kanteluohjeet.

Huomattava on, ettei JSN ole tuomioistuin, eikä se käytä julkista valtaa. Hyvän journalistisen tavan perusteita ja journalismin eettisiä sääntöjä määrittelevät Journalistin ohjeet on laadittu joukkoviestinnän itsesääntelyn toteuttamiseksi. Näiden tulkinta on uskottu JSN:n tehtäväksi, ja joukkoviestimet ovat sitoutuneet noudattamaan sen päätöksiä. Päätöksiä seurataan tarkasti. Julkisen sanan käytön rajat on puolestaan määritelty lailla rikos- ja vahingonkorvaussäännöksillä, joiden tulkinta ja soveltaminen on tuomioistuimella.⁹⁴ Rikos- ja vahingonkorvauslaki ja Journalistin ohjeet palvelevat siis eri tehtäviä. Hyvän journalistisen tavan rikkominen ei myöskään välttämättä tarkoita sitä, että teko ylittäisi korvaus- tai rikosvastuuseen.⁹⁵

5.2.2 Yksityisyys Journalistin ohjeissa ja alaikäiset mediassa

Ensimmäiset Journalistin ohjeet hyväksyttiin nimellä ”Etikettisäännöt Suomen sanomalehtimiehille” vuonna 1957. Ohjeita on tämän jälkeen päivitetty useampaan kertaan. Viime vuosikymmenien aikana ohjeita on uudistettu vuosina 1992, 2005, 2011 ja 2014. Nykyiset Journalistin ohjeet ovat olleet voimassa 1.1.2014 lähtien. Yksityisyyden suoja koskevin osin ohjeet ovat olleet samansisältöiset vuodesta 2005 lähtien. Vuoden 1992 ohjeissa ei ollut erityistä mainintaa alaikäisen yksityisyyden suojasta.

Journalistin ohjeiden viimeinen osio on nimeltään ”Yksityinen ja julkinen”, ja siinä käsitellään jokaisen yksityisyyden suojan lisäksi alaikäisen erityistä suojaa yksityisyyteen. Lähtökohtana on, että jokaisen ihmisarvoa on kunnioitettava. Ohjeiden mukaan ”Yksityiselämään kuuluvia erityisen arkaluonteisia seikkoja voi julkaista vain asianomaisen suostumuksella tai jos niillä on poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä. Yksityiselämän suoja on otettava huomioon myös kuvia käytettäessä.” Erikseen ohjeissa korostetaan, että ”sairaus- ja kuolemantapauksista sekä onnettomuuksien ja rikosten uhreista tietoja hankittaessa ja uutisoitaessa on aina noudatettava hienotunteisuutta.”

Myös kuva voi loukata yksityisyyden suoja, mutta se ei tee sitä välttämättä. Journalistin ohjeiden mukaan ”Julkisella paikalla tapahtuvaa toimintaa on yleensä lupa selostaa ja kuvata ilman asianosaisten suostumusta.” Lisäksi ohjeissa vahvistetaan se periaatteellinen lähtökohta, ettei kaikki julkisesti saatavilla oleva tieto ole julkaistavissa olevaa tietoa. Ohjeiden mukaan ”Julkistakin aineistoa julkaistaessa pitää ottaa huomioon yksityiselämän suoja. Kaikki julkinen ei välttämättä ole julkaistavissa. Erityistä varovaisuutta on noudatettava, kun käsitellään alaikäisiä koskevia asioita.”

Journalistin ohjeissa käsitellään myös rikoksesta epäillyn, syytetyn, tuomitun sekä rikoksen uhrin yksityiselämän suoja. Ohjeiden mukaan ”Rikoksesta tuomitun nimen, kuvan tai muita tunnistetietoja voi julkaista, ellei se tuomitun asemaan tai tekoon nähden ole selvästi kohtuutonta. Alaikäisen tai syyntakeettomana tuomitun henkilöllisyyden paljastamisessa on oltava erityisen pidättyväinen.” Lisäksi tietoja rikoksenteijästä, syytetystä tai epäillystä ei pidä julkaista, jos ne paljastavat erityisen arkaluonteisen rikoksen uhrin. Tällaisen rikoksen uhrin henkilöllisyyttä on suojattava, ellei sillä ole poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä.

94. JSN:n lausuma lain ja eettisten ohjeiden suhdetta koskevassa asiassa 3206/L/02.

95. Niiranen ym. 2013, s. 119.

JSN on antanut hiljattain myös erillisen periaatelausuman lasten ja alaikäisten esiintymisestä mediassa.⁹⁶ Lähtökohtana lausumassa on, että lasten asioista kertominen on olennainen osa toimitusten työtä ja lapsilla on oikeus tulla kuulluksi mediassa. Lausumassa on muun muassa määritelty ikärajoja huoltajan luvan tarpeellisuudelle alaikäisten haastatteluun ja kuvaamiseen. Lausuman mukaan julkisia tilaisuuksia tai tilanteita lukuun ottamatta tiedotusvälineiden on tarvittaessa varmistettava, että 7–14-vuotiaiden haastatteluun ja kuvaamiseen on saatu lupa huoltajalta. Alle 7-vuotiaan haastattelu ja kuvaaminen tarvitsee aina huoltajan luvan. 15-vuotiaalla on yleensä oikeus päättää itse esiintymisestään julkisuudessa. Kuitenkin vastuu siitä, mitä julkaistaan, on aina toimituksilla. Lisäksi lausumassa korostetaan lapsen oikeutta omaan mielipiteeseen. Siksi, vaikka aloite tai lupa lapsen esiintymisestä mediassa olisi saatu huoltajalta, on hyvä kysyä myös lapsen oma kanta. Toimittajan on pyrittävä myös varmistamaan, että alaikäinen ymmärtää mediajulkisuuden seuraukset. Lausuman mukaan päävastuu kuuluu aina toimituksille, koska vanhemmat eivät voi tietää, miten julkisuus vaikuttaa lapsiin.

Erikseen periaatelausumassa painotetaan lapsen erityistä oikeutta yksityiselämän suojaan ja muistutetaan, että lapsen yksityiselämään kuuluvia tietoja saatetaan käyttää välikappaleena henkilökohtaisen, taloudellisen tai muun edun tavoittelussa. Vaikka lapsilla on sanan- ja mielipiteenvapaus, heillä on myös oikeus suojeluun. Lausuman mukaan on olemassa sellaisia tilanteita, joissa lapsen tunnistettavuudelle ei ole perusteita. Esimerkkinä mainitaan voimakkaasti tunteita koskettava uutinen, jossa lapsen koko nimen julkistamisesta saattaa olla haittaa. Siksi alaikäisen nimen tai muiden tunnistetietojen julkaisemisen yhteydessä on harkittava, onko sille kestävä peruste. Lausumassa korostetaan, että hyvääkin tarkoittava julkisuus voi johtaa esimerkiksi kiusaamiseen tai syrjintään.

5.2.3 Alaikäisen yksityisyyden suoja JSN:n ratkaisukäytännössä

Journalistin ohjeiden ja JSN:n ratkaisukäytännön mukaan yksityiselämään kuuluvia arkaluonteisia tietoja ei voida lähtökohtaisesti julkaista ilman henkilön, tai alaikäisen kohdalla hänen huoltajansa suostumusta. Tämän suojan kaventumista voidaan perustella vain yleisellä edulla. Yleisesti ottaen merkitystä yksityisyyden suojaa koskevissa ratkaisuissa annetaan sille, onko henkilö tunnistettavissa kyseisten julkaisujen perusteella.

Seuraavaksi tarkastellaan JSN:n langettavia ja vapauttavia kanteluratkaisuja, jotka liittyvät alaikäisen yksityisyyden suojaan. Aluksi käsitellään niitä ratkaisuja, joissa on ollut kyse yleisesti lasta koskevista arkaluonteisista tiedoista. Erikseen käsitellään lapsen maailmaan vahvasti liittyvää koulua koskevaa uutisointia ja siihen liittyviä kanteluratkaisuja. Lopuksi käydään läpi alaikäisiä käsittelevää rikosuutisointia koskevia päätöksiä.

Alaikäistä koskevat arkaluonteiset tiedot

Suojattavaan yksityiselämään kuuluvina asioina ja arkaluonteisina tietoina JSN on ratkaisukäytännössään pitänyt muun muassa lapsen terveystietoja, lapsen käyttäytymistä

96. JSN:n periaatelausuma lasten ja alaikäisten esiintymisestä mediassa 10.12.2014.

ja tuntemuksia sekä perhe-elämää koskevia tietoja. Lapsen huostaanottoa koskevia tietoja neuvosto on puolestaan pitänyt erittäin arkaluonteisina.

JSN:n langettavassa päätöksessä 5242/SL/13 oli kyse alaikäisen yksityisyyden suo-
jasta ja arkaluonteisista terveystiedoista. Lehtijutussa kerrottiin harvinaiseen ja vakavaan
tautiin sairastuneesta miehestä. Siinä mainittiin toistuvasti miehen olevan huolissaan
siitä, että hänen alaikäinen tyttärensä voi sairastua samalla tavalla. Tällaisen epäilyn
levittämistä lapsesta pidettiin kohtuuttomana.

Haastateltava kuvaili jutussa elämäänsä harvinaisen ihosairauden kanssa. JSN katsoi,
että jutussa haastateltu kertoi kokemuksistaan sairautensa kanssa avoimesti ja kosketta-
vasti, mihin hänellä oli oikeus. Ymmärrettävää lisäksi oli, että haastateltava on huolissaan
lapsensa terveydestä. Lehtijutussa tämä huoli tuotiin kuitenkin esiin tavalla, joka loukkasi
lapsen yksityisyyttä. Siinä mainittiin tyttären ikä ja asuinpaikka. Myös isän poikkeuksel-
linen ulkonäkö ja tämän ammatti tunnettuna toimittajana vaikuttivat siihen, että tytär
voidaan tunnistaa jutusta ainakin asuinseudullaan ja ystäväpiirissä. Lähipiiriinkin rajoit-
tuva tunnistus oli tapauksessa raskauttavaa, koska kyseessä oli alaikäinen.

Jutussa oli kerrottu myös lapsen taannoisesta sairaudesta, ja se oli yhdistetty isän
ulkonäköä muokanneeseen sairauteen. Tämä oli neuvoston mielestä kohtuutonta lapsen
kannalta. Lisäksi isän peloille ei lapsen huoltajan eli äidin mukaan ollut lääketieteellisiä
perusteita. JSN:n mukaan lehti oli myös laiminlyönyt sen seikan selvittämisen, oliko
lapsen isä tämän huoltaja ja oliko tällä näin ollen mahdollisuus saada tietoa lapsen
nykyisestä terveydentilasta. Vastuu julkaistusta tiedosta kuuluu aina toimitukselle. JSN:n
ratkaisun mukaan lapsen arkaluonteisten tietojen julkaiseminen isän kertomuksen perus-
teella osoitti harkinnan pettämistä.

Vainajan hienotunteista kohtelua ja lapsen asemaa koskevassa JSN:n langettavassa
pätöksessä 4313/AL/10 puolestaan katsottiin lehtijutun paljastaneen arkaluonteisia
tietoja vainajasta, mikä saattoi aiheuttaa kärsimystä omaisille. Lehtijutussa kerrottiin
seikkaperäisesti yksinhuoltajaäidin kokemuksista sekä tämän edesmenneen miehen mie-
lenterveysongelmista ja itsemurhasta. Pariskunnan lapsi, joka jutun kirjoitushetkellä
oli vuoden ikäinen, esiintyi jutussa nimellään ja kasvoillaan. Samalla tavalla jutussa
esitettiin äidin kolme muuta alaikäistä lasta. Jutussa kuvattiin yksityiskohtaisesti äidin
ja edesmenneen miehen parisuhdetta. Siinä kerrottiin myös muun muassa miehen alko-
holinkäytöstä, mielenterveysongelmista ja itsemurhasta.

JSN korosti päätöksessään, että kun kerrotaan traumaattisista tapahtumista vain
yhden henkilön näkökulmasta, tulee varmistaa, ettei muista osapuolista paljasteta
arkaluonteista tietoa. Neuvoston mukaan jutun yksityiskohtainen kuvaus edesmenneen
isän vaikeuksista paljasti arkaluonteista tietoa myös hänen lapsensa elämästä. Isän
mielenterveysongelmat ja piittaamattomuus lapsen parhaasta olivat sellaisia seikkoja,
joiden julkaiseminen ei ollut lapsen edun mukaista. JSN:n mukaan alaikäisen asioita
käsiteltäessä on noudatettava erityistä varovaisuutta myös silloin, kun vanhempi haluaa
tuoda nämä asiat julkisuuteen.

Huomiota herättävän kasvotatuonnin haluavasta 17-vuotiaasta pojasta kertovassa
jutussa ei puolestaan paljastettu arkaluonteisia tietoja alaikäisestä, eikä se siten lou-
kannut hyvää journalistista tapaa JSN:n vapauttavan päätöksen 4980/SL/12 mukaan.

Päätöksen mukaan 17-vuotiaalla on oikeus kertoa julkisesti elämästään ja näkemyksistään, jos sitä ei voida pitää kohtuuttomana hänen tai hänen lähipiirinsä kannalta. Vaikka jutussa esiteltiin alaikäinen ja hänen tyttöystävänsä nimellä, ei pelkästään erikoisesta tatuointitavoitteesta kertominen saattanut heitä kyseenalaiseen julkisuuteen tai paljastanut heistä arkaluonteisia tietoja.

JSN:n langettavassa ratkaisussa 4833/SL/12 käsiteltiin avioeroon liittyvien riitojen sekä entisten puolisojen ja puolisojen yhteisten lasten yksityiselämään kuuluvien arkaluontoisten tietojen julkaisemista. Lehdessä julkaistussa henkilöhaastattelussa avioeroisä esiintyi omalla nimellään ja kuvallaan, ja siinä kuvailtiin muun muassa avioeroon liittyviä ongelmia. Jutun tarkoituksena oli antaa eronneelle isälle puhetilaa, ja sen keskiössä oli myös viranomaistoiminnan arvostelu. JSN:n mukaan jutun aihe oli tärkeä ja sillä oli yhteiskunnallista merkitystä. Eronneiden puolisojen ja heidän lastensa elämän kuvaus eron jälkeen sisältää kuitenkin myös paljon asioita, joita ei voida käsitellä julkisuudessa ilman asianomistajien suostumusta. Neuvoston mukaan osapuolilla on erotilanteessa myös taipumus esittää asiat omalta kannaltaan edullisesti ja toista vahingoittaen. Toimitusten on varmistettava paitsi tietojen oikeudellisuus myös se, että kaikki osapuolet suostuvat arkaluontoisten tietojen julkaisemiseen. JSN:n mukaan haastateltavan entinen puoliso ja lapset olivat jutussa tunnistettavissa ennen kaikkea harvinaisen sukunimensä vuoksi. Avioeroihin liittyvät riidat ovat sellaisia yksityisyyden suojaan kuuluvia arkaluonteisia seikkoja, joiden julkaisemiseen olisi pitänyt olla kyseisten henkilöiden suostumus. Neuvosto myös korosti, ettei lehti ollut aikuisten riittelystä kertoessaan ajatellut riittävästi lasten asemaa.

Lapsen kokemuksista avioerossa oli kyse myös JSN:n vapauttavassa päätöksessä 2822/IL/99.

Lehden artikkelissa kerrottiin avioeron kokeneille lapsille perustetuista eroryhmistä ja siitä, miten lapsi saattaa kokea eron. Äidin haastattelun yhteydessä julkaistiin valokuva myös lapsesta tämän nimi ja ikä mainiten. Lapsi oli vanhempien eron jälkeen määrätty yhteishuoltoon, mutta isältä ei ollut kysytty lupaa haastatteluun eikä oltu muutenkaan yhteydessä. JSN:n mukaan asiat, jotka äiti toi jutussa lapsestaan esille, koskivat seikkoja, joissa yksityisyyden suojan tarve on korostunut. Lehti ei myöskään ollut yrittänyt selvittää isän suhtautumista näiden seikkojen esittämiseen. Neuvoston mukaan näissä olosuhteissa juttu olisi pitänyt tehdä lasta yksilöimättä. Juttu ei kuitenkaan ollut millään tavalla sävyiltään kielteinen tai lasta ja isää loukkaava, vaan käsitteli neutraalisti ongelmallisia asioita myös myönteisiä seikkoja korostaen. Lasta koskevalla osiolla ei ollut pyritty arvostelemaan isää tai aiheuttamaan haittaa hänelle tai lapselle.

Lapsen kokemat ahdistavat tuntemukset voivat kuitenkin olla yksityisyyden suojaan kuuluvia arkaluonteisia tietoja. JSN:n langettavassa päätöksessä 5349/SL/13 lehti kertoi paikallispoliitikon olevan epäiltynä perheeseensä kohdistuvista uhkailuista. Jutussa muun muassa lainattiin sanataarkasti epäilyksenalaisen isän ja tämän alaikäisen lapsen välistä, vakavia uhkauksia sisältänyttä keskustelua. JSN:n mukaan uutisessa mainitun isän yksityisyyden suoja oli paikallispoliitikkona madaltunut ja yleisöllä oli oikeus tietää hänen olevan epäiltynä rikoksista. Paikallispoliitikkona lapsen isä oli kuitenkin tunnettu henkilö, jonka vuoksi myös lapsi oli jutussa tunnistettavissa, vaikkei isän

nimeä tai puoluetta paljastettu. Jutussa kerrottiin myös lapsen ikä ja sukupuoli, mikä helpotti tunnistamista. Lehdessä oli kuvattu kohtuuttoman yksityiskohtaisesti lapsen ja isän välistä ahdistavaa puhelua. Vaikka lehti pyrki suojelemaan lapsen yksityisyyttä, se ei päätöksen mukaan ollut noudattanut riittävää varovaisuutta alaikäistä koskevien arkaluonteisten tietojen julkaisemisessa.

Lasten huostaanottoa koskevien tietojen arkaluonteisuutta sivuttiin JSN:n langettavassa päätöksessä 2429/PL/96. Kyse oli uutisesta, jossa kerrottiin erään rivitalon asukkaita uhkaavasta häädöstä. Uutisessa ilmeni kyseisen rivitalon sijainti, mutta ei sen tarkkaa osoitetta. Siinä viitattiin myös selvitykseen, joka tultaisiin tekemään lasten mahdollisesta huostaanotosta. Talossa asui neljä perhettä, joista vain kahdella oli lapsia. JSN totesi, että lasten huostaanottoa koskevat asiat ovat erittäin arkaluonteisia ja liittyvät yksityiselämän suojan ydinalueeseen. Kun kyseisessä rivitalossa asui vain muutama lapsiperhe, huostaanottoa koskeva viittaus rikkoi perheen yksityiselämän suojaa ja uutisen julkaisemisessa oli tältä osin rikottu hyvää journalistista tapaa.

Koulukiusaaminen ja häiriökäyttäytyminen

Koulumaailmaan liittyvät lapsen yksityisyyttä loukkaavat tiedot koskevat useimmiten koulukiusaamista ja muuta häiriökäyttäytymistä. JSN on todennut, että oppilaiden häiriökäyttäytyminen ja kiusaaminen sekä niitä koskevat oppilashuollon toimenpiteet ovat asioita, joista kertominen kuuluu tiedotusvälineiden tehtäviin, jos niillä on riittävästi uutisarvoa ja yleistä merkitystä. Yksittäisen oppilaan toimista kerrottaessa on kuitenkin noudatettava erityistä varovaisuutta, ja mitä nuorempi lapsi on, sitä enemmän hän tarvitsee suojaa julkisuudelta.⁹⁷ Koulukiusaaminen on kiusatun ja hänen perheensä kannalta ahdistava ja arkaluontoinen asia. Alaikäisiä ja heihin kohdistuneita traumaattisia tapahtumia on käsiteltävä varovaisesti myös silloin, kun tapahtumista on kulunut aikaa. Lapsi ei saa joutua jutussa tahtomattaan tunnistettavaksi esimerkiksi jonkun muun asiasta tietävän haastattelun perusteella.⁹⁸

JSN:n langettavassa päätöksessä 5341/SL/13 oli kyse koulukiusaamisesta kertovasta lehtijutusta, josta kiusaajaksi väitetty oppilas oli tunnistettavissa. Jutussa nimellään esiintyvät ekaluokkalaisten vanhemmat kuvailivat lastensa joutumista samalla luokalla olevan oppilaan toistuvan kiusaamisen kohteeksi ja väittivät, ettei koulu puuttunut asiaan. Lopulta kiusaajaksi epäilty oppilas kuitenkin siirrettiin toiseen ryhmään. JSN:n mukaan koulukiusaaminen on merkittävä ongelma, joten lehdellä oli perusteet kertoa siitä. Tärkeää aihetta käsitellessä laiminlyötiin kuitenkin kiusaajaksi väitetyn lapsen yksityisyyden suojeleminen. Vanhemmat esiintyivät jutussa nimillään, kyseisessä koulussa oli vain kaksi rinnakkaisluokkaa ja kiusaajaksi epäillystä oppilaasta kerrottiin sukupuoli sekä siirtyminen toiseen ryhmään, joten hänen henkilöllisyytensä oli helposti pääteltävissä. Kiusaajaksi leimaaminen ja väitetyn kiusaamisen yksityiskohtainen kuvaaminen oli ensimmäistä luokkaa käyvän lapsen ja tämän perheen kannalta kohtuutonta.

Oppilaan häiriökäyttäytymisestä kertovassa lehtijutussa puolestaan oli JSN:n vapauttavan päätöksen 3474B/SL/05 mukaan suojattu lapsen henkilöllisyyttä riittävästi.

97. JSN:n päätös 3474B/SL/05.

98. JSN:n päätös 3792/SL/07.

Kirjoituksen mukaan ekaluokkalainen oppilas terrorisoi päivittäin ympäristöönsä tavalla, joka oli johtanut työsuojelupiirin opettajien työturvallisuutta koskevaan selvittelyyn. Kaupunki määrättiin ryhtymään toimenpiteisiin oppilaiden ja opettajien turvallisuuden parantamiseksi, ja aggressiivinen oppilas siirrettiin toiseen kouluun. Jutussa ei kerrottu koulun eikä oppilaan nimeä tai oppilaan sukupuolta. JSN:n mukaan koulussa syntynyt tilanne oli niin poikkeuksellinen, että lehdellä oli perusteet kertoa siitä.

Koulun nimen, oppilaan sukupuolen ja luokka-asteenkaan mainitseminen ei kuitenkaan välttämättä tarkoita, että oppilas olisi tunnistettavissa. Koulun tulehtunutta tilannetta ja siitä aiheutunutta koululakkoa käsittelevää lehtijuttua koskevaan kanteluun annetussa JSN:n vapauttavassa päätöksessä 3099C/SL/02 katsottiin, ettei oppilas ollut näiden seikkojen perusteella tunnistettavissa. Jutun mukaan vanhemmat olivat syyttäneet tilanteesta kouluun syksyllä muuttanutta oppilasta. Neuvoston mukaan koululakon taustan ja nykytilan selvittämiseksi oli kerrottava paitsi tilanteeseen johtaneista syistä myös toimista, joita oli tehty sen ratkaisemiseksi. Näistä asioista oli kuitenkin kerrottu lapsen yksityiselämää riittävästi suojaten.

Alaikäistä koskeva rikosuutisointi

Alaikäisiä käsittelevissä rikosuutisointia koskevista JSN:n päätöksissä on korostettu erityistä pidättyväisyyttä ja alaikäisen yksityisyyden suojan vahvuutta. Varsinkin alaikäisen rikoksen uhrin yksityisyys on suojattava. Vaikka tiedotusvälineiden tehtävänä on kertoa, mitä yhteiskunnassa tapahtuu, on niillä erityinen vastuu huolehtia siitä, ettei uhrin yksityiselämän suoja vaarannu. Oikeudenkäynnin ja siihen liittyvien asiakirjojen julkisuudesta huolimatta vastuu julkaisemisesta on toimituksella. Ylipäänsä rikoksen uhrin henkilöllisyyttä on suojattava, ellei sillä ole sellaista yhteiskunnallista merkitystä, joka kumoaisi yksityisyyden suojan. Rikoksen ja sen olosuhteiden poikkeuksellisuus voi vaikuttaa tässä arvioinnissa.

Alaikäisestä rikoksentehtäjänä oli kyse JSN:n langettavassa päätöksessä 5358/AL/13. Se koski lehtijuttua oikeudenkäynnistä, jossa syytettynä oli alaikäinen. Lehden etusivulla ja itse jutussa julkaistiin useita kuvia, joiden perusteella syytetty oli tunnistettavissa. Itse rikoksesta ja siihen liittyvistä tapahtumista lehdellä oli päätöksen mukaan kiistattomat perusteet kertoa. 16-vuotiaan puukotuksesta epäillyn kuvien julkaiseminen oli kuitenkin häneen ikäänsä ja asemaansa nähden kohtuutonta.

Rikoksen poikkeuksellisuudesta oli kyse perhesurmaa käsittelevää uutisointia koskevassa JSN:n vapauttavassa päätöksessä 3514/SL/05. Äidin ja kahden pienen lapsen surmaamista käsittelevässä jutussa mainittiin tytön harvinainen etunimi, ja siinä oli kuvia perheen talosta, pihalta ja asunnon ovikoristeesta. JSN katsoi teon olleen hyvin harvinainen ja julma. Väkivaltaiset rikokset järkyttävät aina uhrin omaisia ja muuta lähipiiriä. Jutut ja valokuvat eivät kuitenkaan paljastaneet surmattujen henkilöllisyyttä muille kuin niille, jotka sen naapureina, koululaisina tai muuna perheen lähipiiriin kuuluvina jo muutenkin tiesivät.

Myös vapauttavassa päätöksessä 4692/SL/11 korostettiin jutun yhteiskunnallista merkittävyyttä. Lehti sai kertoa alaikäisiin kohdistuvista rikosnimikkeistä poikkeuksellisen yksityiskohtaisesti, koska kyseessä oli yhteiskunnallisesti merkittävä rikosvyyhti.

Toisaalta langettavan päätöksen 3616DE/KL/06 mukaan isän tekemää kahden lapsen surmaa koskevan käräjäoikeuden tuomiota ja sen perusteluita käsittelevässä jutussa lasten etunimien julkaisemiseen ei ollut sellaista yhteiskunnallista merkitystä, joka olisi kumonnut yksityiselämän suojan.

Langettavassa päätöksessä 3905/PL/08 JSN korosti toimituksen erityistä velvollisuutta huolehtia siitä, ettei rikoksen uhrina olevan lapsen yksityisyys vaarannu. Kyse oli erityisen arkaluonteisen rikoksen tuomioistuinkäsittelyä koskevasta lehtijutusta, jossa kerrottiin muun muassa alaikäisen uhrin ikä ja sukupuoli sekä tietoa uhrin ja rikoksesta tuomitun perhesuhteista ja asumisolosta. Neuvoston mukaan nämä olivat tietoja, jotka voivat paljastaa rikoksen uhrina olleen alaikäisen henkilöllisyyden. Vaikka kyseinen juttu perustui käräjäoikeuden julkiseen oikeudenkäyntiin ja julkisiin oikeudenkäyntiasiakirjoihin, toimitus kantaa vastuun julkaisemistaan tiedoista.

5.3 Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen rikoksena

5.3.1 Rikoslain uudistus

Ihmis- ja perusoikeutena turvatun yksityiselämän suojan ja toisaalta toisen yksityiselämään liittyvien tietojen julkaisemista koskevan sananvapauden rajat määritellään rikoslaissa. Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevista rikoksista säännellään rikoslain 24 luvussa. Luvussa on kriminalisoitu yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen lisäksi muun muassa kunnianloukkaus. Näitä niin sanottuja sananvapausrikkoksia koskevia säännöksiä uudistettiin 1.1.2014 voimaan tulleella lainmuutoksella. Tämän uudistuksen taustalla oli Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö. Suomi oli saanut useita langettavia päätöksiä, joissa EIT katsoi, että Suomi on rikoslain sananvapaus säännöksiä soveltaessaan loukannut EIS:n sananvapautta turvaavaa 10 artiklaa. Uudistuksen tarkoituksena oli saattaa rikoslain säännökset sellaisiksi, että niiden soveltaminen on linjassa EIT:n ratkaisukäytännön kanssa. Muutoksella yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen jaettiin rikoslaissa tavalliseen ja törkeään tekemuotoon. Perusmuotoiseen säännökseen lisättiin myös uusi, rangaistusta rajoittava punnintasäännös. Uudistuksen on katsottu nostavan rangaistavuuden kynnystä jonkin verran.⁹⁹

Yksityiselämää loukkaavassa tiedon levittämisessä on kyse loukkaavasta, mutta totuudenmukaisesta tiedon levittämisestä. Perättömien tietojen ja vihjausten levittäminen puolestaan on kriminalisoitu rikoslain 24 luvun 9 §:ssä kunnianloukkauksena ja 10 §:ssä törkeänä kunnianloukkauksena. Huomattava on myös, että kyseessä on yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen – ei loukkaavan tiedon levittäminen. Siten nimenomaan yksityiselämää koskevien tietojen *levittäminen* loukkaa yksityiselämää, eikä levitetyn tiedon tarvitse olla loukkaavaa.¹⁰⁰

99. HE 19/2013 vp, s. 29, 32; PeVL 16/2013 vp – HE 19/2013 vp, s. 3.

100. Tiilikka 2008, s. 124.

5.3.2 Rikoksen perustekomuoto

Rikoksen perustekomuodosta säädetään rikoslain 24 luvun 8 §:ssä:

RL 24 luku 8 §

Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen

Joka oikeudettomasti

1) joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai

2) muuten toimittamalla lukuisten ihmisten saataville

esittää toisen yksityiselämästä tiedon, vihjauksen tai kuvan siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, on tuomittava *yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä sakkoon*. Yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei pidetä sellaisen yksityiselämää koskevan tiedon, vihjauksen tai kuvan esittämistä politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa tai tehtävässä taikka näihin rinnastettavassa tehtävässä toimivasta, joka voi vaikuttaa tämän toiminnan arviointiin mainitussa tehtävässä, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi.

Yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei myöskään pidetä yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, toisten oikeudet ja muut olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Säännöksessä kielletään yksityiselämää koskevan tiedon, vihjauksen tai kuvan oikeudeton levittäminen joko joukkotiedotusvälineitä käyttämällä tai muuten toimittamalla se lukuisten ihmisten saataville. Rangaistussäännös ei siis koske vain joukkotiedotusvälineiden palveluksessa olevia toimittajia, vaan sillä turvataan myös yksittäisten henkilöiden taholta tapahtuvia loukkauksia vastaan.¹⁰¹ Levittämistapoja voivat olla perinteisten printtilehtien ja ohjelmien lisäksi internetissä julkaistut verkkolehdet, blogit, keskustelupalstat ja suurelle vastaanottajakunnalle lähetetty Facebook-päivitys. Rikosvastuun kannalta viestin tosiasiallisella lukijoiden määrällä ei ole merkitystä, jos se on ollut lukuisten ihmisten saatavilla. Korvausvastuun määrään vastaanottajakunnan laajuus sen sijaan vaikuttaa.¹⁰² Kuka tahansa voi siis syyllistyä rikokseen levittämällä tietoja esimerkiksi sosiaalisessa mediassa. Toistaiseksi suurin osa oikeuskäytännöstä liittyy kuitenkin tietojen julkaisuun tiedotusvälineissä.¹⁰³

Jotta teko olisi rangaistava, levitettävän tiedon täytyy koskea sen kohteen eli loukatavan yksityiselämää. Rangaistussäännöksen tarkoittaman yksityiselämän määrittäminen ei lain esitöiden mukaan ole yksinkertaista. Vaikeissa tulkintatilanteissa voidaan kiinnittää huomiota yksityiselämää koskevien tietojen määrittelyyn henkilötietojen ja viranomaistietojen sääntelyssä sekä muussa erityissääntelyssä. Hallituksen esityksen mukaan yksityiselämän piiriin kuuluvat etupäässä arkaluonteiset tiedot henkilön perhe-

101. LaVM 11/2013 vp – HE 19/2013 vp, s. 4.

102. Niiranen ym. 2013, s. 91.

103. Neuvonen 2014, s. 189.

elämästä, vapaa-ajan käytöstä, terveydestä ja ihmissuhteista. Toiset tiedoista sijoittuvat lähemmäs ja toiset kauemmas yksityisyyden keskiöstä. Samaan elämänpiiriinkin kuuluvat tiedot voivat olla arkaluonteisuudeltaan hyvin eritasoisia. Esitöissä mainittiin esimerkkinä tieto flunssasta, joka ei ole terveystietona arkaluonteisuudeltaan lainkaan samaa tasoa kuin tieto sukupuolitaudista.¹⁰⁴

Yksityisyyden suojan laajuuteen vaikuttaa myös henkilön asema. Oikeudellisessa keskustelussa erotetaan usein vallankäyttäjät, julkisuuden henkilöt ja tavalliset ihmiset. Vallankäyttäjien yksityisyys on suppein ja tavallisten ihmisten laajin.¹⁰⁵ Lapset kuuluvat ennen kaikkea tavallisten kansalaisten ryhmään.

Rangaistavuuden edellytyksenä on myös, että se on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä taikka henkilöön kohdistuvaa halveksuntaa. Se ei kuitenkaan edellytä näiden konkreettista aiheuttamista. Mahdollisuus siihen, että tiedon levittäminen aiheuttaa vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa, tulee arvioida tiedon perusteella. On omiaan-ilmallisella on haluttu sulkea pois vähäiset yksityisyyden loukkaukset sekä sellaiset teot, jotka tosiasiallisesti ovat aiheuttaneet loukatulle kärsimystä, mutta vain siksi, että tämä on reagoinut asiaan yllättävällä tavalla. Teon tulee olla sellainen, että sen yleisesti ajatellaan aiheuttavan kärsimystä tai halveksuntaa ja että kärsimys tai halveksunta on teon tyypillinen seuraus.¹⁰⁶

Ollakseen rangaistavaa, yksityiselämää loukkaavan tiedon esittämisen tulee lisäksi olla oikeudetonta. Teko ei ole oikeudeton, jos tiedon esittämiseen on oikeusjärjestyksen mukaan ollut oikeus tai velvollisuus. Lain esitöiden mukaan velvollisuus voi koskea esimerkiksi viranomaismenettelyä, kuten todistajana kuultavana olemista tai esimerkiksi lastensuojelulain mukaista ilmoitusta lastensuojelutarpeen selvittämisestä. Esimerkiksi asiakirjan julkisuus ei kuitenkaan automaattisesti tarkoita, että asiakirjaan sisältyvää yksityiselämää koskevaa tietoa saisi esittää, vaikka julkiset asiakirjat ovat pääsääntöisesti julkaistavissa.¹⁰⁷ Tällaisenkin asiakirjan esittäminen voi olla oikeudetonta. Oikeudettomuudesta ei kuitenkaan ole kyse, jos tiedon levittämiseen on ollut kyseisen henkilön suostumus. Henkilön suostumus poistaa siis oikeudettomuuden. Jokainen voi kuitenkin suostua tiedon julkaisemiseen vain omalta osaltaan.¹⁰⁸ Suostumuksen arvioinnissa merkitystä lienee sillä, millainen suostumus on pätevä esimerkiksi arkaluonteisten tietojen julkaisemiseen. Lasten, päihtyneiden tai vajaavalttaisten antamaa suostumusta on esimerkiksi arvioitava eri tavalla kuin täysivaltaisten tai terveiden aikuisten suostumusta.¹⁰⁹

Säännöksen 2 momentin politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa toimivaa henkilöä koskevan rajoituksen tarkoituksena on, ettei yksityiselämän suoja kavenna kansalaisten oikeutta saada tietoa yhteiskunnallisesti merkittävistä asioista. Mitä enemmän ja syvällisempää yhteiskunnallista vaikutusta jollakin seikalla on, sitä

104. HE 19/2013 vp, s. 38.

105. HE 19/2013 vp, s. 38. Myös JSN:n yksityiselämää koskevassa periaatelausumassa erotellaan merkittävät vallankäyttäjät, aikalaishistoriaan kuuluvat julkisuuden henkilöt ja tavalliset kansalaiset. JSN:n periaatelausuma yksityiselämästä 1980.

106. HE 19/2013 vp, s. 40.

107. HE 19/2013 vp, s. 40–41.

108. HE 19/2013 vp, s. 41

109. Neuvonen 2014, s. 192–193.

oikeutetumpaa sen julkaiseminen ja vastaanottaminen on. Rajoitus koskee kuitenkin vain kyseistä henkilöä itseään. Vaikka poliitikon yksityiselämää koskevaa tietoa saisi esittää, tämä oikeus ei ulotu henkilön sukulaisiin, tuttaviin tai muihin ulkopuolisiin, ellei vastaavaa perustetta ole olemassa heidänkin osaltaan.¹¹⁰

Säännöksen uuden 3 momentin punnintasäännöksen tarkoituksena on ollut ennen kaikkea ottaa huomioon EIT:n linjaukset sananvapauden käyttämisestä kansanvaltaisessa yhteiskunnassa. Esitöiden mukaan sen soveltamisessa korostuu sananvapaus, mutta punninnassa oikeudenmukaisen tasapainon saavuttamiseksi on otettava huomioon seikkoja, jotka ovat merkityksellisiä suhteutettaessa toisiinsa ilmaisuvapautta ja oikeutta yksityisyyteen sekä muitakin oikeuksia ja intressejä. EIT:n käytännössä yleistä mielenkiintoa koskevan keskustelun rajoittamista on arvioitu tarkasti, ja ratkaisukäytännön mukaan tällaiselle rajoittamiselle pitää olla hyväksyttävät perusteet. Jos asiaan ei kuitenkaan liity yleistä mielenkiintoa, voidaan muiden oikeuksien toteuttamiselle antaa suurempi painoarvo. Säännöksessä kyse on nimenomaan ilmaisusta, joka on esitetty yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi. Sen tulee myös jollakin tavalla myötävaikuttaa tällaisen asian käsittelemiseksi, eikä pelkästään tyydyttää jonkin lukijakunnan uteliaisuutta. Toisaalta asialta ei kuitenkaan edellytetä nimenomaan yhteiskunnallista merkittävyyttä, sillä myös muunkaltaiset asiat voivat olla merkittäviä. Asialla pitää kuitenkin olla yleistä kiinnostavuutta.¹¹¹

Tällaisia yleiseltä kannalta merkittäviä asioita ei voida luetella tyhjentävästi. Rikoslain muutoksen esitöiden mukaan niinä voidaan pitää ainakin *poliittista* keskustelua ja erityisesti *poliittisten vallanpitäjien toimintaa* koskevaa keskustelua, *viranomaisten, liikeyritysten, kirkkojen ja muiden uskonnollisten yhteisöjen, erilaisten järjestöjen* ja muiden *yhteiskunnallisesti merkittävien vaikuttajien toimintaa koskevaa* keskustelua.¹¹² Ilmaisujen sisältöjen arvioinnissa otetaan huomioon ensinnäkin se, miten syväle ne kajoavat toisen yksityisyyteen ja toisaalta tiedon esittämisen merkittävyys yleiseltä kannalta. Rangaistavuuden kannalta merkittävää on myös esimerkiksi se, onko julkaistu tieto peräisin salassa pidettävästä asiakirjasta tai rekisteristä. Tällaisia ovat esimerkiksi terveydenhuollon ja sosiaalihuollon tiedot.¹¹³

Lain säännöksen soveltaminen edellyttää, ettei ilmaisu selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä. Esitöiden mukaan *hyväksyttävyyden* on ajassa muuttuva käsite. Yleensä sen kriteereitä voidaan hakea vakiintuneista toimintatavoista. Toisaalta hyväksyttävyyden vaatimusta ei kuitenkaan rikoslain soveltamisessa voida suoraan sitoa esimerkiksi Julkisen sanan neuvoston kannanottoihin, vaikka jonkinlaisia välineitä kannanotoista voidaankin arviointiin saada. Hallituksen esityksessä myös korostetaan, että verkkokeskusteluissa ja niin sanotussa kansalaisjournalismissa ei ole samanlaisia arviointimekanismeja. Lisäksi siinä todetaan, että kun EIT:n ratkaisukäytännössä korostetaan erityisesti institutionalisoitunutta sananvapauden käyttöä ja joukkotiedotusvälineiden keskeistä yhteiskunnallista tehtävää, seuraa tästä se, että hyväksyttävyyden

110. HE 19/2013 vp, s. 41–42.

111. HE 19/2013 vp, s. 42–43.

112. LaVM 11/2013 vp – HE 19/2013 vp, s. 8.

113. HE 19/2013 vp, s. 44.

ala on laajin keskeisen yhteiskunnallisen tehtävän perusteella eli kun kyseessä on demokraattisessa yhteiskunnassa sananvapauden ydinalueesta.¹¹⁴

5.3.3 Rikoksen törkeä tekomuoto

Rikoksen törkeästä tekomuodosta säädetään rikoslain 24 luvun 8a §:ssä:

RL 24 luku 8a §

Törkeä yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen

Jos yksityiselämää loukkaavassa tiedon levittämisessä aiheutetaan suurta kärsimystä tai erityisen suurta vahinkoa ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava *törkeästä yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Törkeänä yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä voidaan rangaista teosta, joka täyttää rikoksen perussäännöksen tunnusmerkistön ja 8a §:n mukaisen ankaroittamisperusteen sekä rikoksen kokonaistörkeysvaatimuksen. Teon eli tiedon levittämisen on ensinnäkin aiheutettava suurta kärsimystä. Esitöiden mukaan suuruudella viitataan etupäässä kärsimyksen intensiteettiin. Muun muassa tiedon laatu ja sen levittämisen tapa sekä laajuus samoin kuin kärsimyksen pitkäaikaisuus voivat vaikuttaa sen suuruuden arvioinnissa. Erityisen suurella vahingolla puolestaan tarkoitetaan paitsi taloudellista vahinkoa myös muuta sellaista vahinkoa, jota ei voida pitää lainkohdassa tarkoitettuna kärsimyksenä. Toiseksi rikoksen on oltava myös kokonaisuutena arvioiden törkeä. Tässä arvioinnissa huomioidaan muun muassa ilmaisun laatu ja sisältö, esityksen tyyli, esittämisen syy ja tarkoitus sekä se, miten laaja henkilöpiiri loukkauksen kohteen on tosiasiasa tunnistanut tai voinut tunnistaa, samoin kuin muut rikokseen liittyvät seikat. Esitöissä mainitaan nimenomaisesti, että teon kohdistuminen lapseen voi vaikuttaa tässä kokonaistörkeyden arvioinnissa. Toisaalta jo säännöksessä mainittu suuri kärsimys voi realisoitua lapsen kohdalla aikuisia helpommin.¹¹⁵

Törkeästä yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä säädetään rangaistukseksi sakkoon tai vankeuteen enintään kaksi vuotta. Rikoslain uudistuksessa viitattiin EIT:n ratkaisukäytäntöön, jonka mukaan vankeusrangaistus ilmaisuvapausrikoksissa voi tulla kysymykseen vain poikkeuksellisesti eli erityisesti silloin, kun toisen henkilön perusoikeuksia on vakavasti loukattu, kuten vihapuheen ja väkivaltaan yllyttämisen tapauksissa. Tämän ei katsottu kuitenkaan sulkevan pois sitä mahdollisuutta, että vankeusuhka voi olla ilmaisuvapausrikoksessa hyväksyttävä jonkin muun vakavaan perusoikeusloukkaukseen liittyvän syyn nojalla.¹¹⁶ Vankeusuhka katsottiin siksi perustelluksi säilyttää yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen törkeimpiä tapauksia varten. Lakivaliokunta korosti mietinnössään, että säännöksellä turvataan yksilön oikeuksia tiedotusvälineissä julkaistujen ilmaisujen lisäksi myös yksityisten henkilöiden taholta

114. HE 19/2013 vp, s. 44.

115. HE 19/2013 vp, s. 45.

116. PeVL 16/2013 vp – HE 19/2013 vp, s. 3.

tapahtuvia loukkauksia vastaan. Törkeimmissä tapauksissa ei olla siten sananvapauden ydinalueella, vaan kyse on teoista, joita sananvapauden ei ole tarkoitus suojata. Esimerkkinä lakivaliokunta mainitsi toisen henkilön alastonkuvan julkaisemisen internetissä yleisön saataville ilman kyseisen henkilön suostumusta. Tällaisia kuvia voi olla käytännössä vaikeaa tai jopa mahdotonta poistaa verkosta. Teolla loukataan perustuslaissa suojattua yksityisyyttä erittäin vakavasti, ja tekoa tulisi arvioida törkeänä yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä, koska se voi aiheuttaa suurta henkistä kärsimystä tai erityisen suurta vahinkoa.¹¹⁷ Yksityisen henkilön toisia yksityisiä henkilöitä koskevia, henkilön yksityiselämään kuuluvia tietoja levitettäessä ei siis liikuta sananvapauden ydinalueella. Koska yksityisiä henkilöitä, toisin kuin toimittajia, eivät myöskään sido mitkään eettiset säännöt, voivat näiden henkilöiden julkaisemat yksityisyyden loukkaukset olla perinteisesti mediassa julkaistuihin tietoihin nähden karkeita ja suurta kärsimystä tuottavia.

5.3.4 Rikosten syyteoikeus

Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen ja törkeä yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen ovat rikoslain 24 luvun 12 §:n mukaan asianomistajarikoksia. Niin ollen syyttäjä ei saa nostaa syytettä rikoksista, ellei asianomistaja eli loukkauksen kohde sitä vaadi. Säännöksen mukaan valtakunnansyyttäjä voi kuitenkin antaa määräyksen syytteen nostamisesta, jos rikos on tapahtunut *joukkotiedotusvälinettä* käyttäen ja *erittäin tärkeä yleinen etu* vaatii syytteen nostamista. Käytännössä tilanteita, joissa syyttäjä ajaisi syytettä ilman asianomistajan syyttämispyyntöä, on pidetty poikkeuksellisena. Oikeuskirjallisuudessa esimerkkinä tällaisesta tapauksesta on esitetty tilanne, jossa sensaatiohakuinen tiedotusväline syyllistyisi toistuvasti yksityiselämää loukkaavaan tiedon levittämiseen, mutta sopisi asian rahallisen korvauksen kautta oikeudenkäynnin ulkopuolella.¹¹⁸

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 4 §:n mukaan alaikäisen henkilön kohdistuvissa asianomistajarikoksissa oikeus syyttämispyyntöä tekemiseen on tämän huoltajalla tai muulla laillisella edustajalla. 15 vuotta täyttäneellä alaikäisellä on kuitenkin huoltajansa ohella rinnakkainen puheoikeus. Lain 1 luvun 3 §:n 2 momentin mukaan huoltajan, edunvalvojan tai muun laillisen edustajan alaikäistä vastaan tekemä rikos on kuitenkin virallisen syytteen alainen. Siten, jos yksityiselämää loukkaavana tiedon levittäjänä olisi lapsen huoltaja, syyttäjä saisi nostaa syytteen, vaikkei syyttämispyyntöä olisikaan esitetty. Käytännössä ongelmana lienee kuitenkin, etteivät tällaiset rikokset tule useinkaan ilmi.

117. LaVM 11/2013 vp – HE 19/2013 vp, s. 4.

118. Niiranen ym. 2013, s. 152.

5.4 Lapsen yksityisyyden suojaa koskeva oikeuskäytäntö

5.4.1 Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytäntö

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisukäytännössään käsittelet jonkin verran nimenomaan lapsen yksityisyyttä koskevia tapauksia. Varsinkin viime vuosina tapauksissa on ollut yhteyksiä internetin kautta toteutettuihin yksityiselämän loukkauksiin. Yleisesti ottaen tuomioistuin on ratkaisuisaan korostanut alaikäisten haavoittuvaa asemaa verkkoympäristössä. Nykyhetken olosuhteissa EIS:n tulkinnassa on huomioitava internetin erityinen luonne modernina tiedonvälityksen keinona. Internetin kautta julkaistun tiedon vaikutus on moninkertainen, ja kaikilla, alaikäiset mukaan lukien, on myös pääsy kyseisiin tietoihin. Tämä saattaa lisätä tarvetta rajoittaa tiedon levittämistä. Tällaisen rajoittamisen tulee kuitenkin olla suhteellista ja sopusoinnussa sananvapautta turvaavan EIS 10 artiklan yleisten tulkintaperiaatteiden kanssa. Internetin kasvavan vaikutuksen vuoksi onkin huomioitava erityinen tasapaino sananvapauden ja muiden oikeuksien välillä, ja erityisesti alaikäisten oikeuksia on suojattava kaikissa tilanteissa, huomioon ottaen heidän suojaton asemansa.¹¹⁹

Toistaiseksi EIT:ssa ei ole käsitelty tapauksia, jotka koskisivat sosiaalisessa mediassa julkaistuja tietoja. On kuitenkin varsin todennäköistä, että tapauksia tullaan käsittelemään lähiaikoina.¹²⁰ Sosiaalisen median vaikutuksia kuitenkin sivuttiin ratkaisussa, joka koski poliittisen mainonnan kieltämistä radiossa ja televisiossa. Siinä EIT totesi, että vaikkei ole osoitettu, että tietojen julkaisemisella internetissä ja sosiaalisessa mediassa olisi enemmän vaikutusta kuin julkaisemalla tietoja radiossa ja televisiossa, nämä uudet mediat ovat tehokkaita viestintävälineitä, joiden kautta voidaan levittää omia tavoitteita.¹²¹

Yksityiselämää suojaava EIS 8 artikla voi edellyttää valtiolta positiivisia toimia erityisesti lasten yksityisyyden suojaamiseksi. Tapaus *K.U v. Suomi* (2008) koski yksityiselämän suojan loukkausta, kun alaikäisen nimellä oli tämän tietämättä laitettu internetiin seksuaaliluonteinen seuranhakuilmoitus. Seuranhakuilmoituksessa mainittiin 12-vuotiaan lapsen ikä ja syntymävuosi sekä kuvattiin yksityiskohtaisesti hänen fyysistä olemustaan. Lisäksi linkissä lapsen tuolloiselle web-sivulle oli hänen valokuvansa ja yhtä numeroa lukuun ottamatta oikea puhelinnumero. Ilmoituksen mukaan lapsi halusi intiimiä suhdetta ikäiseensä tai vanhempaan poikaan. Ilmoituksen olemassaolo paljastui, kun lapsi sai sähköpostin mieheltä, joka halusi tavata hänet. EIT:n mukaan EIS 8 artiklan yksityiselämän suoja oli loukattu, koska Suomen senhetkisen voimassaolevan lainsäädännön puutteiden vuoksi ilmoituksen laittanutta henkilöä ei voitu selvittää eikä saattaa syytteeseen. Sitten puute lainsäädännössä on korjattu, kun sananvapauslaki tuli voimaan vuonna 2004.

EIT korosti ratkaisussa EIS 8 artiklan yksityiselämän suojan tarkoittavan henkilön fyysistä ja henkistä koskemattomuutta ja viittasi tilanteesta lapsen fyysiselle ja henkiselle hyvinvoinnille aiheutuneeseen vaaraan sekä hänen iästään johtuneeseen suojattomuuteen. Tuomioistuin totesi, että vaikka EIS 8 artiklan pääasiallinen tarkoitus

119. Internet: case-law of the European Court of Human Rights 2011, s. 14.

120. Groothuis 2014, s. 153.

121. Animal Defenders International v. Yhdistynyt kuningaskunta (2013), tuomion kohta 124.

on suojella yksilöä viranomaisten mielivaltaiselta puuttumiselta yksityiselämään, se saattaa luoda valtiolle myös positiivisia velvollisuuksia ryhtyä toimenpiteisiin yksityiselämän suojaamiseksi myös yksityishenkilöiden keskinäisissä suhteissa. Tehokkaita rikosoikeudellisia lainsäädäntötoimia edellytetään silloin, kun on kyse yksityiselämän perusarvoista ja olennaisista piirteistä ja kun on torjuttava niihin kohdistuvia loukkauksia. Tapauksessa oli kyse rikollisesta teosta, joka oli koskenut alaikäistä ja pannut tämän alttiiksi pedofiilien lähestymiselle. Lapsilla on oikeus saada suojaa fyysistä ja henkistä hyvinvointia uhkaavia tekoja vastaan tehokkaan ennaltaehkäisyn muodossa.

EIT:n on katsottu antaneen *K.U*-ratkaisussaan lapsen yksityisyydelle verkkomaailmassa suurempaa suojaa kuin se olisi antanut aikuiselle. Ratkaisua onkin pidetty merkittävänä lapsen yksityisyyden suojan vahvistamiseksi sekä siitä syystä, että tuomioistuimien käsitteli siinä nimenomaisesti lapsen yksityisyyteen liittyviä intressejä. Ratkaisussa oli kuitenkin kyse selvästi tunnistettavasta lasta uhkaavasta vaarasta, joka teki lapsesta erityisen haavoittuvaisen, eli lapsen altistumisesta pedofiilien lähestymiselle. Vaikka suoja tätä uhkaa vastaan onkin tärkeä, lienee kuitenkin tarvetta pohtia lapsen yksityisyyden suojan laajuutta myös sellaisessa yhteydessä, jossa uhka ei ole näin helposti nähtävissä ja määriteltävissä.¹²²

Tapauksessa *Krone Verlag GmbH & Co KG ja Krone Multimedia GmbH & Co KG v. Itävalta* (2012) kaksi lehtiyhtiötä oli julkaissut uutisartikkeleita 10-vuotiaaseen tyttöön kohdistuneesta, hänen isänsä ja äitipuolensa tekemästä perheväkivallasta ja seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Toisessa lehdessä paljastettiin tytön etunimi sekä hänen isänsä ja äitipuolensa koko nimet ja valokuvat. Toinen lehti julkaisi myös valokuvia työstä, mukaan lukien lähikuvia hänen kasvoistaan. Jälkimmäiset artikkelit julkaistiin myös lehden nettiversiossa. Lisäksi lehtijutuissa selostettiin tytön kokemaa varsin raakaa väkivaltaa ja seksuaalista hyväksikäyttöä. Lapsen biologinen äiti, joka ei vielä rikosten ilmitultua ollut lapsen huoltaja, oli alun perin suostunut itse kuvattavaksi asiaan liittyneisiin uutisartikkeleihin. Sittemmin lapsen huolto oli uskottu äidille, eikä hän lapsen huoltajana ollut antanut suostumustaan lapsen henkilön paljastamiseen tai kuvien julkaisemiseen. Itävaltalaiset tuomioistuimet tuomitsivat lehtiyhtiöt maksamaan vahingonkorvauksia työlle lehtijuttujen vuoksi. Yhtiöt valittivat EIT:een, koska katsoivat tuomion loukanneen sananvapauttaan.

Ratkaisussaan EIT totesi, että artikkeleissa oli käsitelty julkista huolenaihetta eli perheen piirissä lapselle tehtävää väkivaltaa ja seksuaalista hyväksikäyttöä, joten ne saattoivat herättää julkista keskustelua siitä, miten kyseisiä rikoksia voitaisiin estää. Ottaen huomioon, etteivät rikoksen uhri tai sen tekijät olleet julkisuuden henkilöitä tai astuneet tätä ennen julkisuuteen, ei jutun asianhaarojen ymmärtämisen kannalta ollut olennaista paljastaa rikosentekijöiden tai uhrin henkilöllisyyttä. Rikoksen uhrin henkilön suojeleminen ansaitsi myös erityistä huomiota varsinkin tapauksessa, jossa alaikäinen lapsi oli joutunut väkivallan ja seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi. Yksityiskohtien vuoksi artikkelit puuttuivat erityisen vakavasti lapsen yksityisyyden suojaan. EIT katsoi, ettei valittajayhtiöiden sananvapautta ollut loukattu.

122. Hughes 2012, s. 481, 483.

Alaikäisen rikoksenteelijän yksityisyyden suojasta oli kyse ratkaisussa *Aleksey Ovchinnikov v. Venäjä* (2010). EIT:n mukaan toimittajan vapautta kirjoittaa rikoksesta rajoitti se, että rikoksenteelija oli alaikäinen, joka ikänsä vuoksi ei ollut rikosoikeudellisessa vastuussa. Ratkaisun mukaan vakavan rikoksen raportoinnissa on otettava huomioon alaikäisen yksityiselämän suoja. Pojan nimeäminen lehdistössä rikoksenteelijäksi oli ollut erityisen haitallista hänen henkisen kehityksensä kannalta. Asiaan ei vaikuttanut se, että kyseiset tiedot olivat jo julkisuudessa ja saatavilla internetistä. Alaikäisen henkilöllisyyden suoja edellytti, ettei näitä tietoja levitetä laajemmin lehdistön kautta.

Huoltoriidan kohteeksi joutuneen lapsen yksityisyyden suojasta ja lehdistön sananvapaudesta oli kyse ratkaisussa *Kurier Zeitungsverlag und Druckerei v. Itävalta* (2012). Tapauksen taustalla oli vanhempien huoltoriita pojastaan, mistä lehdistö raportoi laajasti. Huoltoriidan osapuolena oleva isä informoi säännöllisesti itävaltalaisia lehtiä tapahtumista saadakseen tapaukselle julkisuutta. Huoltoriita ratkaistiin lopulta lainvoimaisesti äidin hyväksi, mutta isän ja pojan piileskelyn vuoksi täytäntöönpanoyritykset epäonnistuiivat. Viimeinen täytäntöönpanoyritys kärjistyi tilanteeseen, jossa poliisi yritti viedä itkevää ja vastustelevaa lasta äidilleen isänsä pihasta ja paikalla oleva, täytäntöönpanoyrityksestä etukäteen tietoinen media tarkkaili ja valokuvasi tilannetta.

EIT:een valittaneen yhtiön lehdessä julkaistiin kolme artikkelia, jotka käsittelivät pojan oikeusjuttua ja erityisesti pojan isän talon pihalla tapahtunutta huoltopäätöksen täytäntöönpanoyritystä. Julkaisuissa oli valokuvia pojasta mukaan lukien kuva, jossa poika esiintyi tuskainen ilme kasvoillaan veljeensä takertuneena. Itävaltalaiset tuomioistuimet katsoivat, että yhtiö oli loukannut tuolloin 8-vuotiaan pojan yksityiselämän suojaa, kun se julkaisi yksityiskohtia ja valokuvia intiimistä perhe-elämästä.

EIT:n mukaan tapauksessa oli kyse lehdistön oikeudesta informoida yleisöä kiinnostavasta, meneillään olevasta oikeudenkäynnistä ja tavasta, jolla tuomioistuinten päätöksiä pantiin täytäntöön. Toisaalta siinä oli kyse EIS 8 artiklan mukaisista velvollisuuksista suojella oikeudenkäynnin kohteena olleiden henkilöiden, erityisesti alaikäisen lapsen yksityisyyttä. Lehtijutussa oli paljastettu huoltoriidan uhrina olleen pojan henkilöllisyys, yksityiskohtia hänen perhe-elämästään, terveydestään ja tunnetilastaan sekä liitetty valokuvia, joissa hänen kasvonsa ilmensivät kipua ja epätoivoa.

Tuomioistuimen mukaan artikkelissa oli käsitelty julkista huolenaihetta eli huoltopäätösten asianmukaista täytäntöönpanoa ja siihen liittyvää voimankäyttöä. Poika tai hänen vanhempansa eivät kuitenkaan olleet julkisuuden henkilöitä eivätkä he olleet aiemmin astuneet julkisuuden piiriin, eikä pojan henkilöllisyyden paljastaminen olisi ollut tärkeää oikeusjutun ymmärtämisen kannalta. Yhtiö ei olisi saanut lehtijutuillaan paljastaa pojan henkilöllisyyttä julkaisemalla hänestä mitä intiimeimpiä tietoja tai valokuvan, josta hänet voitiin tunnistaa. Huoltoriidan uhriksi ja omitta toimitta julkisuuden piiriin joutuneen nuoren henkilön kaikkein intiimeimmän elämänpiirin suojeleu ansaitsi erityistä huomiota hänen haavoittuvan asemansa vuoksi. Yksityiskohtaiset artikkelit ja valokuvat puuttuivat vakavasti suojattomassa asemassa olleen ja huoltoriidan uhriksi joutuneen pojan yksityisyyteen. EIT katsoi, ettei valittajayhtiön sananvapautta ollut loukattu.

Lapsen yksityisyyden suojaa sivuttiin myös tapauksessa *Reklos ja Davourli v. Kreikka* (2009), jossa oli kysymys vastasyntyneen lapsen valokuvaamisesta ilman vanhempien suostumusta.

Ammattivalokuvaaja oli valokuvannut yksityisklinikalla syntynyttä poikaa ympäristössä, johon vain hoitohenkilökunnalla oli pääsy. Kyse oli palvelusta, jossa valokuvia tarjottiin ostettavaksi vanhemmille. Valittajat kritisoivat lähikuvan ottamista lapsen kasvoista ilman heidän lupaansa. Valokuvaaja oli myös vanhempien vastustuksesta huolimatta pitänyt kuvien negatiivit itsellään.

EIT:n mukaan henkilön kuvan suoja kuuluu olennaisena osana EIS 8 artiklassa tarkoitettuun yksityiselämän suojaan. Henkilöllä tulee olla oikeus määrätä kuvastaan, sen levittämisestä sekä myös sen ottamisesta, säilyttämisestä ja kopioinnista. Siten periaatteessa ja myös käsillä olevan tapauksen kaltaisissa oloissa on edellytettävä, että yksilön suostumus hankitaan jo kuvan ottamiseen eikä vain sen mahdolliseen levittämiseen. Tapauksessa valittajat eli vastasyntyneen vanhemmat eivät olleet missään vaiheessa antaneet suostumustaan valokuvan ottamiseen. Kuvien kohde eli vastasyntynyt lapsi ei ollut ajankohtainen tai muutoin julkisuuden henkilö, mikä olisi voinut yleisen edun vuoksi joissakin tapauksissa oikeuttaa kuvan ottamisen ilman suostumusta. EIT huomautti myös siitä, että valokuvaaja oli pitänyt kuvien negatiivit itsellään. Vaikka kuvissa näkyivät vain lapsen kasvot eivätkä kuvat esittäneet häntä häpeällisessä tai loukkaavassa tilassa, ei tämä neutraali esittäminen ollut tapauksessa olennaista. Merkityksellistä oli, että kuvat oli säilytetty ilman vanhempien suostumusta. Lapsi voitiin tunnistaa kuvista, ja niitä oli mahdollista käyttää myöhemmin hänen ja/tai hänen vanhempiansa tahdon vastaisesti. Näissä oloissa EIT katsoi, että EIS 8 artiklaa oli rikottu.

Ratkaisussa tuomioistuin ei erikseen pohtinut, tarvitseeko lapsi erityistä yksityisyyden suojaa EIS 8 artiklan perusteella. Toisaalta kyse oli vastasyntyneen lapsen valokuvasta, joten luonnollisesti juuri lapsen vanhempien suostumuksella oli merkitystä. Ratkaisun on katsottu kuitenkin herättävän kysymyksiä siitä, millaisissa tilanteissa lapsen omalla suostumuksella on merkitystä ja millainen on vanhempien ja lapsen oman suostumuksen välinen suhde EIS 8 artiklan nojalla. *Reklos*-tapauksessa vanhemmat halusivat suojella lapsensa yksityisyyttä. Ongelmia voi syntyä tapauksissa, joissa lapsen vanhempien käsitykset lapsen yksityisyydestä eroavat esimerkiksi lapsen itsensä käsityksistä.¹²³

Kaikissa edellä tarkastelluissa EIT:n tapauksissa on ollut kyse perheen ulkopuolisen tekemistä, lapsen yksityisyyden suojaan puuttuvista teoista, joissa vähintäänkin toinen lapsen vanhemmista on tuonut asian tuomioistuimen käsiteltäväksi. Näissä yhteyksissä ei ole pohdittu vanhemman ja lapsen välistä suhdetta EIS 8 artiklan yksityiselämän suojan pohjalta, eli lapsen yksityisyyden suoja suhteessa vanhempansa. Tuomioistuimessa ei ole käsitelty tapauksia, joissa olisi kyse lapsen yksityiselämän suojasta ja esimerkiksi lapsen vanhemman sananvapauden laajuudesta.

Lapsen huostaanottotapauksia koskevissa ratkaisuisissa EIT on kuitenkin todennut, ettei kyseisen 8 artiklan mukainen perhe-elämän suoja tarkoita, että vanhemmalla olisi oikeus sellaisiin toimenpiteisiin, jotka voivat olla vahingollisia lapsen terveydelle tai

123. Hughes 2012, s. 479–480.

kehitykselle.¹²⁴ Lisäksi tuomioistuin on todennut, että lapsen oikeuksien sopimus eli myös lapsen yksityisyyttä turvaava 16 artikla määrittelee ne standardit, joiden mukaan lapsen ihmisoikeuksia on tarkasteltava.¹²⁵

5.4.2 Korkeimman oikeuden käytäntö

Suomen korkein oikeus on muutamassa tapauksessa käsitellyt erityisesti lapsen yksityisyyden suojaa. Myös nämä tapaukset ovat koskeneet perinteisessä mediassa julkaistua yksityiselämään liittyvää tietoa. Toistaiseksi korkeimmassa oikeudessa ei ole käsitelty esimerkiksi sosiaalisessa mediassa julkaistua materiaalia ja yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä koskevan rikoksen täyttymistä. Oulun käräjäoikeudessa on vireillä aihetta sivuava oikeudenkäynti, jonka tuomio annetaan 18.3.2016.¹²⁶

Ratkaisussa KKO 2009:3 oli kysymys muun muassa lasten yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisestä.¹²⁷ A oli tuomittu rangaistukseen alaikäisiin poikiinsa kohdistuneista seksuaalirikoksista. Tähän tuomioon liittyvä oikeudenkäyntiaineisto oli sovellettuja lainkohtia ja tuomiolauselmia lukuun ottamatta määrätty salassa pidettäväksi. Myöhemmin A oli ollut haastateltavana huoltoriitoihin liittyviä inestiväitteitä ja niiden tutkimista käsittelevässä television ajankohtaisohjelmassa. Ohjelmassa A esiintyi omin kasvojen ja omalla etunimellä. Lisäksi ohjelmassa kävi ilmi A:n saama tuomio seksuaalisesta hyväksikäytöstä sekä tieto tekijän eli A:n ja uhrien välisestä suhteesta. Myös lasten iät mainittiin ohjelmassa. Tämän lisäksi siinä kerrottiin lasten olleen hoidettavana ohjelmassa yksilöidyssä, lasten kotipaikalla sijaitsevassa laitoksessa.

KKO korosti ratkaisussaan, että kysymys oli valtakunnallisella televisiokanavalla esitetystä ajankohtaisohjelmasta, jonka aihe oli yhteiskunnallisesti merkityksellinen ja joka oli herättänyt yleistä keskustelua. Siksi sananvapauten puuttuvien syiden painoarvo korostuu. Tässä tapauksessa sananvapautta käytettäessä oli puututtu seksuaalirikosten alaikäisten uhrien ja heidän huoltajansa perusoikeutena turvattuun yksityiselämän suojaan. KKO:n mukaan yksityiselämän piiriin oli ensinnäkin kuulunut tieto siitä, että lapset ovat joutuneet kyseisen rikoksen uhriksi. Lisäksi ohjelmassa oli käsitelty lasten terveydentilaan, sen tutkimiseen ja heidän saamaansa hoitoon liittyviä seikkoja sekä lasten äidin toimintaa seksuaalirikosasioissa. Nämä tiedot olivat lasten kannalta erityisen arkaluonteisia, ja perheen sisäisinä asioina ne ovat kuuluneet alaikäisten lasten ja heidän äitinsä yksityiselämän ydinalueelle. Ohjelman merkitys, uskottavuus ja journalistinen sanoma ei olisi olennaisesti vaarantunut, jos A olisi esiintynyt siinä tunnistamattomana. Ohjelmassa tapahtunut tietojen paljastaminen on merkinnyt niin olennaista yksityiselämän loukkausta, että sananvapauten puuttuminen on siihen nähden perusteltua.

KKO otti kantaa myös rikoksen uhrien tunnistettavuuteen. Tuomioistuimen mukaan ratkaisevaa ei ole se, kuinka laaja joukko konkreettisesti tunnistaa henkilöt, joiden yksityiselämää koskevasta tiedosta on kyse. Tunnistettavuutta on arvioitava siitä lähtökohdasta, onko henkilö ollut ylipäänsä tunnistettavissa. Tapauksessa katsottiin, että useilla

124. Johansen v. Norja (1996), tuomion kohta 78; Scozzari ja Giunta v. Italia (2000), tuomion kohta 169; Sahin v. Saksa 2003, tuomion kohta 66.

125. Sahin v. Saksa (2003), tuomion kohdat 39–40.

126. Kaleva 26.2.2016.

127. Salassapitorikoksen osalta ratkaisusta tämän kirjoituksen luvussa 4.4.

henkilöillä oli edellytyksiä yhdistää lapset ja heidän äitinsä A:han ja siten ohjelmassa hänen tapauksestaan kerrottuihin tietoihin. Vaikka tämä henkilöpiiri ei ilmeisesti ollut erityisen laaja, tunnistettavuus kuitenkin toteutui. Keskeisenä tekijänä tässä oli A:n esiintyminen omilla kasvoillaan ja etunimellään.

A:n osuutta yksityiselämää koskevien tietojen levittämiseen pidettiin kokonaisuuden kannalta olennaisena, ja hänen katsottiin syyllistyneen yksityiselämää loukkaavaan tiedon levittämiseen. Myös ohjelman toimittaja ja vastaava toimittaja olivat sananvapauslain ja rikoslain mukaisesti tekijäkumppaneina vastuussa ohjelmaan sisältyneiden yksityiselämää loukkaavien tietojen levittämisestä. KKO:n mukaan ohjelmassa esitettyjen tietojen paljastuminen oli lisännyt lasten ahdistuneisuutta, ollut heidän psyykkisen terveydentilansa kannalta erityisen vahingollista ja aiheuttanut heille lisääntyntä psyykkistä oireilua. Siten oli ilmeistä, että lapsille oli aiheutunut heidän psyykkisen tilansa häiriintymisenä ilmennyt henkilövahinko, jonka perusteella he olivat myös oikeutettuja saamaan korvausta kipuun ja särkyyn rinnastettavasta henkisestä kärsimyksestä.

Tuomion johdosta valitettiin EIT:een. Päätöksessään *Yleisradio ja muut v. Suomi* (2011) EIT katsoi KKO:n harkinneen huolellisesti asiaan liittyviä perusoikeuksia eli sananvapautta ja yksityiselämän suojaa vastakkain. EIT yhtyi täysin KKO:n toteamukseen, jonka mukaan ohjelman viestinnällistä arvoa ei olisi vähentänyt se, että isä olisi esiintynyt ohjelmassa tunnistamattomana. EIT katsoi, että KKO oli perustellut relevantin ja riittävän syin seuraamusten määräämisen välttämättömyyttä soveltamalla EIT:n oikeuskäytäntöä, eikä valtiota voitu moittia yksityisyyden loukkaamisesta määrättyistä rikosseuraamuksista, jotka eivät olleet suhteettoman kovia. Valitus jätettiin ilmeisen perusteettomana enemmälti tutkimatta.

Lapsen yksityisyyttä sivuttiin myös pääministerin entisen naisystävän seurustelusuhdetta käsittelevää kirjaa koskevassa ratkaisussa KKO 2010:39. Kirjassa esitettiin tietoja muun muassa pääministerin perhe-elämästä ja vapaa-ajan käyttäytymisestä sekä sukupuolielämästä ja muista intiimeistä tapahtumista. Hovioikeus oli tuomiossaan katsonut, että ne kirjan kuvaukset, jotka koskivat paitsi sukupuolielämää ja intiimejä tapahtumia myös lasten tunteita ja käyttäytymistä kajosivat tarpeettoman laajasti toisen ihmisen yksityiselämän sanotuille aloille. Kokonaisuutena arvostellen näitä mainittuja elämänalueita oli hovioikeuden mukaan kirjassa kuvattu pääministerin yksityiselämää loukkaavalla tavalla.

KKO:n mukaan hovioikeuden tuomiossa syyksi luetut sukupuolielämää ja intiimejä yksityisiä tapahtumia koskevat tiedot ja vihjaukset olivat asianomistajan yksityiselämän ydinalueeseen kajoavina olleet selvästi sellaisia, että niiden laaja, luvattomasti tapahtuva levittäminen on ollut omiaan aiheuttamaan vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa. Lasten tunteita ja käyttäytymistä koskevien tietojen osalta kysymys oli kuitenkin tulkinnanvaraisempi, ja tässä arvioinnissa oli kiinnitettävä erityistä huomiota ilmaisujen sisältöön ja esittämistapaan. KKO totesi, että alaikäisiä lapsia koskevien asioiden käsittelyssä ja julkistamisessa on lähtökohtaisesti noudatettava pidättyvyyttä ja varovaisuutta. Kirjassa esitetyt ilmaukset eivät kuitenkaan sisältäneet pitkälle meneviä lasten tunteiden ja käyttäytymisen kuvauksia, vaikka ne sinänsä ilmensivätkin lasten suhtautumista seurus-

telusuhteeseen. Lisäksi hovioikeuden tältä osin syyksi lukemat kirjan kohdat kuvasivat pitkälti lähinnä seurustelusuhteen osapuolten omia käsityksiä lasten suhtautumisesta. Kirjan tiedot, jotka koskivat lapsia, eivät käsitelleet lasten tunteita tai yksityisyyttä sellaisella tavalla, että niiden esittämisen voitaisiin osana kirjoittajan omakohtaista suhteen kuvausta arvioida olevan omiaan aiheuttamaan asianomistajalle vahinkoa, kärsimystä tai häneen kohdistuvaa halveksuntaa. Sen sijaan sukupuolielämästä ja intiimeistä tapahtumista ilmaissut tiedot ja vihjaukset KKO katsoi oikeuttamattomiksi, ja näiltä osin yksityiselämää oli loukattu.

Myös tämän tuomion johdosta valitettiin EIT:een. Ratkaisuisaan *Ruusunen v. Suomi* (2014) ja *Ojala ja Etukeno OY* (2014) EIT katsoi, ettei tuomiolla ollut loukattu kirjoittajan ja kustantajan sananvapautta. Ratkaisuisa ei kuitenkaan erikseen otettu kantaa kirjan lapsia koskeviin tietoihin.

6 Lyhyt katsaus Ruotsin ja Norjan lainsäädäntöön

6.1 Ruotsi

Ruotsin lainsäädännössä yksityiselämää suojataan melko pistemäisesti. Maan perustuslaissa ei ole yksityiselämän suojaa koskevaa yleistä perusoikeussäännöstä.¹²⁸ Myöskään yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä ei ole erikseen kriminalisoitu rikoslaisissa. Joissakin tapauksissa yksityiselämää koskevien tietojen levittäminen voi tulla rangaistavaksi kunnianloukkauksena. Kunnianloukkauksen perustekotapa ei nimittäin edellytä esitetyn tiedon valheellisuutta, vaan kunnianloukkauksesta voi olla kysymys myös totuudenmukaisten tietojen levittämisen osalta. Tämän lisäksi yksityisyyden suojaa mediassa antaa hyvä lehtimiestapa eli journalismin itsesääntely.¹²⁹ Ruotsalaisissa median eettisissä ohjeissa (*Etiska regler för press, TV och radio*) ei kuitenkaan ole millään tavalla huomioitu erityisesti lapsen yksityisyyden suojaa. Lapsia ei ole ohjeissa mainittu lainkaan. Muun muassa Ruotsin lapsiasiavaltuutettu on ottanut kantaa tähän puutteeseen. Kommentissa eettisiä ohjeita pidettiin tältä osin vanhentuneina ja vaadittiin niiden päivittämistä lapsen yksityisyys huomioiden. Kommentin tueksi viitattiin myös LOS 16 artiklan turvaamaan lapsen yksityisyyden suojaan.¹³⁰

Yksityisyyttä suojataan Ruotsissa myös henkilötietojen käsittelyä koskevan lainsäädännön kautta. Henkilötietolakia (*personuppgiftslagen 1998:204*) valvova tietosuojaviranomainen on antanut internetissä julkaistavaa tietoa koskevan yleisen ohjeistuksen. Ohjeistuksen mukaan henkilötietolain säännökset tulevat sovellettavaksi, kun henkilötietoja julkaistaan verkkosivuilla, blogeissa ja vastaavien kanavien kautta. Muun muassa blogiteksteihin ja muihin internetissä julkaistaviin teksteihin soveltuu kuitenkin henkilötietolain säännös, jonka mukaan jäsenilemättömään henkilötietojen käsittelyyn ei sovelleta lain kaikkia säännöksiä. Tähän niin sanottuun yksinkertaistettuun poikkeussäännökseen sisältyy kuitenkin väärinkäytön kieltö, jonka perusteella tällaisten henkilötietojen käsittely ei saa loukata niiden kohteen yksityisyyttä. Henkilötietojen julkaiseminen internetissä on siis lähtökohtaisesti sallittua, kunhan kyseiset tiedot eivät loukkaa niiden kohteena olevaa henkilöä. Se, mikä katsotaan yksityisyyttä loukkaavaksi, arvioidaan tapauskohtaisesti ottaen huomioon muun muassa julkaistut tiedot ja niiden tarkoitus, se missä tiedot julkaistiin ja kuinka kauan kyseiset tiedot ovat olleet internetissä. Lisäksi internetissä julkaistavan tiedon arvioinnissa on huomattava, ettei henkilötietolakia sovelleta journalistisessa tarkoituksessa julkaistuun tietoon. Tämä poikkeus ei koske vain vakiintuneita medioita vaan myös yksityishenkilöitä, jotka haluavat käsitellä yhteiskunnallisia kysymyksiä. Toisaalta myöskään journalistisessa tarkoituksessa

128. Tiilikka 2010, s. 71–72.

129. Sananvapausrikokset, vainoaminen ja viestintärauhan rikkominen. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 24/2012, s. 51.

130. Barnombudsmannen: Mediernas etiska regler måste ge skydd åt barnen.

ei voida julkaista mitä tahansa tietoja. Vaikka julkaisulla olisikin journalistinen tarkoitus, ei luonteeltaan pelkästään yksityisten tietojen eli henkilön yksityisyyden alueelle kuuluvien tietojen julkaiseminen ole sallittua tämän poikkeuksen perusteella.¹³¹

Ruotsin tietosuojaviranomainen on ratkaisussaan (*datainspektionens beslut 4.5.2010 dnro 360-2010*) ottanut kantaa lapsen henkilötietoja käsittelevien asiakirjojen julkaisemiseen blogi-kirjoituksissa. Ratkaisussa tarkasteltiin tietojen julkaisemista yhtäältä henkilötietolain väärinkäyttösäännöksen ja toisaalta julkaistujen tietojen journalistisen tarkoituksen näkökulmasta.

Yksityishenkilönä bloggaava isä piti blogia, jossa käsiteltiin lastenhuoltoa koskevia asioita ja muun muassa sitä, miten isä syrjitään näihin liittyvissä viranomaistoimissa. Blogissa oli julkaistu kirjoittajan omaan tyttäreen liittyviä viranomaisten laatimia asiakirjoja, joista osasta kävi ilmi tyttären nimi. Tietosuojaviranomaisen mukaan blogitekstit sisälsivät terävää kritiikkiä sosiaaliviranomaisten, tuomioistuinten ja poliisin toimintaa kohtaan, ja suuri osa näistä julkaisuista oli sellaisia, joiden tarkoitus oli nimenomaisesti nostaa näitä kysymyksiä yhteiskunnalliseen keskusteluun. Siten niillä oli journalistista tarkoitusta. Henkilötietolain soveltamisalan rajoitus ei koske vain ammattimaisesti työskenteleviä toimittajia vaan myös sellaisia yksityishenkilöitä, jotka haluavat tiedottaa, kritisoida ja herättää keskustelua. Kyse oli siitä, oliko julkaisuissa sellaisia tietoja, jotka olivat luonteeltaan täysin yksityisiä ja joiden julkaiseminen ei ollut henkilötietolain perusteella sallittua.

Blogissa oli julkaistu muun muassa lapsen huoltoa koskeva tuomioistuimen päätös, sosiaalihuollon tekemä selvitys ja epäiltyä lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva poliisikuulusteluasiakirja. Tietosuojaviranomaisen mukaan mainitut asiakirjat sisälsivät erittäin arkaluonteisia ja yksityisiä tietoja muun muassa lapsen perhesuhteista, kasvuympäristöstä ja epäilyistä seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Ne oli julkaistu internetissä, joten ne olivat laajasti saatavilla. Kyseisellä blogilla oli myös paljon lukijoita. Oli selvää, että julkaisusta saattoi aiheutua lapselle negatiivisia seurauksia. Tietosuojaviranomainen ei kyseenalaistanut sitä intressiä, joka kirjoittajalla oli informoida ja herättää keskustelua siitä, miten viranomaiset, poliisi ja sosiaaliviranomaiset olivat häntä kohdelleet. Arkaluonteisten tietojen julkaiseminen ei kuitenkaan ollut hyväksyttävää henkilön eli lapsen yksityisyyden alueen kunnioittamisen vuoksi. Näillä blogissa esitetyillä tiedoilla oli puututtu lapsen yksityisyyteen, ja niiden julkaisemista pidettiin henkilötietolaissa tarkoitettuna loukkauksena.

6.2 Norja

Norjan rikoslaissa tietojen levittäminen toisen henkilökohtaisista olosuhteista on kriminalisoitu yksityiselämän loukkaamisena. Rikoslain mukainen yksityiselämän suoja muistuttaa suomalaista yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä, mutta on sitä avoimempi.¹³² Norjalaisissa median eettisissä ohjeissa (*Etiske normer for pressa*) painotetaan lapsen yksityisyyden suojaa. Ohjeiden mukaan lapseen liittyvässä uutisoinnissa

131. Datainspektionen: Publicering på Internet.

132. Sananvapausrikkokset, vainoaminen ja viestintärauhan rikkominen. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 24/2012, s. 56.

hyvän lehtimiestavan mukaista on pohtia niitä vaikutuksia, joita julkaiseminen kussakin tapauksessa voi aiheuttaa. Tämä koskee myös sellaisia tilanteita, joissa vanhempi on antanut suostumuksensa julkaisuun. Lapsen henkilöllisyyttä ei pääsääntöisesti tulisi paljastaa sellaisissa jutuissa, joissa käsitellään perheen sisäisiä riitoja, lastensuojeluasioita tai tuomioistuimessa käsiteltyjä lasten asioita.

Lapsen yksityisyyden suoja verkkomaailmassa ja uusissa medioissa on ollut esillä norjalaisessa keskustelussa erityisesti henkilötietolain (*lov om behandling av personopplysninger*) uudistuksen yhteydessä. Kiinnostavaa on, että YK:n lapsen oikeuksien yleissopimusta valvova lapsen oikeuksien komitea on vuonna 2010 antamissaan Norjaa koskevissa loppupäätelmissään kiinnittänyt huomiota lapsen yksityisyyden suojaan internetissä. Komitea esitti huolenaiheenaan erityisesti tilanteet, joissa vanhemmat loukkaavat lastensa yksityisyyttä paljastaessaan lapsen elämään liittyviä tietoja verkkosivustoilla. Joskus nämä tilanteet ja julkaisut liittyvät lasten huostaanotokonflikteihin. Lapsen oikeuksien komitea suositteli Norjaa antamaan tietosuojaviranomaiselle toimivallan estää tällainen lapsen yksityisyyttä loukkaava ja siten lapsen edun vastainen tietojen levittäminen.¹³³

Yksityisyyden suoja ja henkilötietoja digitaalisessa mediassa käsittelevässä komiteanmietinnössä lapsen yksityisyyden suojaa tarkasteltiin laajasti. Yleisenä huomiona mietinnössä todettiin, että nykyaikainen informaatioteknologia asettaa kasvavia haasteita yksityisyydelle, ja tässä kehityksessä on kiinnitettävä erityistä huomioita lasten ja nuorten suojeluun. Mietinnön mukaan lasten henkilötietojen julkaiseminen verkossa voi aiheuttaa lapselle pitkäaikaisia vaikutuksia esimerkiksi sosiaalisissa suhteissa. Edelleen mietinnössä todetaan, että kun vanhemmat julkaisevat omista lapsistaan tietoja ja valokuvia kaikkien saataville, heidän olisi hyvä harkita, ovatko kyseiset tiedot ja kuvat sellaisia, jotka lapset itse haluaisivat olevan haettavissa ja esimerkiksi tulevan työnantajan saatavilla tulevaisuudessa.¹³⁴

Komiteanmietinnön mukaan useimmat vanhempien lapsistaan julkaisemat kuvat ja henkilötiedot ovat arkipäiväisiä ja harmittomia. Joskus julkaisut saattavat kuitenkin sisältää arkaluonteisia tietoja lapsesta. Mietinnössä nostettiin esille lapsen huostaanottoa kuvaavia videoita, joita vanhemmat ovat julkaisseet erilaisilla nettisivuilla. Esimerkkinä mainittiin erityisesti videot, joissa lapset huostaanoton yhteydessä haetaan kotoaan. Osa näistä videoista on sellaisia, joissa lapset ovat tunnistettavissa. Tämäntyyppisten videoiden julkaisemisella voi olla erilaisia motiiveja, mutta joka tapauksessa ne loukkaavat lapsen yksityisyyttä. Keskusteluun osallistunut norjalainen lapsen oikeuksien komitean entinen jäsen korosti, että lapsen oikeuksien yleissopimuksen lapsen yksityisyyttä suojaava 16 artikla asettaa selvät rajat sille, millaisia tietoja vanhemmat voivat lapsistaan julkaista.¹³⁵

Vuonna 2012 voimaan tulleella muutoksella Norjan henkilötietolakiin lisättiin uusi lasten henkilötietojen käsittelyä koskeva säännös, jonka mukaan lapsen henkilötietoja

133. Committee on the Rights of the Child: Concluding observations: Norway. 11.–29.1.2010
YK:n asiakirja CRC/C/NOR/CO/4.

134. NOU 2009:1, s. 128.

135. NOU 2009:1, s. 137–138.

ei saa käsitellä tavalla, joka on ristiriidassa lapsen edun kanssa.¹³⁶ Lain muutoksen esitöissä käsiteltiin laajasti edellä mainitussa komiteanmietinnössä esiin tuotuja ongelmia ja pidettiin tärkeänä, että lapsen yksityisyyden suojaa parannetaan. Esitöiden mukaan lapsen edun huomioimista koskeva säännös sekä kieltää käsittelemästä henkilötietoja sen vastaisesti että kehottaa kiinnittämään lapsen etuun erityistä huomiota henkilötietoja käsiteltäessä. Säännös koskee kaikkia lapsen henkilötietoja käsitteleviä, myös lapsen vanhempia. Se, mikä katsotaan ristiriitaiseksi lapsen edun kanssa, ratkaistaan tapauskohtaisella harkinnalla. Ilmauksen ydinalueena voidaan kuitenkin nähdä sellaiset käsittelytavat, jotka loukkaavat lasta. Esitöiden mukaan vanhempien julkaisemat tiedot lastenhuolto- tai lastensuojeluasioista ovat selvästi vastoin lapsen etua. Sama koskee esimerkiksi terveystietoja ja muita vastaavia arkaluonteisia tietoja. Uusi säännös kieltää tällaisten vakavalla tavalla lapsen edun kanssa ristiriidassa olevien henkilötietojen julkaisun.¹³⁷

Lain muutoksen yhteydessä kuitenkin korostettiin, että vanhemmilla on ensisijainen vastuu lasten suojelemisesta ja lapsen edun turvaamisesta. Henkilötietolain uuden säännöksen tarkoituksena ei ollut myöskään tehdä henkilötietolakia valvovasta tietosuojaviranomaisesta ensisijaista instanssia, joka puuttuu siihen, miten vanhemmat turvaavat lastensa yksityisyyttä, vaan lastensuojelun vastuu on muilla viranomaisilla, erityisesti sosiaaliviranomaisilla. Tietosuojaviranomaisella on täydentävä rooli, johon kuuluu valtuudet tehdä päätöksiä selvissä väärinkäytöksissä sekä antaa neuvoa lasten henkilötietojen käsittelyssä. Viranomainen voi ottaa asian käsiteltäväksi myös omasta aloitteestaan.¹³⁸

136. Henkilötietojen käsittelyn yleisiä edellytyksiä koskevan 11 §:n 3 momentin mukaan ”Personopplysninger som gjelder barn, skal ikke behandles på en måte som er uforsvarlig av hensyn til barnets beste.”

137. Prop. 47 L (2011–2012), s. 18, 41.

138. Prop. 47 L (2011–2012), s. 18, 42.

7 Yhteenvetoa ja pohdintaa

Lapsen yksityisyyden suojan rajat digitaalisessa mediassa rakentuvat siitä lainsäädännöllisestä kokonaisuudesta, joka koskee yksityisyyden alueelle kuuluvien tietojen käsittelyä ja julkaisemista, näitä tietoja sisältävien asiakirjojen julkisuutta ja salassapitoa sekä toisaalta muiden ihmisten sananvapauden käyttöä ja sen rajoja.

Ihmis- ja perusoikeutena turvatun yksityiselämän suojan lähtökohtana on, että jokaisella on tietty rauhoitettu alue, jonne kuuluvat asiat hänellä on oikeus pitää omana tietonaan jos näin haluaa. Ihmis- ja perusoikeudet ovat lähtökohtaisesti ikäneutraaleja ja kuuluvat lapselle samalla tapaa kuin muillekin yksilöille. Lapsen yksityiselämän suoja on kuitenkin siinä mielessä suppeampi kuin aikuisen, että lapsella on aina lakisääteinen huoltaja, jolla on ensisijaisen kasvatusvastuunsa myötä oikeus tehdä päätöksiä lapsen asioista. Huoltaja voi lapsen edustajana esimerkiksi osin päättää lapsen arkaluonteisten tietojen käsittelystä ja salassa pidettävän materiaalin esittämisestä. Lapsen huoltajan oikeudet eivät kuitenkaan ole rajoittamattomat, eivätkä esimerkiksi perhe-elämän suojaan kuulu huoltajan sellaiset toimet, jotka voivat olla vahingollisia lapsen terveydelle tai kehitykselle. Ihmis- ja perusoikeuksien kokonaisuus sekä kansallinen lainsäädäntö määrittelevät myös huoltajalle velvollisuuden ottaa lapsen näkemykset huomioon tämän iän ja kehitystason mukaisesti. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaan lapsen edun on määriteltävä myös huoltajien toimintaa.

Toisaalta lapsen yksityisyyden suojan voidaan nähdä olevan laajempi kuin aikuisen, koska lapsella on haavoittuvan asemansa kautta tarvetta erityiseen suojeluun. Tämä edellyttää erityisiä toimia yksityisyyden suojaksi muun muassa lapsen henkistä hyvinvointia ja kehitystä uhkaavia tekoja vastaan. Muiden ihmisten sananvapautta voidaan rajoittaa nimenomaan lapsen haavoittuvan aseman vuoksi. Oikeuskäytännön ja journalismin itsesääntelyn perusteella alaikäisiä koskevien asioiden käsittelyssä ja julkaisemisessa on noudatettava erityistä pidättyvyyttä ja varovaisuutta. Yksityiselämää koskevan tiedon levittäminen voidaan myös helpommin katsoa törkeäksi ja siihen liittyvä kärsimys konkretisoitua selvemmin, jos kyseinen tieto koskee lasta.

Yksityiselämän tai yksityisyyden alueen tarkka määritteleminen on vaikeaa. Lainsäädännössä määritellään kuitenkin sellaisia tietoja, joita pidetään arkaluonteisina ja tietoja, jotka eivät ole julkisia. Oikeuskäytännön, lakien esitöiden ja myös journalismin itsesääntelyn perusteella näiden tietojen levittäminen voi loukata niiden kohteen yksityisyyttä. Näitä arkaluonteisia ja salassa pidettäviä tietoja ovat muun muassa tiedot, jotka liittyvät sosiaalihuollon asiakkuuteen, henkilön terveydentilaan, perhe-elämään sekä rikolliseen tekoon ja erityisesti rikoksen uhuriin.

Sananvapautta koskevan sääntelyn lähtökohtana on, ettei mitään ilmaisuja ole ennakolta estetty, mutta jälkikäteen niistä voi joutua vastuuseen. Sananvapausslain

mukaan rikos- ja vahingonkorvausoikeudellinen vastuu koskee paitsi ammattimaista julkaisutoimintaa myös yksityisen henkilön yleisön saataville esimerkiksi sosiaalisen median kautta levittämiä tietoja. Yksi peruste siinä arvioinnissa, mikä on rangaistavaksi säädettyä yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä, on tiedon liittyminen yhteiskunnalliseen keskusteluun. Mitä yhteiskunnallisemmasta ja enemmän yleistä mielenkiintoa koskevasta asiasta on kyse, sitä hyväksyttävämpää näiden tietojen esittäminen on. Esimerkiksi viranomaisen toiminnasta on voitava keskustella kriittisesti. Jollei tietojen julkaisuun liity tällaista yleistä mielenkiintoa, muiden oikeuksien suoja korostuu. Oikeuskäytännön ja JSN:n ratkaisukäytännön perusteella yhteiskunnallisesti merkittäviä asioita voidaan usein käsitellä ja nostaa esiin myös ilman, että niihin liittyviä henkilöitä tunnistetaan.

Uusista medioista ja tiedonvälitystavoista huolimatta esimerkiksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä ja rikoslain uudistuksen esitöissä korostetaan lehdistönvapautta ja institutionalisoitunutta sananvapauden käyttöä tavalla, josta voidaan päätellä näiden ilmentävän edelleen sananvapauden ydinaluetta. Perinteisen median eettinen ammattikoodisto on vaikuttanut yksityiselämän suojan kehittymiseen journalismissa. Koska verkkokeskusteluja, kansalaisjournalismia, blogikirjoituksia ja muita sosiaalisen median julkaisuja ei sido mikään itsesääntelyyn perustuva eettinen ohjeistus, voidaan näiden välineiden kautta levitettyjen tietojen osalta syyllistyä helpommin ylilyönteihin.

Missä sitten kulkee raja digitaalisessa mediassa julkaistavien, lasta koskevien tietojen osalta? Voimassa olevan oikeuden perusteella rajat määrittyvät osin eri tavalla perheen ulkopuolisten yksityisten henkilöiden, toimittajien ja lasten vanhempien osalta.

Yksityisen henkilön kaikille avoimilla verkkosivustoilla toista henkilöä koskevien tunnistettavien henkilötietojen julkaisemisessa on huomioitava henkilötietolain säännökset. Tietosuojavaltuutetun mukaan esimerkiksi valokuvien siirtämistä kaikkien saataville internetiin on useimmiten oikeudellisesti arvioitava henkilötietolain kannalta. Valtuutettu suosittelee suostumuksen hankkimista muiden ihmisten tunnistettavien henkilötietojen kuten valokuvien julkaisemiseen kaikissa tilanteissa, joissa yksityisyyden suojan voidaan edes epäillä vaarantuvan. Alaikäisen valokuvien ja muiden henkilötietojen julkaisemiseksi vaaditaan tietosuojavaltuutetun mukaan hänen huoltajansa suostumus. Viimesijaisesti yksityisyyden loukkaukset voivat tulla arvioitavaksi rikoslain yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämistä koskevien rangaistussäännösten perusteella. Yksityisellä henkilöllä voi olla myös lakiin tai esimerkiksi tuomioistuimen määräykseen perustuva vaitiolovelvollisuus, jota rikkomalla voi syyllistyä salassapitorikokseen.

Verkkojulkaisuissa eli ammattimaisesti toimitetuissa digitaalisen median julkaisuissa yksityisyyden suojan rajoja määrittelevät lainsäädännön lisäksi Journalistin ohjeet ja JSN:n ratkaisukäytäntö. JSN on antanut myös erillisen periaatelausuman lasten esiintymisestä mediassa. Journalismin eettisten periaatteiden lähtökohtana on, että kaikki julkinen tieto ei ole julkaistavaa tietoa ja viimesijainen vastuu lasta koskevien tietojen julkaisemisesta on korostetusti toimittajalla myös niissä tilanteissa, joissa huoltaja on suostunut julkaisuun.

Tulkinnanvaraisimmat kysymykset lapsen yksityisyyden rajoista liittyvät lapsen huoltajien oikeuteen julkaista tietoa lapsistaan. Onkin todettu, etteivät suurimmat yksityisyyden loukkaukset tapahdu julkisen vallan tai yksityissektorin vaan toisen yksilön taholta ja ennen kaikkea perhepiirissä. Kaikkein vaikeimmin hallittavat ja myös oikeudellisesti säänneltävät kysymykset liittyvät siihen, miten lainsäätäjät voi reagoida tilanteeseen, jossa vanhemmat eivät kunnioita lastensa yksityisyyttä.¹³⁹ Esimerkiksi asiakirjojen julkisuutta ja salassapitoa koskevan lainsäädännön perusteella salassapitovelvollisuus koskee vain rajoitetusti asianosaista ja siten tämän edustajaa. Asianosainen on salassapitovelvollinen vain niistä asianosaisasemansa perusteella saaduista salassa pidettävistä tiedoista, jotka koskevat muuta kuin häntä itseään. Salassapitorikokseenkaan ei voi syyllistyä, jollei ole salassapitovelvollinen.

Lapsen huoltajan lasta koskevien salassa pidettävien tietojen levittämistä on kuitenkin pohdittu lainvalmistelussa ja muissa yhteyksissä. Sosiaalihuollon asiakaslain esitöissä pidettiin mahdollisena edunvalvojan määräämistä tilanteissa, joissa huoltajien ja lasten oikeudet joutuvat ristiriitaan muun muassa lapsen yksityisyyttä loukkaavien tietojen paljastamisriskin vuoksi. Myös eduskunnan apulaisoikeusasiamies on todennut, että salassa pidettävien sosiaalihuoltoa koskevien tietojen julkaiseminen esimerkiksi internetissä saattaa loukata lapsen yksityisyyttä. Ratkaisussa ei kuitenkaan käsitelty tätä kysymystä tarkemmin.

Vanhempien oikeuteen julkaista ja levittää lastaan koskevia tietoja liittyy myös suostumuksen käsite ja sen merkitys. Esimerkiksi henkilötietojen käsittely edellyttää suostumusta ja arkaluonteisten tietojen käsittely nimenomaista suostumusta. Rikoslain yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen ei puolestaan ole oikeudetonta, jos tiedon levittämiseen on annettu suostumus. Lapsen yksityisyyden suojan laajuudella näissä yhteyksissä näyttäisikin olevan merkitystä sillä, voiko lapsi antaa suostumuksensa esimerkiksi arkaluonteisten tietojensa esittämiseen ja mikä merkitys suostumukselle on annettava, kun pohditaan näiden tietojen julkaisemisen oikeudettomuutta. Henkilötietolaki, rikoslaki tai lakien esityöt eivät anna tähän vastauksia.

Lapsen suostumuksen oikeudellista merkitystä on arvioitu *informed consent*:in eli tietoon perustuvan suostumuksen periaatteen kautta. Periaatteen mukaan lapsen tahdonilmaisun merkityksen arvioinnissa on huomioitava lapsen kyky ymmärtää antaa suostumus, se mihin on suostumassa ja myös suostumuksen seuraukset. Lisäksi tietoon perustuvan suostumuksen edellytyksenä on, ettei tahdonmuodostukseen ole käytetty taivuttelua tai manipulointia. Jos periaatetta sovellettaisiin esimerkiksi yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen oikeudettomuuden arviointiin, olisi vähintäänkin sellainen yksityiselämää koskeva tiedon levittäminen oikeudetonta, jota kyseiset kriteerit täyttävä lapsi on vastustanut. Tulkinnanvaraista on, miten suostumuksen merkitystä on arvioitava, jos lapsi on antanut tällaisen suostumuksen tai jos lapsi ei ikänsä ja kehitystasonsa perusteella kykene sellaista antamaan. Oikeudettomuuden määrittelemisellä on merkitystä myös siksi, että sananvapauslain perusteella sisällöltään lainvastaiseksi todetut verkkoviestit voidaan määrätä poistettavaksi ja hävitettäväksi. Käytännössä

139. Mahkonen 1997, s. 147.

rikoslain soveltumisen vaikeudet vanhempien omia lapsiaan koskevien loukkaavien tietojen levittämiseen liittyivät kuitenkin siihen, etteivät tällaiset rikokset tule ilmi, saati tuomioistuimen arvioitavaksi.

Ruotsissa vanhemman lapsestaan verkossa julkaisemiin arkaluonteisiin tietoihin on puututtu Ruotsin henkilötietolain väärinkäyttösäännöksen perusteella. Norjan henkilötietolain uuden lapsen edun huomioimista koskevan säännöksen taustalla oli selvästi huoli nimenomaan lapsen vanhempien julkaisemista lapsen yksityisyyttä loukkaavista tiedoista. Esitöissä käsiteltiin myös lapsen oikeuksien yleissopimuksen lapsen yksityisyyttä turvaavan 16 artiklan vaikutuksia tässä arvioinnissa. Lain muutoksella annettiin tietosuojaviranomaiselle toimivalta puuttua räikeimpiin lapsen yksityisyyden loukkauksiin.

Norjan henkilötietoja koskevassa lainsäädännössä on siis pyritty huomioimaan ongelmat ja ristiriidat, joita uudet mediat ja tiedonvälitystavat saattavat aiheuttaa lapsen yksityisyydelle. Edellä esiin tuotujen tulkinnanvaraisuuksien perusteella voidaan todeta, ettei kotimaisessa lainsäädännössä ole välttämättä varauduttu kaikkiin ongelmiin. Laki ja erityisesti rikoslaki määrittelevät kuitenkin viimesijaisia keinoja ja rajoja puuttua ihmisten käyttäytymiseen. Lapsen riittävän yksityisyyden suojan toteutuminen kytkeytynee lopulta pikemminkin eettisiin kysymyksiin kuin lainsäädäntöön. Vaikkei alaikäistä koskevien tietojen tai kuvien julkaiseminen olisikaan rangaistavaa, on niitä julkaistaessa tarpeellista pohtia julkaisun vaikutuksia ja sitä, haluaako julkaisun kohde tiedon olevan saatavilla myös tulevaisuudessa.

Mahdollisuudet saada kerran verkossa julkaistut tiedot poistettavaksi ovatkin suhteellisen suppeat. Vaikka alkuperäinen julkaisu poistettaisiin, ei välttämättä voida hallita edelleen levitettyjä kopioita ja julkaisujen siirtämistä muille sivustoille. Verkossa julkaistu ja levitetty informaatio voikin periaatteessa pysyä saatavilla ikuisesti ja globaalisti.¹⁴⁰ Lakiin perustuva velvollisuus julkaistujen verkkoviestien poistamiseen edellyttää yleensä näiden viestien sisällön lainvastaisuutta. Sananvapauslain mukaan sisällöltään lainvastaiseksi todettu verkkoviesti voidaan tuomioistuimen päätöksellä määrätä yleisön saatavilta poistettavaksi ja hävitettäväksi. Verkkoviestin jakelun keskeyttämismääräyksen tuomioistuin voi antaa, jos viestin sisällön perusteella on ilmeistä, että sen ylläpitäminen yleisön saatavilla on säädetty rangaistavaksi.

Palveluntarjoajat poistavat viestejä ja muita niiden kautta julkaistuja tietoja myös käyttöehtojensa mukaisesti. Omienkin julkaisujen poistaminen lopullisesti voi olla vaikeaa. Esimerkiksi suurimman yhteisöpalvelun tarjoajan Facebookin käyttäjä ei voi itse muuttaa tai rajoittaa suostumustaan henkilötietojensa luovuttamiseen muutoin kuin poistamalla käyttäjätilinsä pysyvästi, jolloin yhteisöpalvelu ilmoittaa poistavansa käyttäjän julkaisemat tiedot varmuuskopioistaan korkeintaan 90 päivän kuluttua. Yritys muistuttaa kuitenkin, että vaikka käyttäjätili muuten poistettaisiin, niitä tietoja, joita muut ovat jakaneet käyttäjästä, ei poisteta.¹⁴¹ Verkkajulkaisujen osalta JSN:n verkkoarkistoja koskevassa periaatteellisessa ennakkopäätöksessä korostetaan, että verkossa olevat arkistot ovat historiaa eikä niihin yleensä tule puuttua. Vain erittäin harvinaisessa poikkeustapauksessa muutos voi kuulua journalistisen päätösvallan piiriin. Tällaisina

140. Pesonen 2013, s. 39.

141. <https://www.facebook.com/about/privacy> .

voidaan pitää tapauksia, joissa arkistotieto aiheuttaa kohtuuttomiksi katsottavia seurauksia varsinkin nuorille henkilöille.¹⁴²

EU:n tasolla vahvistettu uudentyyppinen oikeus eli henkilötietojen käsittelyyn liittyvä oikeus tulla unohdetuksi parantaneekin jossain määrin mahdollisuuksia tietojen poistamiseen. Oikeus tulla unohdetuksi merkitsee esimerkiksi sitä, että henkilöllä on oikeus saada hakukoneen hakutulosten luettelosta poistetuksi linkit sellaisille internetsivuille, joissa häntä koskeva tieto on muun muassa vanhentunutta. Oikeus koskee kuitenkin vain henkilön nimeen yhdistettäviä linkkejä. Lähtökohtaisesti alkuperäinen tieto on edelleen saatavilla suoraan lähteestä tai eri hakutermejä käyttäen. EU:n uuden tietosuojalain myötä oikeus tulla unohdetuksi tulee vahvistumaan entisestään. Oikeus vaikuttanee erityisesti lapsen henkilötietojen käsittelyyn, sillä lapsena annetut tai lasta koskevat tiedot voivat helposti olla myöhemmin vanhentuneita ja siten poistettavia.

142. JSN:n periaatepäätös verkkoarkistoista 4069/SL/09.

Lähteet

Kirjallisuus

Aaltonen, Anna-Kaisa: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimessa. Edita Publishing Oy, Helsinki 2009.

Aer, Janne: Lastensuojeluoikeus. Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun oikeudelliset perusteet. Sanoma Pro Oy, Helsinki 2012.

Groothuis, Marga. M.: The Right to Privacy for Children on the Internet: New Developments in the Case Law of the European Court of Human Rights. Teoksessa van der Hof, Simone – van den Berg, Bibi – Schermer, Bart (toim.): Minding Minors Wandering the Web: Regulating Online Child Safety. Information Technology and Law Series. T.M.C Asser Press, The Hague, The Netherlands 2014, s. 143–156.

Hughes, Kirsty: The Child's Right to Privacy and Article 8 European Convention on Human rights. Teoksessa Freeman, Michael D.A. (toim.): Law and Childhood Studies. Current Legal Issues 2011, Volume 14, Oxford University Press, United Kingdom 2012, s. 456–486.

Lapsen oikeuksien sopimuksen käsikirja. UNICEF Suomi, Edita, Helsinki 2011.

Mahkonen, Sami: Oikeus yksityisyyteen. Werner Söderström Lakitieto Oy, Porvoo 1997.

Manninen, Sami: Sananvapaus ja julkisuus (PL 12 §). Teoksessa Hallberg, Pekka – Karapuu, Heikki – Ojanen, Tuomas – Scheinin, Martin – Tuori, Kaarlo – Viljanen, Veli-Pekka: Perusoikeudet. WSOYpro Oy, Helsinki 2011, s. 459–491.

Neuwonen, Riku: Sananvapauden sääntely Suomessa. CC Lakimiesliiton kustannus, Helsinki 2012.

Neuwonen, Riku: Yksityisyyden suoja Suomessa. Lakimiesliiton kustannus, Helsinki 2014.

Niiranen, Valtteri – Sotamaa, Petteri – Tiilikka, Päivi: Sananvapauslaki. Tulkinta ja käytäntö. Sanoma Pro Oy, Helsinki 2013.

Ollila, Riitta: Henkilötietojen suoja EU:n perusoikeutena. Defensor Legis N:o 5/2014, s. 814–824.

Pajulampi, Henna: Lapsen oikeus osallistua. Teoksessa Hakalehto-Wainio, Suvianna & Nieminen, Liisa (toim.): Lapsioikeus murroksessa. Lakimiesliiton kustannus, Kauppakamari, Helsinki 2013, s. 89–123.

Pellonpää, Matti – Gullas, Monica – Pölönen, Pasi – Tapanila, Antti: Euroopan ihmisoikeussopimus. Talentum, Helsinki 2012

Pesonen, Pirkko: Sosiaalisen median lait. Lakimiesliiton kustannus, Kauppakamari, Helsinki 2013.

Pitkänen, Olli – Tiilikka, Päivi – Warmo, Eija: Henkilötietojen suoja, 2. painos. Talentum, Helsinki 2014.

Tiilikka, Päivi: Journalistin sananvapaus. WSOYpro Oy, Helsinki 2008.

Tiilikka, Päivi: Sananvapaus, yksilönsuoja ja lähdesuoja Ruotsissa, Norjassa ja Alankomaissa sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä. Oikeusministeriö, Selvityksiä ja ohjeita 54/2010, 30.6.2010.

Tuori, Kaarlo & Kotkas, Toomas: Sosiaalioikeus. WSOYpro Oy, Helsinki 2008.

Vanto, Jarno: Henkilötietolaki käytännössä. WSOYpro Oy, Helsinki 2011.

Viljanen, Veli-Pekka: Perusoikeuksien rajoitusedellytykset. Werner Söderström Lakitieto Oy, Helsinki 2001.

Viljanen, Veli-Pekka: Yksityiselämän suoja (PL 10 §). Teoksessa Hallberg, Pekka – Karapuu, Heikki – Ojanen, Tuomas – Scheinin, Martin – Tuori, Kaarlo – Viljanen, Veli-Pekka: Perusoikeudet. WSOYpro Oy, Helsinki 2011, s. 389–411.

Virallislähteet

Suomi:

HE 309/1993 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

HE 30/1998 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi viranomaisen toiminnan julkisuudesta ja siihen liittyviksi laeiksi.

HE 96/1998 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle henkilötietolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 137/1999 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista sekä sosiaalihuoltolain muuttamisesta ja eräksi niihin liittyviksi laeiksi.

HE 54/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 19/2013 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamiseksi.

LaVM 11/2013 vp – HE 19/2013 vp. Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä Eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamiseksi.

PeVL 9/2004 vp – HE 125/2003 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä sähköisen viestinnän tietosuojalaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

PeVL 16/2013 vp – HE 19/2013 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä Eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamiseksi.

PeVM 25/1994 vp – HE 309/1993 vp. Perustuslakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä n:o 309/1993 vp perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

PeVM 14/2002 vp – HE 54/2002 vp. Perustuslakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä laiksi sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

StVM 18/2000 vp – HE 137/1999 vp. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä laeiksi sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista sekä sosiaalihuoltolain muuttamisesta ja eräksi niihin liittyviksi laeiksi.

Norja:

NOU 2009:1. Individ og integritet. Personvern i det digitale samfunnet.

Prop. 47 L (2011–2012) Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak): Endringer i personopplysningsloven.

Lainsäädäntö

Henkilötietolaki 523/1999.

Laki holhoustoimesta 442/1999.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983.

Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta hallintotuomioistuimissa 381/2007.

Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa 370/2007.

Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä 460/2003.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000.

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999.

Lastensuojelulaki 417/2007.

Rikoslaki 39/1889.

Suomen perustuslaki 731/1999.

Vahingonkorvauslaki 412/1974.

Lov om behandling av personopplysninger. (Norja)

Personuppgiftslagen 1998:204. (Ruotsi)

Kansainväliset sopimukset

Euroopan unionin perusoikeuskirja, EUVL C 303, 14.12.2007, s. 1–16.

Kansalaisyhteisöjä ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus. SopS 7–8/1976.

Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (Euroopan ihmisoikeussopimus). SopS 63/1999.

Yleissopimus lapsen oikeuksista. SopS 59–60/1991.

Euroopan unioni

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 95/46/EY, annettu 24 päivänä lokakuuta 1995, yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta. (EU:n henkilötietodirektiivi (95/46/ EY))

Oikeuskäytäntö

Korkein oikeus

KKO 2008:93

KKO 2009:3

KKO 2010:39

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

Tuomiot:

Nielsen v. Tanska (1988)

Johansen v. Norja (1996)

Scozzari ja Giunta v. Italia (2000)

Yousef v. Alankomaat (2002)

Sahin v. Saksa (2003)

K.U v. Suomi (2008)

Reklos ja Davourli v. Kreikka (2009)

Aleksey Ovchinnikov v. Venäjä (2010)

Krone Verlag GmbH & Co KG ja Krone Multimedia GmbH & Co KG v. Itävalta (2012)

Kurier Zeitungsverlag und Druckerei v. Itävalta (2012)
Animal Defenders International v. Yhdistynyt kuningaskunta (2013)
Ruusunen v. Suomi (2014)
Ojala ja Etukeno Oy v. Suomi (2014)

Päätös

Yleisradio ja muut v. Suomi (2011)

Euroopan Unionin tuomioistuim

EYT 6.11.2003, Bodil Lindqvist (C-101/01)
EUT 13.5.2014 Google Spain SL (C-131/12)

Muut ratkaisut

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu 17.12.2014 dnro 2276/4/13.

Tietosuojavaltuutetun ratkaisu dnro 403/45/2001, Alaikäisen potilasrekisteritietojen tarkastusoikeus.

Tietosuojavaltuutetun ratkaisu dnro 259/452/2013, Lasten urheilukilpailuissa otettujen videoiden laittaminen Internet-palvelun kautta yleisesti esille.

Datainspektionens beslut 4.5.2010 dnro 360-2010 (Ruotsi).

Ihmisoikeussopimuksia valvovien elinten kannanotot

Committee on the Rights of the Child:

Concluding observations: Norway. 11.-29.1.2010. YK:n asiakirja CRC/C/NOR/CO/4.

Human Rights Committee:

General Comment No. 16: Article 17 (The right to respect of privacy, family, home and correspondence and protection of honour and reputation) 8.4.1988. YK:n asiakirja HRI/GEN/1/Rev.9.

General Comment No. 34: Article 19: Freedoms of opinion and expression. Replaces general comment No. 10. 21.7.2011. YK:n asiakirja CCPR/C/GC/34.

Julkisen sanan neuvoston aineisto

Julkisen sanan neuvoston perussopimus.

Saatavilla osoitteessa:

<http://www.jsn.fi/jsn/jsn-n-perussopimus/>

Journalistin ohjeet.

Saatavilla osoitteessa:

http://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/

JSN:n lausuma lain ja eettisten ohjeiden suhdetta koskevassa asiassa 3206/L/02, 19.2.2002.

Saatavilla osoitteessa:

<http://www.jsn.fi/lausumat/lausuma-lain-ja-eettisten-ohjeiden-suhdetta-koskevassa-asiassa/>

JSN:n periaatelausuma lasten ja alaikäisten esiintymisestä mediassa 10.12.2014.

Saatavilla osoitteessa:

<http://www.jsn.fi/periaatelausumat/jsn-n-periaatelausuma-lasten-ja-alaikaisten-esiintymisesta-mediassa-10-12-2014/>

JSN:n periaatelausuma yksityiselämästä 1980.

Saatavilla osoitteessa:

<http://www.jsn.fi/periaatelausumat/yksityiselama/>

JSN:n periaatepäätös verkkoarkistoista 4069/SL/09.

Saatavilla osoitteessa:

<http://www.jsn.fi/periaatepaatokset/periaatepaatos-verkkoarkistoista/>

Kantelun ohjeet.

Saatavilla osoitteessa:

http://www.jsn.fi/kantelun_ohjeet/

JSN:n kanteluihin annetut päätökset:

5358/AL/13

5349/SL/13

5242/SL/13

5341/SL/13

4980/SL/12

4833/SL/12

4692/SL/11

4313/AL/10

3905/PL/08

3616DE/KL/06

3514/SL/05

3474B/SL/05

3099C/SL/02

2822/IL/99

2429/PL/96

Muut lähteet

Barnombudsmannen: Mediernas etiska regler måste ge skydd åt barnen.

Saatavilla osoitteessa:

<http://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/i-media/debatt/debattarkiv/2009/11/mediernas-etiska-regler-maste-ge-skydd-at-barnen/>

Datainspektionen: Publicering på Internet.

Saatavilla osoitteessa:

<http://www.datainspektionen.se/Documents/faktablad-personuppgifter-och-internet.pdf>

Etiska regler för press, TV och radio (Ruotsi).

Saatavilla osoitteessa:

<http://www.po.se/regler/pressetiska-regler>

EU:n tietosuojaviranomaisten muodostaman työryhmän lehdistötiedote 23.5.2014.

(Article 29 Data Protection Working Party Press Release 23.5.2014)

Saatavilla osoitteessa:

http://ec.europa.eu/justice/data-protection/article-29/press-material/press-release/art29_press_material/2014/20140523_wp29_press_release_ej_google.pdf

EU:n tietosuojaviranomaisten muodostaman työryhmän lehdistötiedote 26.11.2014.

(Article 29 Data Protection Working Party Press Release 26.11.2014)

Saatavilla osoitteessa:

http://ec.europa.eu/justice/data-protection/article-29/press-material/press-release/art29_press_material/2014/20141126_wp29_press_release_ej_de-listing.pdf

Euroopan komission lehdistötiedote 15.12.2015: EU:n tietosuojauudistuksen hyväksyminen vauhdittaa digitaalisten sisämarkkinoiden toteuttamista.

Saatavilla osoitteessa:

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-6321_fi.htm

Facebook:

Käyttöehdot, saatavilla osoitteessa:

<https://www.facebook.com/legal/terms>

Tietojenkäyttökäytäntö, saatavilla osoitteessa:

<https://www.facebook.com/about/privacy>

Googlen tietosuoja ja käyttöehdot, usein kysytyt kysymykset: Miten toteutatte Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisua yksilön oikeudesta vaatia häntä koskevien tietojen poistamista?

Saatavilla osoitteessa:

<https://www.google.fi/policies/faq/>

Internet: case-law of the European Court of Human Rights. Council of Europe/European Court of the Human rights, 2011.

Saatavilla osoitteessa:

http://www.echr.coe.int/Documents/Research_report_internet_ENG.pdf

Oikeusministeriön tiedote 18.12.2015: EU:n tietosuojauudistuksesta päästiin sopuun.

Saatavilla osoitteessa:

<http://oikeusministerio.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2015/12/euntietosuojauudistuksestapaastiinsopuun.html>

Sananvapauserikokset, vainoaminen ja viestintärauhan rikkominen. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 24/2012, 25.4.2012.

Saatavilla osoitteessa:

http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/242012sananvapauserikoksetvainoaminenjaviestintarauhanrikkominen/Files/OMML_24_Sananvapauserikokset_tyoryhma_148s.pdf

Tietosuojavaltuutetun toimiston opas 27.7.2010: Blogi, mikä se on?

Saatavilla osoitteessa:

http://www.tietosuoja.fi/material/attachments/tietosuojavaltuutettu/tietosuojavaltuutetuntoimisto/oppaat/6Jfplan0Z/Blogi_mika_se_on.pdf

Tietosuojavaltuutetun toimiston opas 27.7.2010: Henkilötietojen käsittely suostumuksen perusteella.

Saatavilla osoitteessa:

http://www.tietosuoja.fi/material/attachments/tietosuojavaltuutettu/tietosuojavaltuutetuntoimisto/oppaat/6JfpvHIV/Henkilötietojen_kasittely_suostumuksen_perusteella.pdf

Tietosuojavaltuutetun toimiston opas 27.7.2010: Valokuva ja yksityisyyden suoja henkilötietolain kannalta.

Saatavilla osoitteessa:

http://www.tietosuoja.fi/material/attachments/tietosuojavaltuutettu/tietosuojavaltuutetuntoimisto/oppaat/6JfqOQLTj/Valokuva_ja_yksityisyyden_suoja_henkilotietolain_kannalta.pdf

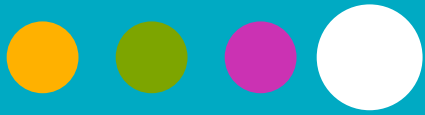
Ver Varsam-plakaten:

Etiske normer for pressa (trykt presse, radio, fjernsyn og nettpublikasjonar)(Norja).

Saatavilla osoitteessa:

<http://presse.no/pfu/etiske-regler/vaer-varsom-plakaten/>

Suosituksset lapsen yksityisyyden suojaamiseksi digitaalisessa mediassa

JAANA TERVO

Sisältö

Suosituksset lapsen yksityisyyden suojaamiseksi digitaalisessa mediassa	81
Digitaalinen media osana lasten arkea.....	82
Lapsi ja yksityisyyden suoja digitaalisessa mediassa	82
Mitä yksityisyyden suojaan kuuluu?	83
Minkälaiset tiedot loukkaavat yksityisyyttä?	83
Arkaluonteiset tiedot.....	85
Lapsen suostumuksen merkitys	86
Suosituksset	87
Suositukset lapsille ja nuorille.....	88
Suositukset vanhemmille.....	88
Suositukset muille aikuisille	90
Suositukset palveluntarjoajille	91
Lopuksi	91
Lähteet	94

Suosituksset lapsen yksityisyyden suojaamiseksi digitaalisessa mediassa

Suosituksissa keskitytään internetiin ja erityisesti sosiaaliseen mediaan lapsen yksityisyyden suojan näkökulmasta. Lapsen yksityisyyttä voidaan loukata myös esimerkiksi televisiossa ja painetuissa lehdissä, mutta digitaaliseen mediaan liittyy enemmän riskejä, koska sinne julkaistujen kuvien ja tietojen asianmukaisuutta ei välttämättä valvo kukaan. Lisäksi kuvat ja tiedot voivat jäädä verkkoon elämään ja niitä voidaan käyttää sellaisiin tarkoituksiin, joihin niitä ei ollut alun perin tarkoitettu. Osa näistä tarkoituksista voi olla lapsen kannalta ikäviä ja kauaskantoisia.

Internetin mahdollisuudet ovat tarjonneet lapsille uusia keinoja tiedonsaantiin, viihtymiseen ja kaverisuhteiden solmimiseen sekä mahdollisuuksia osallistua asioihin ja tuoda esille omia näkemyksiään. Esimerkiksi lapset, joilla on vammansa vuoksi vaikeuksia ilmaista itseään, ovat saaneet uusia keinoja osallistua ja vaikuttaa. Sähköiset opetusvälineet ja digitaalinen media mahdollistavat opetuksessa uusia oppimisen tapoja ja tiedonhaun keinoja. Lapset toivovat itekin, että kaikille kouluille taattaisiin tasapuolisesti taloudelliset resurssit digitalisaation lisäämiseksi¹.

Myös YK:n lapsen oikeuksien sopimusta valvova ja sopimuksen täytäntöönpanoa edistävä lapsen oikeuksien komitea on kiinnittänyt huomiota lapsen oikeuksiin digitaalisessa mediassa. Komitea järjesti vuonna 2014 keskustelutilaisuuden (General Discussion Day ”Digital media and children’s rights”), jonka perusteella se on antanut suosituksia eri toimijoille². Komitea toteaa digitaalisen median tarjoavan lapsille paljon mahdollisuuksia toteuttaa omia oikeuksiaan ja kehottaa takaamaan lapsille tasa-arvoiset mahdollisuudet palveluiden ja tekniikan käyttöön. Komitea kuitenkin muistuttaa sopimusvaltioita niiden velvollisuudesta suojata lapsia digitaalisen median haitoilta.

Lastensuojelun Keskusliitto toteutti loppuvuodesta 2015 lapsille ja nuorille kyselyn yksityisyyden suojasta somessa. Siitä on julkaistu oma raporttinsa Lastensuojelun Keskusliiton www-sivuilla. Nuorilta kyselyllä saatua tietoa on hyödynnetty tässä kirjoituksessa. Tekstissä esiintyvät nuorten kommentit ovat lainauksia kyseisestä raportista³.

1. Heinonen ym. 2015.

2. Committee on the Rights of the Child: ”Digital media and children’s rights”.

3. Hurttia, 2016.

Digitaalinen media osana lasten arkea

Digitaaliset viestimet kuuluvat lasten arkeen usein jo varhaislapsuudesta. Jopa alle vuoden ikäiset lapset käyttävät Internetiä⁴. Vuonna 2010 kaikista 0–8-vuotiaista lapsista internetiä käytti joskus 43 %, ja vähintään kerran viikossa sitä käytti kolmasosa. Eniten tässä ikäluokassa internetiä käytettiin pelaamiseen ja ohjelmien katsomiseen. Sosiaalista mediaa käytti ainakin joskus viidennes ikäluokasta. Suurimmassa osassa perheitä internetin käyttöä valvottiin ja sille asetettiin rajoja.

Lasten mediabarometrin 2012 mukaan⁵ neljäsluokkalaisista 83 % käytti internetiä viikoittain, ja kuudesluokkalaisista 96 % käytti sitä vähintään kerran viikossa. Ikäryhmässä 10–12-vuotiaat pelit olivat jo jääneet vähäisempään osaan suhteessa videoklippien seuraamiseen ja sosiaalisen median käyttöön. 10–12-vuotiaista 82 %:lla oli profiili jossain yhteisöpalvelussa, ja puolella oli sellainen jossain nuorten tai aikuisten yhteisöpalvelussa.

Keskeisiä palveluita, joita lapset ja nuoret itse käyttävät internetissä tai kännykkäsovelluksina, ovat Facebook, Instagram, Snapchat, Kik, Ask.fm, YouTube, Twitter, WhatsApp ja Tumblr. Lisäksi pidetään ja luetaan blogeja sekä käydään keskustelupalstoilla ja verkkolehtien keskustelusivuilla.⁶

Lapsi ja yksityisyyden suoja digitaalisessa mediassa

Internet on avannut lapsille ja nuorille aivan uuden maailman aiempiin sukupolviin verrattuna. Kuten edellä on todettu, digitaalisen median kehityksellä on ollut pääsääntöisesti myönteisiä vaikutuksia lapsiin ja nuoriin, ja se on heille tärkeä toimintaympäristö.

On kuitenkin osattava tunnistaa riskit ja haitat, jotta voidaan taata lapselle mahdollisuus toimia turvallisesti digitaalisessa mediassa. Yksityisyyden suojan loukkaamisen lisäksi ”nettiriskeinä” voidaan pitää muun muassa altistumista pornografialle, vihasivustoja, seksuaalista ahdistelua, henkilötietojen väärinkäyttöä, kiusaamista tai liialliseen laihduttamiseen kannustavia sivustoja⁷. Lisäksi puhutaan netti- tai verkkokiusaamisesta, jota voi olla esimerkiksi kuvien tai videoiden ottaminen (ja mahdollisesti myös niiden manipulointi) toisesta lapsesta ja niiden julkaiseminen luvottomasti verkossa. Kiusaamista ovat myös toista lasta pilkkaavat kommentit sosiaalisessa mediassa, toisen nimellä esiintyminen sekä eristäminen virtuaalisesta ryhmästä⁸.

”Monet uhkailevat toisiaan jakamalla noloja kuvia toisistaan vain siksi, että se on hauskaa”

4. Suoninen 2011, s. 25: Nuorimmat internetiä käyttäneet lapset olivat puolivuotiaita ja internetiä käytti 3 prosenttia alle yksivuotiaista.

5. Suoninen 2013.

6. Hurttia 2016: Muina palveluina mainittiin Periscope, Vkontakte, Google+, DeviantART, we♥it, Randomi ja Viber.

7. Kupiainen 2013, s. 6–15.

8. Huhtala, Niina. Verkkokiusaaminen lasten ja nuorten nettimaailman haasteena. Teoksessa EU KIDS ONLINE – suomalaislasten netin käyttö, riskit ja mahdollisuudet. Teoksessa Lapset netissä – Puheenvuoroja lasten ja nuorten netin käytöstä ja riskeistä. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2013, s.44–53.

Mitä yksityisyyden suojaan kuuluu?

Lapsella on oikeus yksityisyyteen siinä missä aikuisellakin. Yksityisyyden käsitettä ei ole lainsäädännössä tarkasti määritelty. Yksityisyyden suoja pitää sisällään ainakin seuraavat elementit:

- itseään koskevan tiedon kontrollointi
- arvokkuuden tunteen säilyttäminen
- fyysinen ja psyykinen koskemattomuus sekä
- mahdollisuudet torjua sivullisten tunkeutumisesta omaan elämään.⁹

Lapsen yksityisyyden suojassa on siis kyse myös siitä, voiko lapsi itse tietää tietojensa ja kuviensa käsittelystä, käsittelyn syistä ja siitä, kuka tietoja hallitsee ja kuka niihin pääsee käsiksi. Toisaalta myös sananvapaus koskee lasta. Lapsellakin on oikeus julkaista ja saada tietoa, ilmaista itseään ja kommunikoida toisten kanssa.¹⁰ Sananvapauden rajoittamisen tulee perustua painaviin syihin ja laintasoiseen säännökseen. Sananvapautteen kuuluu kuitenkin vastuullisuus ja tietyt velvollisuudet. Siihen liittyen tulee esimerkiksi kunnioittaa lapsen oikeutta saada suojelua häntä itseään vahingoittavalta tiedolta ja toiminnalta.

Sananvapautteen on voitu vedota esimerkiksi silloin, kun on haluttu nostaa esiin jokin yhteiskunnallinen epäkohta ja siksi julkaistu tietty yksittäistapaus. Lasten osalta on kuitenkin muistettava aikuisten velvollisuus asettaa lapsen etu ensisijaiseksi ja lapsen oikeus saada suoja muiden taholta tapahtuvilta yksityisyyden suojan loukkauksilta. Laajemmatkaan tavoitteet nostaa esiin yhteiskunnallisia epäkohtia eivät saa ohittaa yksittäisen lapsen etua eivätkä ne oikeuta julkaisemaan tietoja tai kuvia siten, että yksittäinen lapsi voidaan tunnistaa.

Minkälaiset tiedot loukkaavat yksityisyyttä?

Lähtökohtaisesti lapsen yksityisyyden suojan loukkaamista voi olla mikä tahansa tietojen ja kuvien julkaiseminen digitaalisessa mediassa, jos siihen ei ole ollut lapsen itsensä suostumusta. Yksityisyyden suojan loukkaamisen vakavuus riippuu kuitenkin myös siitä, minkätyyppisiä tietoja lapsesta julkaistaan.

Lapsi itse, toinen lapsi, vanhempi tai muu aikuinen voi julkaista digitaalisessa mediassa lapsesta tietoja ja kuvia, jotka ovat viattomia tai harmittomia eivätkä ole aiheuttaneet haittaa lapselle. Esimerkiksi lapsi voi laittaa itsestään sosiaalisen median palveluun kasvokuvan tai kuvia kaveriseurassa tai harrastuksissa. Nuorten kyselyssä 85 % vastaajista ilmoitti, että on laittanut itsestään kuvia tai tietoja sosiaaliseen mediaan niin, että heidät on voitu tunnistaa. Yhtä paljon vastaajista ilmoitti, että joku muu on laittanut vastaavan kuvan tai tiedon sosiaalisen median palveluun. Suurin osa julkaisijoista oli ollut kavereita, ja vanhemmat olivat laittajina vajaassa puolessa tapauksista.

Vanhemmat voivat julkaista kuvia, jotka ovat luonteeltaan neutraaleja ja kuvaavat lasta esimerkiksi normaaleissa arkileikeissä, harrastuksissa, päiväkodissa, koulussa tai kavereiden kanssa. Osa vanhemmista pitää blogia tai videoblogia, jossa heidän lapsensa voivat olla keskeisessäkin roolissa.

9. Virkkala 2016, s. 11.

10. Virkkala 2016, s. 11.

”Luotan vanhempiini ja siihen, että he tietävät missä menee raja, jolloin en halua tietoja julkaistavan.”

Vaikka aikuisen lapsesta laittamat kuvat ja tiedot voivat vaikuttaa viattomilta ja neutraaleilta, lapsella tulee olla oikeus itse päättää niiden julkaisemisesta. Lapsille tehdyssä kyselyssä nousi esille, että lapset kokevat hyvinkin viattomilta vaikuttavien kuvien julkaisemisen merkityksen eri tavoin¹¹.

”Kuvat voivat olla lasten ja nuorten mielestä tosi noloja mutta ei vanhemmista.”

Toiselle lapselle voi olla hyvin noloa ja häpeällistä (esimerkiksi varsinkin teini-iässä), että hänestä on julkaistu kuvia vauvana tai taaperoikäisenä. Itsetunto-ongelmien ja ulkonäköpaineiden kanssa painiskelevasta lapsesta ihan minkä tahansa häntä esittävän kuvan julkaiseminen voi tuntua ahdistavalta. Lapsi on voinut joutua kiusatuksi (esimerkiksi vauvana otetuista vaippakuvista ilkkuminen tai ulkonäön pilkkaaminen), tai hän on muuten kokenut häpeälliseksi, että kuvat tai tiedot ovat kaikkien nähtävillä digitaalisessa mediassa.

Nuorten kyselyssä 90 % vastaajista kuitenkin ilmoitti, ettei heistä julkaistuista kuvista tai tiedoista ole ollut heille haittaa. Ne nuoret, jotka olivat kokeneet haittaa, mainitsivat esimerkkeinä muun muassa ulkonäköön kohdistuneet ikävät kommentit, profiilin väärinkäytön ja seksuaalisen ahdistelun.

”On otettu vaikka kuvakaappaus jostain hassusta tai vähän rumemmasta kuvasta ja sen jälkeen naureskeltu niille. Tämä ei minua haittaa, mutta ei tämä ole mikään hyvä juttu.”

Lasten itsensä, vanhempien ja muiden aikuisten on hyvä muistaa, että kuvia on vaikeaa, ellei mahdotonta, saada koskaan pois verkosta. Lapset ovat useissa yhteyksissä ilmaisseet, että haluavat itse hallita verkkoidentiteettinsä muotoutumista. Lisäksi ei voida täysin taata, mihin tarkoituksiin kuvia ja tietoja tullaan käyttämään jatkossa.

”En saa niitä välttämättä pois vaikka haluaisin ja tuntemattomilla on mahdollisuus tunnistaa minut mikä välillä mietityttää ja pelottaa.”

11. Hurttia 2016.

Arkaluonteiset tiedot

Arkaluonteisten tietojen määrittelyssä voidaan osittain nojautua lainsäädäntöön ja erityisesti henkilötietolakiin¹². Toisaalta osaa lapsen yksityisyyttä loukkaavista kuvista ei voida määritellä lainsäädännön avulla, vaan enemmänkin eettisin perustein.

Arkaluonteiset tiedot ja niitä paljastavat kuvat

- tieto lapsen terveydentilasta
- tieto lapsen sosiaalihuollon (esim. lastensuojelun) asiakkuudesta
- tieto lapsen seksuaalisesta suuntautumisesta
- tieto lapsen uskonnollisesta vakaumuksesta
- kuvat lapsesta (myös vauvasta) alastomana tai vaipoissa
- muut kuvat, joiden julkaisu voi aiheuttaa häpeän tunnetta lapsessa

Mentäessä lapsia koskevien arkaluonteisten tietojen tai arkaluonteisia tietoja paljastavien kuvien alueelle tulee noudattaa aivan erityistä varovaisuutta, eikä toisen henkilön tule julkaista niitä lainkaan. Lapsen itsensä osalta on suositeltavaa, että hän ennen julkaisemista keskustelee aina ensin huoltajansa tai muun luotettavan aikuisen kanssa.

Lapsen yksityisyyden suoja on itseisarvo, jota kuuluu kunnioittaa. Julkaisemisella voi kuitenkin olla myös konkreettisia seurauksia lapsen myöhempään elämään, minkä vuoksi arkaluonteisia tietoja ei pidä julkaista. Esimerkiksi lastensuojelun asiakkuus on niin arkaluonteinen tieto, ettei kenenkään ulkopuolisen pidä koskaan paljastaa sitä digitaalisessa mediassa. Huostaan otetut lapset tuovat usein esille, että he ovat kokeneet tulleensa leimatuksi lastensuojelutaustansa vuoksi; esimerkiksi kaverin vanhemmat ovat kieltäneet ystävyyden lapsensa kanssa. Moni myös kokee saavansa koulussa erilaista kohtelua kuin muut. Ennen kaikkea lastensuojelun asiakkaana olevat ja olleet nuoret toivovat, että he voisivat itse päättää, kenelle ja milloin heidän lastensuojelutaustastaan kerrotaan.

Vanhemmat ovat saattaneet julkaista digitaalisessa mediassa lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen tietoja tai kuvia, joista ilmenee lapsen henkilöllisyys ja lastensuojelutausta. Vastaavasti lapsen huolto- ja tapaamisoikeuskiistojen yhteydessä digitaalista

12. Henkilötietolaki (22.4.1999/523) 11 §: Arkaluonteisten henkilötietojen käsittely on kielletty. Arkaluonteisina tietoina pidetään henkilötietoja, jotka kuvaavat tai on tarkoitettu kuvaamaan:

- 1) rotua tai etnistä alkuperää;
- 2) henkilön yhteiskunnallista, poliittista tai uskonnollista vakaumusta tai ammattiliittoon kuulumista;
- 3) rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta;
- 4) henkilön terveydentilaa, sairautta tai vammaisuutta taikka hänen kohdistettuja hoitotoimenpiteitä tai niihin verrattavia toimia;
- 5) henkilön seksuaalista suuntautumista tai käyttäytymistä; taikka
- 6) henkilön sosiaalihuollon tarvetta tai hänen saamiaan sosiaalihuollon palveluja, tukitoimia ja muita sosiaalihuollon etuuksia.

mediaa on käytetty hyväksi ja sinne on joutunut hyvinkin henkilökohtaisia tietoja lapsesta. Tilanteissa vanhemmat ovat usein tuoneet esille saaneensa viranomaistaholta epäoikeudenmukaista kohtelua. He uskovat julkisuuden tuovan heille oikeutta asiassaan.

Toiminta ei kuitenkaan ole lapsen edun mukaista. Lapselle voi olla asiasta haittaa leimautumisen ja esimerkiksi kiusaamisen muodossa, ja lisäksi hän voi joutua kohtaamaan asian vielä vuosien kuluttua. Tiedot saattavat jäädä elämään verkkoon, ja ne voivat vaikuttaa myöhemmin esimerkiksi nuoren hakiessa työ- tai opiskelupaikkaa.

Nuorilta kysyttiin heille suunnatussa kyselyssä, millaisia kuvia tai tietoja lapsista tai nuorista ei tulisi koskaan laittaa julkisuuteen. Kolme eniten mainittua asiaa nuorten vastauksissa olivat:

- alastonkuvat tai muuten paljastavat kuvat
- henkilötiedot (nimi, puhelinnumero, kotiosoite)
- kuvat ja tiedot, joiden johdosta voidaan joutua kiusatuksi.

Eri tahoille annettavia suosituksia on tässä artikkelissa jaoteltu muun muassa sen mukaan, minkälaisia tietoja tai kuvia lapsesta on tarkoitus julkaista digitaalisessa mediassa. Yksi olennaisimmista julkaisuun vaikuttavista tekijöistä on kuitenkin lapsen oma suostumus, jota pohditaan seuraavassa osiossa.

Lapsen suostumuksen merkitys

Suosituksukset koskevat alle 18-vuotiaista julkaistavia tietoja ja kuvia. Ikäryhmä on laaja, se kattaa kaikki lapset syntymästä 17 vuotta täyttäneisiin. Suositusten antaminen ikäryhmittäin ei ole mahdollista, koska lapsen iän ohella on huomioitava hänen kehitystasonsa ja muut erityispiirteensä. Kun puhutaan lapsen antamasta suostumuksesta ja suostumuksen pyytämisestä tietojen ja kuvien julkaisemiseen digitaalisessa mediassa, on selvää, että kysymyksenasettelu on eri-ikäisten lasten osalta erilainen.

Lainsäädäntökään ei anna vastausta siihen, minkä ikäinen lapsi voi itse määrittellä, mitä hänestä julkaistaan digitaalisessa mediassa. Esimerkiksi henkilötietolaissa, joka koskee henkilötietojen käsittelyä myös verkossa, ei ole määritelty ikäraja sille, missä iässä lapsi voi itse määrätä henkilötietojensa käsittelystä. Tietosuojavaltuutettu on katsonut, että *muiden toimesta* tapahtuvaan alaikäisen tietojen ja/tai kuvien julkaisuun tarvitaan huoltajan lupa.¹³

Kun arvioidaan lapsen iän ja kehitystason merkitystä lapsen oikeudelle itse määrätä tietojensa ja kuviensa julkaisusta, voidaan kriteereinä käyttää esimerkiksi sitä, kykeneekö lapsi jo selkeästi ilmaisemaan itseään ja myös sitä, käyttääkö lapsi digitaalista mediaa jo itse. Ensimmäinen kriteeri vaikuttaa siihen, että aikuisen tulisi keskustella lapsen kanssa, mikä lapsen mielipide ja tuntemus on siitä, että hänestä julkaistaisiin kuvia tai tietoa digitaalisessa mediassa. Jälkimmäinen rajakohta on keskeinen siitä näkökulmasta, että lapsen voidaan nähdä ymmärtävän jo paremmin julkaisemisen vaikutukset, kun hän määrää itse yksityisyyden suojastaan.

13. Virkkala 2016, s 86.

Nuorille tehdyssä kyselyssä noin 60 % vastaajista toi esille, että lupa lapseen liittyvien kuvien ja tietojen julkaisemiseen täytyy aina pyytää lapselta itseltään. Vajaa 40 % vastaajista oli sitä mieltä, että lupa on pyydettävä tilanteesta riippuen. Vain 3 % kyselyyn vastanneista nuorista ajatteli, ettei lupaa tarvitse koskaan erikseen pyytää.

”Kuvien laittaminen nettiin ilman toisen lupaa on väärin iästä riippumatta. Edes vanhemmilla ei pitä olla lupa postata kuvia ilman lapsensa lupaa.”

”Kyllä me lapsetkin haluamme, että meiltä kysytään sillä kuvien ja tietojen julkaiseminen on kuitenkin jokaiselle henkilökohtainen asia.”

”Kuvien jakaminen saattaa murskata jonkun itsetunnon.”

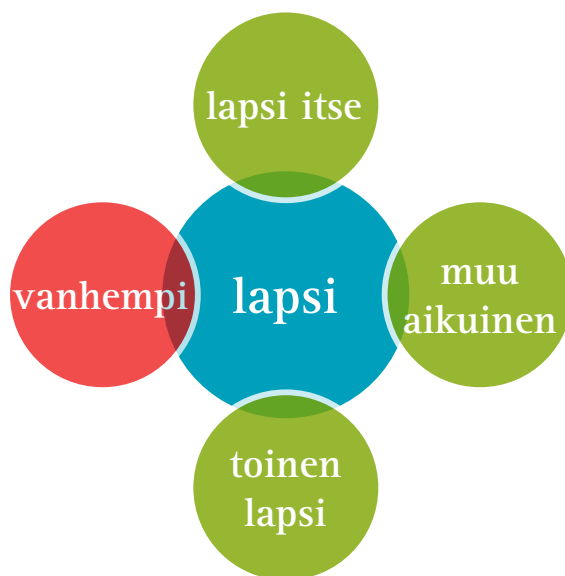
Vaikka lapsen itsemääräämisoikeus laajeneekin iän ja kehitystason myötä, häntä tulee silti suojella oikeudenloukkauksilta, myös yksityisyyden suojan loukkaukselta. Aikuisilla on siis vastuu valvoa esimerkiksi lapsen digitaalisen median käyttöä.

Euroopan unionissa valmistellaan tietosuojauudistusta. Siihen liittyvä tietosuojasetus on jo hyväksytty, mutta sitä ei vielä sovelleta Suomessa. Tietosuojasetukseen on asetettu ikäraja. Sen mukaan alle 16-vuotiailla ei ole ilman huoltajan lupaa mahdollista käyttää niitä sosiaalisen median palveluita, jotka keräävät henkilötietoja. Jäsenvaltiot voivat päättää alemmastakin ikärajasta, mutta se ei kuitenkaan voi olla alle 13 vuotta.¹⁴

Suosituks

Lapsen yksityisyyttä loukkaavaksi voidaan lapsen itsemääräämisoikeuden näkökulmasta lukea kaikki digitaaliseen mediaan tapahtuva tietojen levittäminen, johon lapsi ei ole antanut suostumustaan. On epäeettistä julkaista lapsesta tietoja ja kuvia, jos siihen ei ole lapsen suostumusta. Toisaalta voidaan kysyä, onko todella tarpeen kieltää esim. vanhempia julkaisemasta lasten kuvia ja kirjoittamasta harmittoimia päivän tapahtumia pienestä vauvas-taan tai päiväkotikoti-ikäisestä lapsestaan.

Seuraavat suositukset on laadittu eri ryhmille sen mukaan, ketkä tyypillisesti julkaisevat lasten kuvia ja tietoja digitaalisessa mediassa. Lopuksi esitetään johtopäätöksiä suosituksia päättäjille ja julkiselle vallalle lapsen yksityisyyden suojaamiseksi digitaalisessa mediassa.

14. Virkkala 2016, s. 32.

Suosituksset lapsille ja nuorille

Suosituksset lapsille ja nuorille

Arkaluonteiset tiedot ja niitä paljastavat kuvat	Ns. Viattomat kuvat ja tiedot	Nuorten suosituksia toisille nuorille
Arkaluonteisia tietoja ei kannata laittaa digitaaliseen mediaan.	Noudata palvelun ikärajoja. Jos ikäsi puolesta voit käyttää palvelua, mieta hyvin tarkkaan, mitä itsestäsi kerrot ja minkälaisia kuvia lataat.	”Kysy AINA lupa ja mieta, että haluaisitko itse olla siinä kuvassa.”
Jos kuitenkin haluat kertoa esimerkiksi lastensuojelun asiakkuudestasi tai vaikkapa seksuaalisesta suuntautumisestasi, harkitse tarkkaan, mitä seurauksia asialla voi olla. Keskustele asiasta vanhempasi tai jonkun toisen luotettavan aikuisen kanssa.	Jo pelkät henkilötiedot voivat joutua henkilöille, jotka voivat käyttää tietoja vahingoittaakseen sinua.	”Järkeä päässä!”
Muista, että tiedot voivat jäädä verkkoon pitkäksi aikaa tai jopa lopullisesti. On myöhemmin mahdollista pyytää palveluntarjoajaa poistamaan tietosi, mutta et voi koskaan olla ihan varma, mitä tietoa sinusta tulee jäämään verkkoon.	Älä julkaise toisesta lapsesta tietoja tai kuvia sosiaaliseen mediaan. Joskus voi ajatella esim. kaverikuvien laittamista, mutta toisen suostumus on oltava. Toisen lapsen iästä riippuen voi olla, että tarvitaan myös vanhemman suostumus.	”Laita vain sellainen kuva jonka myös vanhemmat hyväksyvät.”
Älä koskaan laita toisesta lapsesta arkaluonteisia tietoja sosiaaliseen mediaan.		”Et jos aletaan kiusaamaan-kuvien takia niin kannattaa miettiä millaista pahaa mieltä se voi aiheuttaa toiselle.” ”Sopikaa yhdessä mitä laitate.”

Suosituksset vanhemmille

Alaikäinen on lainsäädännössämme vajaavaltainen. Hänen puolestaan tai yhdessä hänen kanssaan päätökset tekee hänen laillinen edustajansa, joka yleensä on lapsen huoltaja. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) säätää, että huoltaja tekee lasta koskevat päätökset, mutta päätöksiä tehtäessä lapsen kanssa tulee keskustella lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Lapsen mielipiteeseen ja toivomuksiin tulee kiinnittää huomiota. Huoltajan tehtävänä on turvata lapsen kehitys ja hyvinvointi.

Huoltajan velvollisuutena on siis toimia siten, että lapsen etu, hyvinvointi ja oikeudet toteutuvat. Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuim (EIT) on lapsen yksityisyyden suojaa ja sananvapautta koskevassa ratkaisukäytännössään korostanut lapsen yksityisyyden suojelua.

Nuorille tehdyn kyselyn perusteella lapset eivät ole vakuuttuneita siitä, että vanhemmilla on aina tarpeeksi tietotaitoa toimia digitaalisessa mediassa. Vaikka vanhempi haluaisikin kunnioittaa lapsen yksityisyyttä, hän ei välttämättä tiedosta digitaalisen median riskejä.

”Vanhemmat ovat usein hyvin ’out’ somejutuista, harvemmin koskevat heitä.”

Myös lapsen oman toiminnan valvontatehtävän kannalta olisikin tärkeää, että vanhemmat perehtyvät digitaalisen median ulottuvuuksiin. Vanhemman tulee lapsen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen seurata, miten lapsi toimii digitaalisessa mediassa ja mitä palveluita hän käyttää. Tämä edellyttää vanhemmilta aktiivisuutta ja tietoa, sillä lasten internetin käyttö muuttuu jatkuvasti ja uusia palveluita tulee nopeassa tahdissa.

Suosituksia vanhemmille

Arkaluonteiset tiedot ja niitä paljastavat kuvat	Ns. Viattomat kuvat ja tiedot	Nuorten suosituksia
Arkaluonteisia tietoja tai kuvia lapsesta ei tule laittaa digitaaliseen mediaan.	Pidä lähtökohtana, ettet julkaise lapsesta kuvia ja tietoja digitaalisessa mediassa.	”Kysy, haluaako lapsesi esiintyä esim. vanhemman Facebook-seinällä”
	Lapsen ikä ja kehitystaso ratkaisevat, voidaanko jotain julkaista, jos lapselta on saatu suostumus.	”Kuvat voivat olla lasten ja nuorten mielestä tosi noloja mutta ei vanhemmista.”
	Jos lapsi on niin pieni, ettei kykene ilmaisemaan itseään, pohdi asiaa lapsen yksityisyyden suojan kannalta. Esim. onko julkaiseminen välttämätöntä? Mitä seurauksia julkaisemisella voi olla lapsen myöhemmässä elämässä?	”Harkitse, mitä kuvan yhteyteen kirjoitat. Minua on siitä ainakin joskus kiusattu.”
	Jos lapsi ymmärtää jo asian merkityksen (käyttää digitaalisen median palveluita jo itse) ja antaa suostumuksen, pohdi kuitenkin, onko julkaiseminen välttämätöntä ja mitä seurauksia julkaisemisella voi myöhemmin olla.	”Älkää ollenkaan laittako.”
	Hanki tietoa digitaalisesta mediasta ja seuraa, miten lapsesi käyttää sitä.	”En suosittelen sosiaalista mediaa aikuisille.”

Suosituksset muille aikuisille

Tietoja ja kuvia lapsista laittavat verkkoon vanhempien lisäksi esimerkiksi päiväkotien ja koulujen henkilöstö sekä harrastusten ohjaajat. Jotkin kunnat ovat saattaneet kannustaa päiväkoteja pitämään blogeja, jotka sisältävät tietoja ja kuvia päiväkodin lapsista. Mikäli tarkoitus on tiedottaa lasten vanhemmille päivän kulusta, on syytä harkita sivustoja, joihin voivat kirjautua vain kyseisen päiväkodin lasten vanhemmat. Jos sivusto on julkinen, kuvien tulisi olla sellaisia, ettei yksittäisiä lapsia voida tunnistaa. Sama koskee kouluja ja harrastustoimintaa. Tietosuojavaltuutettu on ohjeistanut¹⁵, että lapsen omaan suostumukseen liittyy monia ongelmia, eikä tarkkoja ikärajoja voida antaa, mutta lapsen kuvien ja tietojen julkaisuun tulisi kuitenkin aina hankkia huoltajan suostumus.

Suosituksset muille aikuisille

Arkaluonteiset tiedot ja niitä paljastavat kuvat

Ns. Viattomat kuvat ja tiedot

Arkaluonteisia tietoja tai kuvia lapsesta ei tule laittaa digitaaliseen mediaan.

Älä julkaise digitaalisessa mediassa kuvia ja tietoja, joista yksittäinen lapsi voidaan tunnistaa.

Lapsen ikä ja kehitystaso ratkaisevat, voidaananko kuva tai tieto julkaista, jos lapselta on saatu suostumus.

Jos lapsi on niin pieni, ettei kykene ilmaisemaan itseään, pohdi asiaa lapsen yksityisyyden suojan kannalta. Esim. onko julkaiseminen välttämätöntä? Mitä seurauksia julkaisemisella voi olla lapsen myöhemmässä elämässä?

Jos lapsi ymmärtää jo asian merkityksen (käyttää digitaalisen median palveluita jo itse) ja antaa suostumuksen, pohdi kuitenkin, onko julkaiseminen välttämätöntä ja mitä seurauksia julkaisemisella voi myöhemmin olla.

Käykää opetuksessa ja keskusteluissa läpi digitaalisen median käyttöä ja siihen liittyviä pelisääntöjä.

15. Virkkala 2016, s. 30.

Suosituksset palveluntarjoajille

EU:ssa hyväksytyssä ja kahden vuoden kuluessa sovellettavassa EU:n tietosuojaa-asetuksessa painotetaan lapsen yksityisyyden suojaamista ja henkilön, myös lapsen, oikeutta tulla unohdetuksi. Asetuksen mukaan alle 16-vuotiaat eivät voisi käyttää sosiaalisen median palveluita ilman vanhempien lupaa (yksittäinen valtio voi laskea ikärajan 13 vuoteen). Ikärajan ylittäneidenkin osalta on kuitenkin ongelmallista, miten voidaan varmistua siitä, että lapsi on ilmoittanut itsestään oikeat tiedot. YK:n lapsen oikeuksien komitea on suositellut yksityisille digitaalisen median toimijoille käytäntöjä, jotka perustuisivat lapsen oikeuksien noudattamiseen¹⁶.

Lisäksi tietosuojaa-asetus edellyttää, että rekisterinpitäjän (myös digitaalisen median palveluntarjoajan) on pyydettäessä poistettava henkilöä koskevat tiedot. On tuotu esille, että asetus korostaa oikeuttamme tulla myös unohdetuksi. Tähänkin kysymykseen liittyy haasteita lapsen oikeusturvan kannalta: onko lapsella välttämättä kykyjä ja keinoja hyödyntää tätä mekanismia?

Suosituksset palveluntarjoajille

- Luodaan mekanismit, joilla voidaan varmistaa, että palvelua käyttävä lapsi on ylittänyt palvelun ikärajan.
- Varmistetaan mekanismit, joilla voidaan raportoida lapsen yksityisyyden suojan loukkauksista sekä poistaa lapsen yksityisyyttä loukkaavat kuvat ja tiedot.
- Edistetään lasten ja nuorten mahdollisuutta käyttää keinoja, joilla palveluntarjoajalta voidaan pyytää tietojen poistamista. Kehitetään esimerkiksi erilaisia lapsiystävällisiä menetelmiä verkkoon ja tiedotetaan mahdollisuudesta käyttää niitä.

Lopuksi

Suomen perustuslaissa ja erityislaeissa¹⁷ on säädetty yleisesti henkilön oikeudesta yksityisyyteen. Lisäksi valtiolla on velvollisuus toimenpiteisiin, joilla voidaan suojata henkilöitä toisten taholta tapahtuvilta yksityisyyden suojan loukkauksilta¹⁸. Julkisen vallan vastuulla on siten valvoa myös lasten oikeusturvan toteutumista: lapsella tai hänen laillisella edustajallaan tulee olla keinoja puuttua yksityisyyden suojan loukkauksiin.

Julkisen sanan neuvosto on laatinut Journalistin ohjeet, jotka sisältävät myös alaikäisiä koskevan ohjeistuksen. Ohjeet koskevat vain journalistista toimintaa. Julkisen sanan neuvoston päätöksissä on tosin elementtejä, jotka ovat laajemminkin merkityksellisiä lapsen yksityisyyden suojan kannalta¹⁹.

16. Committee on the Rights of the Child: "Digital media and children's rights".

17. Esimerkiksi rikoslaki (19.12.1889/39), henkilötietolaki (22.4.1999/523) ja laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (21.5.1999/621).

18. Virkkala 2016, s. 21.

19. Esim. Julkisen sanan neuvoston päätös 4313/AL/10, jonka mukaan alaikäisen asioita käsiteltäessä on noudatettava erityistä varovaisuutta myös silloin, kun vanhempi haluaa tuoda nämä asiat julkisuuteen.

Kansallisessa lainsäädännössä on keinoja, joilla voidaan periaatteessa puuttua myös lapsen yksityisyyden suojan loukkauksiin. Tosiasiassa lapsella ei kuitenkaan aina ole mahdollisuutta käyttää oikeusturvakeinoja. Erityisen vaikeita lapsen kannalta ovat tilanteet, joissa oma huoltaja rikkoo lapsen yksityisyyttä. Huoltajan tehtävänä on käyttää lapsensa puolesta puhevaltaa, mutta julkaistessaan lapsesta arkaluonteisia tietoja hän toimii lapsen edun vastaisesti. Tilanteessa ei siten ole tahoa, joka valvoisi lapsen etua ja pyrkisi toimimaan siten, että julkaiseminen estettäisiin tai siihen puututtaisiin jälkikäteen.

Lainsäätäjän ja julkisen vallan velvollisuutena onkin varmistaa, että lapsella on tosiasiallisesti käytössään oikeusturvakeinoja ja riittävästi tietoa oikeudestaan yksityisyyteen. Lisäksi lapsille ja vanhemmille on tarjottava tietoa digitaalisen median käytöstä ja siihen liittyvistä riskeistä.

Järjestöt ja Mediakasvatusseura ovat tuottaneet lapsille, vanhemmille ja lasten kanssa toimiville ammattilaisille tietoa toimimisesta digitaalisessa mediassa. Esimerkiksi Pelastakaa Lapset ry on ollut kehittämässä Suomeen Nettivihje-palvelua, jolla voidaan välittää tietoa verkossa olevasta laittomasta aineistosta. Palvelu on tarkoitettu lähinnä ehkäisemään lapsia koskevia seksuaalirikoksia, mutta sitä voidaan käyttää muunkinlaisen aineiston ilmiantoon. Pelastakaa Lapsilla on myös Help.some-mobiilisovellus, joka tarjoaa lapsille ja nuorille tietoa ja neuvontaa heidän huolissaan ja ongelmiaan. Sovellus on kehitetty yhteistyössä Helsingin nettipoliisin ja Rikosuhripäivystyksen kanssa. Lisäksi useat eri tahot ovat tuottaneet aikuisille ja lapsille aihealueeseen liittyvää opetusmateriaalia sekä oppaita ja esitteitä²⁰.

Pelastakaa Lapset ry ja lapsiasiavaltuutettu ovat julkaisseet päätoimittajille suunnatun vetoamuksen²¹ lapsen yksityisyyden suojan kunnioittamiseksi heidän kuviaan julkaistaessa. Vetoamuksessa painotetaan median vastuuta siitä, että viattomaltakin vaikuttavat kuvat lapsista vähäpukoisina voivat joutua lapsipornografisiin tarkoituksiin. Vetoamuksessa tuotiin esille myös vanhempien vastuuta, kun he laittavat lastensa kuvia julkisuuteen.

YK:n lapsen oikeuksien komitea on suositellut Norjalle, että tietosuojavaltuutetulle annettaisiin toimivalta estää huoltajan taholta tapahtuva lapsen yksityisyyden suojan loukkaaminen. Suomen osalta olisi täydet edellytykset suositella vastaavaa. Näissä tilanteissa lapsi ei pääsääntöisesti pysty itse toimimaan, joten olisi suositeltavaa, että tietyn viranomaisen tulisi kyetä puuttumaan toimintaan. Tehtävä sopisi luontevasti tietosuojavaltuutetun toimialaan.

20. Esim. Pelastakaa Lapset ry:n Nettikasvattajan käsikirja.

21. Lapsiasiavaltuutettu ja Pelastakaa Lapset ry: Vetoamus lasten yksityisyyden suojan kunnioittamiseksi heidän kuviaan julkaistaessa 8.2.2010.

Suosituksset päättäjille ja julkiselle vallalle

- Varmistetaan, että lainsäädäntö kattaa myös lapsen yksityisyyden suojan ja että sen loukkauksiin voidaan puuttua riittävästi myös alaikäisten kohdalla.
- Varmistetaan, että lapsilla on iästä ja kehitystasosta riippumatta mahdollisuus käyttää oikeusturvakeinoja. Tämän edistämiseksi voitaisiin harkita esimerkiksi tietosuojavaltuutetun toimivallan laajentamista siten, että valtuutetulla olisi mahdollisuus puuttua huoltajan taholta tapahtuviin lapsen yksityisyyden suojan loukkauksiin.
- Lisätään lasten, vanhempien ja kaikkien aikuisten tietoisuutta digitaalisen median käytöstä, sen mahdollisuuksista sekä myös siihen liittyvistä riskeistä. Varmistetaan, että asia on sekä varhaiskasvatuksen, perusopetuksen että muiden oppiasteiden opetussuunnitelmissa.

Lähteet

Committee on the Rights of the Child: Report of the 2014 day of General Discussion "Digital media and children's rights". Saatavilla osoitteessa: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRC/Pages/Discussion2014.aspx>

Heinonen, Hanna – Hipp, Tiia – Lavikainen, Ville – Martiskainen, Taina – Pollari, Kirsi: Älkää säästäkö tyhmästi lastenne kustannuksella – Lasten ja nuorten mielipiteitä hallituksen rahankäytöstä. Lastensuojelun Keskusliiton julkaisu, 2015. Saatavilla osoitteessa: <https://www.lskl.fi/verkkokauppa/alkaa-saastako-tyhmasti-lastenne-kustannuksella-lasten-ja-nuorten-mielipiteita-hallituksen-rahankaytosta/>

Kupiainen, Reijo: EU KIDS ONLINE – suomalaislasten netin käyttö, riskit ja mahdollisuudet. Teoksessa Lapset netissä – Puheenvuoroja lasten ja nuorten netin käytöstä ja riskeistä. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2013, s. 6–15.

Lapsiasiavaltuutettu ja Pelastakaa Lapset ry: Vetoamus lasten yksityisyyden suojan kunnioittamiseksi heidän kuviaan julkaistaessa 8.2.2010. Saatavilla osoitteessa: <http://lapsiasia.fi/tata-mielta/aloitteet/aloitteet-2010/vetoamus-lasten-yksityisyyden-suojan-kunnioittamiseksi-heidan-kuviaan-julkaistaessa-8-2-2010/>

Pelastakaa Lapset ry: Help.some -mobiilisovellus. Saatavilla osoitteessa: <http://www.pelastakaalapset.fi/nuorisotoiminta/tekemista-ja-tukea-verkossa/help-some/>

Pelastakaa Lapset ry: Nettikasvattajan käsikirja. Saatavilla osoitteessa: <https://pelastakaalapset-fi-bin.directo.fi/@Bin/83e98f5cc87675501f55d68017e6a2f9/1454499002/application/pdf/2727068/Nettikasvattajankasikirja.pdf>

Suoninen, Annikka: Lasten mediankäytöt vanhempien kertomina. Teoksessa Kotilainen, Sirkku (toim.): Lasten mediabarometri 2010: 0–8-vuotiaiden lasten mediankäyttö Suomessa. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2011, s. 15–44. Saatavilla osoitteessa: <http://www.mediakasvatus.fi/publications/ISBN978-952-99964-6-9.pdf>

Suoninen, Annikka: Lasten mediabarometri 2012, 10–12-vuotiaiden tyttöjen ja poikien mediankäyttö. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 62, 2013. Saatavilla osoitteessa: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/lastenmediabarometri2012.pdf>

